

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלוניים:

עמ' טו

עמ' יא

עמ' כא

עמ' יז

עמ' כט

עמ' כה

גליון ש"ט
פרשת נח
תשפ"ז

חדש בהיכל <<<

שארית ישראל המפואר

שארית ישראל להרה"ק רבי ישראל דוב בער זיע"א מווליעדניק, במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב רש"י ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים.

נ"ך מקרא מפורש איוב ב (כב-מב)

ביאור נאה המשולב בתוך תיבות הפסוק, ומבאר פסוקי המקרא על דרך הפשט, בתוספת הערות וצינונים. עם ביאור על דברי רש"י, המשולב בתוך דבריו, עם הערות וצינונים. הקדמות ומבואות וכותרות המקילות על הלימוד בספר. סדרת 'מקרא מפורש' התקבלה בחיבה בבתי המדרשות, וגומרים עליו את ההלל, כך זה מצטרף לסדרת מקרא מפורש על הנ"ך, בו כבר יצאו עד היום הכרכים על ספרי: יהושע, שופטים, שמואל א', שמואל ב', מלכים א', מלכים ב', ישעיה א', ישעיה ב', ירמיה א', ירמיה ב', יחזקאל א', יחזקאל ב', תרי עשר א', תהלים א', תהלים ב', תהלים ג', תרי עשר, משלי ואיוב א. בנוסף לכרכי חמש המגילות שיצאו לאור עולם, שיה"ש, רות, איכה, קהלת ואסתר.

פרי צדיק ט - ויקרא ב (אחרי-בחקותי)

'פרי צדיק' להרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א, על התורה ומועדים, עם ביאור משולב בתוך דבריו הק', במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב מרובע ובניקוד בלא, ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, ועם תולדות המחבר.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

→ חשיפה: השבוע בגליון: ← אקטואלי:

בן א"י
שבא
לחול'ל
לענין טל
ומטר
עמ' ח'

האור החיים הק':
האם התפלל נח
על בני דורו?
עמ' ב'

עכשיו
שבת! לא
מדברים
על דברי
חול
עמ' ג'

פנימי אביר יעקב
עמ' ה'

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

נח' מלשון מנוחה, נח השריש בבני דורו שיש להתעסק זמן מועט בפרנסה

אלה תולדת נח (טו)

קודם לידת נח היה חסרון של אמנה בעולם, כי לא היה מי שירדק את בני הדור במדרגות האמונה ובנחיצותה, וזה הביא אותם להיות עצובים וממורמרים. הם עבדו עבודת פרך ועסקו במלאכתם עבור פרנסתם, יום ולילה לא ישבותו, כי לא השכילו להאמין שהשי"ת מזמין לכל אדם את פרנסתו. רק משנולד נח החדיר בבני דורו את ענין האמונה.

ולכן תיכף בלדתו אמר אביו למך בנביאות 'זה ינחמנו ממעשנו' (ה טו), כי בכח האמונה שחידש להם נח, הבינו שהם יכולים להאריך בתפילות ובלימוד התורה, כי הם לא צריכים לעמול שעות רבות בכל עבודה קשה, שכן בשביל לזכות לפרנסה די שיעסקו כשעתים או שלש במלאכת כפיים, כפי שהמציאות מוכיחה שיש בני אדם שהולכים בדרך זו והם מתפרנסים וכו'.

לכן נקרא שמו 'נח', אף שבהשקפה ראשונה נראה שהיה צריך להקרא מנחם, שהוא מלשון 'נחמנו'. כי נח מלשון מנוחה, ונח חידש לבני דורו שאין צורך לעבוד בכל כך עמל, כי די גם בעבודה מועטה ולקיים מה שנאמר (מט טו) 'וירא מנוחה כי טוב', וכדרשת חז"ל (ברכות ה) 'אין טוב אלא תורה. האדם יכול לעסוק רוב שעות היום בתורה ורק זמן מועט במלאכה, והשי"ת יזמין לו את פרנסתו:

(שפע חיים, הרה"ק רבי יקותיאל יהודה מצאנז זיע"א)

נח לא רצה להאמין שיבוא המבול - כדי שלא יגרום באמונתו שיבוא המבול

ויבא נח, מפני מי המבול (זי)

פירש רש"י, אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבוא המבול, ולא נכנס עד שדחקוהו המים, עיין שם. והענין תמוה, נח הצדיק שחלילה היה חסר אמונה בברוא יתברך, ואף גם מהידוע כי מאה ועשרים שנה קודם המבול טרח בבנין התבה וגם הוכיח והתרה בבני דורו כמבואר (תנחומא נח ה), והוא בעצמו יהיה מקטני אמנה.

אכן יש ליישב דברי רבותינו ז"ל, כי מדרך הצדיקים להמתיק הדינים ולבקש רחמי רצון ה' יתברך על בראיו, והגם שנראה לו שהקב"ה גוזר גזרה, מרבה בתפילה ובמחשבותיו הקדושים עד שממשיך רחמים לעולם, ואיתא באדרא רבה (זהר ח"ג קמב), 'סוד ה' ליראיו' (תהלים כה יד), ועד לא אסכימו לא נחתין דיגין לעלמא, עיין שם.

אם כן, נח הצדיק אחרי שחפץ להגביר החסדים ולבטל גזרת המבול, לא נתן אל לבו

(קדושת לוי, הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א)

התורה מלווה את האדם קודם בואו לעולם ואחר צאתו מן העולם

לביאור עומקם של דברים נקדים דברי התנא באבות (פ"ו מ"ט): אמר רבי יוסי בן קיסמא וכו' לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלווים לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר (משלי ו כב) 'בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך', 'בהתהלך תנחה אותך' בעולם הזה, 'בשכבך תשמור עליך' בקבר, 'הקיצות היא תשיחך' לעולם הבא. עד כאן דברי הברייטא. כי התורה מלווה את האדם בכל דרכיו, לפיכך עוד קודם שבא לעולם מלאך מלמדו כל התורה כולה (נדה ז), והיא היא שמתלווה עמו גם אחר פטירתו להגן עליו וללמד עליו זכות, והיא זו שעומדת

דבר האמונה

קיום העולם הוא רק מחיתו יתברך בכל רגע

על כך מובא בספרים הקדושים כי 'הטבע' גימטריא 'אלהים', כי עלינו לגלות כי בעצם כל הטבע הנגלה לעינינו לא היה מחזיק מעמד רגע אחד אם היה ה' מסלק השגחתו ממנו, ובכל רגע מחדש הוא מחיה את הבריאה וזהו סוד קיומה, כדברי השל"ה הקדוש ע"ה (תולדות אדם בית הבחירה ד): כי האמונה האמיתית המוחלטת היא, כי 'בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד' (דברים ד לט), ואין פירוש הפסוק במה שכתוב 'אין עוד' שאין עוד אלהים אחר רק הוא יתברך, כי זה כבר ידענו 'ה' אלהינו ה' אחד' (שם ד ט), אלא הפירוש הוא שאין עוד בעולם שום ענין רק אלהותו, רצוני לומר שאין דבר בעולם יהיה מה שיהיה לו איזה חיות וכח ותנועה, וגם הדומם, שלא ישתלשל ממנו יתברך. כענין 'אתה מחיה את כולם' (נחמיה ט ו), הוא יתברך היה את כולם ומחייה הוא יתברך אותם, דאם לא כן לא היו במציאות. וקודם שהוא המציאם הוא ידעם, כי הוא ממציאם, וידעתו היא גזירתו, גזר ואמר וצויה ויהי. ומי שאינו מאמין כן, ומפריד ונותן לאיזה דבר כח לעצמו, חס ושלום עושה שתי רשיוות.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

במזונותיו, ויזכה לבסוף לכל הטובה.

דור המבול הלכו אחר שרירות לבם והשתמשו ברוב המתקנות שהשפיע עליהם הבורא למרירות הרוע והחטאים, הם לא השכילו לעבור את התהליך הראוי של עבודה וכתישה עצמית המובילה את האדם להכיר בבוראו ולהיכנע לפניו. הם העדיפו לתת פורקן ליצירה ולעשות ככל העולה על רוחם ללא דין וחשבון. נח, לעומתם, הבין את המסר שביקשה היונה להעביר לו - עדיפה היא המרירות שבכתישה ובחסרון השפע, כאשר על ידי זה פונים אל הבורא שימתיק את המרירות, ומגיעים לדביקות בבורא ולהכרה כי מתוקים הם המזונות מידיו.

ואכן, יצא נח מן התיבה, והקריב קרבן לריח ניחוח לה', מתוך הכרה כי עליו להקריב מעצמו ולהיות הקרבן תחתיו כאילו היה זה חלבו ודמו. וזאת, אחר שקיבל מן היונה - היא כנסת ישראל שנמשלה בה - את הדרך הראויה לבנין העולם מחדש.

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

עמו לתחיית המתים. משכך, יש לו לאדם המשכיל להידבק בתורה ויגיעתה בתכלית הדבקות כי כל אשר לו ייתן בעד נפשו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא תורה)

נתיב - למאור

יִתְבָּא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהָיָה עִלָּה זֵית טָרֶף בְּפִיָּה' (ח יא).

דבר לא חסר לאנשי דור המבול, ושפע עצום היה מנת חלקם. אולם כאשר בא ריבוי הטובה ללא שזוכר האדם את מקור הטובה, עלול הוא לבוא לידי גאווה והרגשת הלב כאילו הכל משלו הוא (ראה דברים ח יב-יד), ומשום כך, בדור המדבר, כאשר זכו ישראל לחסד ה' על כל צד ושעל, אכלו לחם אבירים בכל יום ויום, למען יזכרו את ה' יתברך הנותן להם כל צרכם.

דבר זה, היה שורש חטאם של אנשי דור המבול, שקיבלו את כל הטובה בלא שהוצרכו לעמול בעבודה. ועל כן עתה, באה היונה ורמוזה לנח בהבאת עלה הזית, כי טוב הוא לו שיטרח

ווארט מהאור החיים הק'

האם התפלל נח על בני דורו?

בהפטרות בפרשתנו - פרשת נח כתיב "כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח" (ישעיה נד ט), ויש להבין למה נקרא המבול 'מי נח', הרי היה גזר דין שלא יישאר מכל העולם שום אדם ושום בעל חי וכל העולם יתבטל מלבד נח שלא חטא, שהוא נתעלה מכל בני דורו למצוא חן בעיני ה', ואם כן תמוה מאוד וכי דווקא על שמו ייקראו מי המבול - מי נח, הרי זה כמו שיקראו את חורבן בית המקדש על שם הצדיקים שהיו באותו הדור.

ברם, מבואר בזוה"ק (ח"ג יד: ועי' ח"א סז:) דמשום שלא התפלל רחמים וביקש על בני דורו נקרא המבול על שמו, וז"ל: "דלא בעי רחמין על עלמין ונחיתו מיאי ואובידו בני עלמא, ובגין כך מי נח כתיב, מי נח ודאי, דביה הווי תליין, דלא בעי רחמא על עלמא".

בעקבות דברי הזוה"ק יצאו רבים מהמפרשים, לבאר מדוע באמת לא התפלל נח וביקש רחמים על בני דורו, יש מהם דורשים שבאמת שגג בכך שלא ביקש רחמים, ויש דורשים לשבח שממילא לא היה נענה בתפלתו וכך היא שיטת רבינו האור החיים הק' וכדלהלן, ויש שחידשו שהתחנן והתפלל על בני דורו אך לא נענה. כמובן שאין לנו היכולת

לשער כלל גדלות הצדיקים הכתובים בתורה, ואין לנו השגה בדקות של החטא שנמצא בהם, וכל שכן כשהתורה מעידה על נח "איש צדיק תמים היה בדורותיו".

ענותנותו החריבה את העולם

נפתח בדברי הרה"ק רבי שלמה מראדמסק בספרו תפארת שלמה האומרי: דבאמת 'שגגה גדולה' הייתה לו לנח שלא התפלל על דורו אולי יועיל להצילם מרדת שחת. ומבאר הטעם שלא התפלל - משום שחשב שהוא קטן בעיני השי"ת, ולכן לא עלה על ליבו שיהיה הקב"ה חפץ בתפלתו ולא האמין שהשי"ת ישמע אליו וייעתר לתפלתו אחר שכבר נגזרה הגזירה, ועוד יותר חשב שזוהו היפך רצון ה' וחוצפה לבטל את רצונו. וזאת הייתה טעותו - אומר התפארת שלמה - שלהיפך, רצון ה' היא שיהיה הצדיק מבטל כל הגזירות, וכמו שעמד אברהם אבינו ע"ה ואמר: "חלילה לך מעשות כדבר הזה" (שם יח, כה), וכן משרע"ה אמר "חלילה לך מעשות כדבר הזה" (שמות לב, יב) יעו"ש.

לא השאיר לו הקב"ה פתח

אמנם רבינו האור החיים הק' מבאר שלא שגג נח בכך שלא התפלל על בני דורו, שמכיוון שהקב"ה לא הניח לו פתח של רחמים להתפלל על בני דורו, וכה כתב: "מדברי ה' אשר דיבר לנח, גילה דעתו לנח כי הדבר מוחלט בעיני ה' להשחית, ולא נתן

מקום לנח להתפלל, כאומר "קץ כל בשר וגו' והנני משחיתם" בהחלט מה מקום להתפלל, משא"כ כשדיבר לאברהם לא מצאנו שדיבר אליו כדברים האלה, אלא נתן לו מקום להתפלל וכו', וכמו"כ תמצא בדברו למשה בתוכחות על עוון ישראל לא החליט הגזירה וכוה מצא מקום להתפלל וכמו שפירשנוהו במקומו (שלה יד, יא) משא"כ נח סתם ה' תפילתו עכ"ל.

התפלל אך לא נענה

מהלך חדש ונפלא אומר הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע בספרו עבודת ישראל (ד"ה וילד נח): אמר ישעיה הנביא ז"ל (נד ט) כי מי נח זאת לי, ונקראו המים על שם נח כדרשת חז"ל (בראשית רבה לד, ו) וכדאיתא בזוהר (ח"א סז ב) מחמת שלא התפלל על בני דורו. ולכאורה קשה להאמין על צדיק כמו נח שיחלל מהעתיר לה' בעד כל יושבי תבל כל מאה ועשרים שנה שעסק בבניין התיבה והתרה בהם תמיד, אבל נוכל לומר על פי דרכנו, שלכן נקראו על שמו כיוון שעל ידי צדקתו הוא נשאר שארית בארץ ועל ידי כן שפך הקדוש ברוך הוא כאש חמתו על ראש רשעים כנ"ל, ולכן נקרא מי נח זאת לי עכ"ל. אבל נח כן התפלל על בני דורו.

אף הרה"ק בעל הבאר מים חיים בספרו סידורו של שבת (חלק א שורש ד ענף ב), דרך במסילה זו שנח התפלל על דורו אך לא נענה, עיי"ש בארוכה.

מחוברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

יתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סניפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולנו 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית משם: שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 1 • נתניה: הס 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

מחוברים
אתחילים את היום!
הפנינו רחמי' מבית עוז והדר - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com
להצטרפות:

קו מענה הלכה
02-803-9999
או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

לילה של נדודי שינה ומחשבות מתרוצצות עבר עליו. למחרת ביקש לברר עם פועליו את פשר הדבר. לתדהמתו הצהירו הפועלים כי לא העלו על דעתם להפר את הוראתו. "לא היינו כאן ולא כיסינו את החביות!", קראו בהתרגשות.

זה קרה לפני כמאה שנה. העיר רמת-גן אך החלה להיבנות. אחד הקבלנים שעסק בהקמת בתי מגורים בעיר החדשה היה יוסף, יהודי שומר תורה ומצוות, תושב יפו. משימת בנייה גדולה קיבל עליו - להקים עשרים בתים חדשים, מן המסד ועד הטפחות.

בימים ההם היה המלט מצרך יקר. מפעלי מלט טרם הוקמו בארץ, וכל המלט ששימש לבנייה הובא באוניות מחוץ לארץ. בלי מלט - אין עבודה, וכל הפועלים יושבים באפס מעשה.

יוסף העריך את כמות המלט שיוזדקק לה לצורך הבנייה והזמין אותה מחוץ לארץ. הסכום שנדרש לשלם תמורת המלט היה גדול, אך זו הייתה השקעה שעתידיה עם לשאת רווחים עם מכירת הבתים.

עבר זמן והמלט של יוסף הגיע לנמל, בעשרות חביות גדולות. ביום ששי אחד, בתחילת האביב, שחרר יוסף את המטען היקר, העמיס אותו על עגלות והוביל את חביות המלט לאזור הבנייה ברמת-גן.

מזג האוויר היה אביבי ונאה. לא נראתה שום בעיה להשאיר את חביות המלט הפתוחות באתר הבנייה. פועליו של יוסף פרקו את החביות מעל העגלות

וסידרו אותן בשטח. יוסף סקר את המחזה וליבו התרונן. המטען היקר הגיע בשלום, וביום ראשון אפשר להתחיל בעבודת הבנייה.

בחצות היום עזבו יוסף ופועליו את אתר הבנייה וחזרו ליפו, עיר מגוריהם. יוסף החל להתכונן לקראת השבת המתקרבת, ולא שם לב לשינוי שחל במזג האוויר.

דפיקות בהולות על דלת ביתו הפרו את שלווה ההכנות לשבת. בפתח גילה יוסף כמה מפועליו. "יוסף!", קראו בדאגה, "נראה שעומד לרדת גשם. השארנו בשטח את חביות המלט גלויות, והגשם ירוס הכול. חייבים לקחת לוחות עץ ולצאת אל אתר הבנייה ולכסות את החביות!". יוסף הביט חליפות בשמיים המתקדרים ובשעונו. חישוב מהיר הוביל למסקנה כי הזמן עד כניסת השבת אינו מאפשר לפועלים לנסוע ולחזור. "לא", השיב, "השבת מתקרבת ולא נספיק לעשות זאת!".

"מה הבעיה? אנחנו מוכנים לעשות זאת!", קראו הפועלים. הם הכירו היטב את אורח חייו של מעסיקם,

"אבא... מה אתה חושב שקורה שם כעת? מה יהיה על המלון? כמה יעלה לשפץ נזק כזה, לדעתך?" - "עכשיו שבת! לא מדברים על דברי חול, עלינו רק להתפלל שהכל יסתדר על הצד הטוב ביותר".

המצב, כי השבת נכנסה. איך כל זה קרה? הלוואי שלא יהיו אבדות בנפש... אם אחד מהעובדים התרשל וזרק סיגריה בוערת לאשפה זו רשלנות והביטוח לא יכיר כלל בשריפה כזו.

יעקב התלבש לכבוד שבת ואז נזכר בפירושו של רש"י על הפסוק: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" - כשתבוא שבת, יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה.

יעקב החליט כי השבת הגיעה ויש לו ציווי מהבורא לשבות ולשכוח מהכל וכן יעשה ויהי מה, שהרי גם ככה לא יוכל להועיל כלום אם ישקע במחשבות ודאגות. אסור לו להחמיץ את החופשה הכפולה שלו - חופשה שנתן לו הקב"ה וחופשה שנתן לעצמו מטרדות המלון.

"אבא... מה אתה חושב שקורה שם כעת? מה יהיה על המלון? כמה יעלה לשפץ נזק כזה, לדעתך?"

"עכשיו שבת! לא מדברים על דברי חול, עלינו רק להתפלל שהכל יסתדר על הצד הטוב ביותר".

קבלת שבת החלה, "בואי כלה בואי כלה שבת מלכתא" מקום מיוחד השאיתי לך בליבי דווקא ביום שבת זה, חשב יעקב לעצמו.

כך במשך כל השבת הדחיק יעקב את מחשבותיו, למרות שנתקל בשאלות ורמזים מבני משפחתו על עסקי המלון אך הוא סירב להתייחס ורק אמר להם, "שבת". כמובן שאין לתאר את גודל הניסיון של יעקב במצב שכזה, כי סוף סוף גם לו לא היה קל, אך ככל שהשעות עברו הוא הרגיש מין טעם מתיקות של רגיעות. באמת הצליח להתנתק מהכל, שבת כזו לא הרגיש מעולם, מין שלוה פנימית וביטחון בה', מה שיהיה יהיה, הרי גם זו לטובה.

לאחר תפילת ערבית של מוצאי שבת, יעקב נשאר עוד כמה דקות בבית הכנסת, כדי לזכות בעוד כמה רגעים אחרונים של שבת מתוקה שכזו, בה זכה לעמוד בניסיון שהעמידו לו משמים. הוא אכן הצליח לשמור את השבת כהלכתה. כשחזר מבית הכנסת, כבר יוסי היה על הקו:

"יעקב, שבוע טוב באמת! היה נס גדול! הכבאים הצליחו להשתלט במהירות על השריפה הגדולה והנזק מזער, רק מכולות האשפה נשרפו! בטח הרסתי לך את כל השבת, אני מצטער, הייתי חייב לעדכן אותך ולהתייעץ אתך מה לעשות".

"לא, דווקא בזכותך זכיתי להבין מהי 'שבתה' אמיתית, ומה הוא 'ביטחון' אמיתי. ברוך ה' זכיננו לשמור את השבת והשבת שמרה עלינו".

(הסופר הרב צבי נקר)

השיחה נותקה, ויעקב לא ידע את נפשו. הוא נשאר מהשיחה חרד, מבולבל ומתוח. חוץ מהחשש לחיי אורחי המלון כמובן, היה לו חשש על מלוגו המפואר בו השקיע את רוב שנותיו, כספו ומרצו, כעת - עומד בסכנה... והוא אפילו לא יכול להתעדכן מה המצב, כי השבת נכנסה. איך כל זה קרה? הלוואי שלא יהיו אבדות בנפש... אם אחד מהעובדים התרשל וזרק סיגריה בוערת לאשפה זו רשלנות והביטוח לא יכיר כלל בשריפה כזו.

יעקב פלד, הוא בעל מלון גדול ומיוחד הממוקם על אחד מחופי הארץ. המלון קנה לו שם יוקרתי, כך שרק בעלי יכולת גבוהה, יכולים להרשות לעצמם להתענג בפאר והדר של מלון זה. אך כמובן, שניהול מלון מסוג זה דורש מאמץ גופני ונפשי כאחד שכן יש לשים לב עד לפרטים הקטנים והשוליים ביותר.

יום אחד, החליט יעקב כי הוא חייב לקחת פסק זמן ולנפוש יחד עם בני משפחתו, לפחות ל"סוף שבוע". דבר אחד היה ברור לו, אם הוא רוצה חופשה אמיתית, הוא לא יכול לנפוש במלון שלו שכן העבודה והטרדות ימשיכו ללוות אותו... לכן הוא הזמין חדרים ב"צימר" מרוחק בצפון הארץ. לפני שיעקב נסע הוא דאג להדריך את סגנו, יוסי, בכל הפרטים הקטנים וביקש ממנו לא להתקשר אליו בשום נושא שבועלם כי הוא רוצה להרגיש חופש אמיתי ללא טרדות המלון.

שמח וטוב לב יצא יעקב עם משפחתו לצפון.

תוך כדי שהם מתכוונים להכנות השבת מצלצל הפלאפון. יעקב מנסה להתעלם אך הצלצול לא פסק. בליט ברירה הוא עונה לפלאפון:

"הלו, כן יוסי מה קורה?"

"יעקב, אל תשאל!!! פרצה שריפה במתחם פחי האשפה של המלון! מכבי האש חוששים שהאש תגיע לחדר הגז ואל המלון כולו! המשטרה מפנה את כל אורחי המלון. יש לך חפצים חשובים שאתה רוצה שאוציא מהמשרד...?! יש לך רעיון איזה בית מלון יוכל לקלוט את אורחי המלון?"

"יוסי, זה בכלל לא מצחיק, אתה רציני?"

"נראה לך שאני צוחק בענין כה רציני? טוב, אני חייב לנתק, המשטרה מוציאה אותי מפה, השבת נכנסת עוד שתי דקות בדיק, שיהיה לך שבת שלום וחופשה נעימה עד כמה שאפשר... תתפלל לפחות שלא יהיו אבדות בנפש..."

השיחה נותקה, ויעקב לא ידע את נפשו. הוא נשאר מהשיחה חרד, מבולבל ומתוח. חוץ מהחשש לחיי אורחי המלון כמובן, היה לו חשש על מלוגו המפואר בו השקיע את רוב שנותיו, כספו ומרצו, כעת - עומד בסכנה... והוא אפילו לא יכול להתעדכן מה

<<<

אך הם עצמם לא היו שומרי שבת. "אני מזהיר אתכם", התרה בהם יוסף. "איש מכם לא יעז לצאת עכשיו לשטח!".

"אבל, יוסף...", ניסו הפועלים למחות. "בלי אבל!", נשמע קולו ההחלטי של יוסף. "לא אגרום ליהודי לחלל את השבת למעני, בעד כל הון שבעולם".

הוא פטר את הפועלים לשלום, ושב להכנות האחרונות לקראת שבת המלכה.

השבת נכנסה, הערב ירד, וארובות השמיים נפתחו. גשם עז ניתך ארצה. לא היה שום ספק; ברגעים האלה יורדת לטמיון הסחורה היקרה שבחביות הפעורות.

בני הבית נשאו מבט דואג אל אביהם. הם ידעו כי כל רכושם מושקע בחביות המלט. ואולם יוסף נראה כמי ששרוי בעולם אחר. הוא ניהל את שולחן השבת בשלווה, נתן קולו בזמר, התענג על דברי תורה ופניו האירו בחדוות קודש.

בתום סעודת השבת נפנה לארון הספרים, הוציא ממנו חומש והחל הוגה בפרשת השבוע עם המפרשים מתוך התלהבות גדולה. לאחר מכן פצח באמירת תהילים נלבבת. מסביב ייהם הסער, אבל יוסף כאילו שרוי בתוך 'תיבת נח' משלו.

כל השבת היה יוסף שרוי בהתעלות רוחנית, שרוממה אותו מעל הקרקע. אך יצאה השבת הבדיל על היין ובבת אחת צנח אל שגרת החולין. עכשיו נתן את דעתו למשמעות הנזק שנגרם לו. ליבו החל להלום בפראות. הוא מיהר לעלות על עגלתו, והדחיר את סוסו לעבר אתר הבנייה.

הרחובות היו רחוצים אחרי הגשם הגדול. כעת שבו השמיים להיות אביביים ונקיים מכל פיסת ענן. יוסף הרהר בעגמומיות: מכל ימות השבוע רק בשבת ירד הגשם, וגרם את הנזק הגדול!

הוא כיוון את עגלתו לעבר מקום הריכוז של חביות המלט. בלב כבד ניגש לבחון את היקף הנזק. עיניו יצאו מחוריהן מרוב תדהמה: כל החביות היו מכוסות ומוגנות כהוגן, אלה בחתיכות פח ואלה בלוחות עץ.

יוסף התקשה להאמין למראה עיניו. הוא הניח את העששית על אחת החביות, ותחב את ידו אל תוך החבית שלידה. ידו חשה במגעה היבש של אבקת המלט.

שמחתו על הצלת רכושו התערבה בעצב. נראה שפועליו לא צייתו להוראתו, הלכו לכסות את החביות וחיללו את השבת!

לילה של נדודי שינה ומחשבות מתרוצצות עבר עליו. למחרת ביקש לברר עם פועליו את פשר הדבר. לתדהמתו הצהירו הפועלים כי לא העלו על דעתם להפר את הוראתו. "לא היינו כאן ולא כיסינו את החביות!", קראו בהתרגשות.

עד מהרה התברר פשר הדבר. חברת 'סולל בונה', שבנתה באתר בנייה סמוך, שיגרה בליל שבת אנשים מטעמה לכסות את חביות המלט שלה. בחשכת הלילה סברו הללו כי חביות המלט של יוסף הן החביות של 'סולל בונה' ודאגו לכסותן כראוי...

יוסף נשא את עיניו השמימיות לאות תודה לבורא עולם, לא על הצלת רכושו בלבד, אלא בעיקר על הכוח לעמוד בניסיון הקשה של שמירת השבת.

(גל' שיחת השבוע)

בשעה קשה זו כשכולם הרימו ידיים והתייאשו מעתידו של אברהם,

אמו לא התייאשה, ובאמונה תמימה בה' האמינה שברצונו יחזור בנה למוטב,

יוכל לחזור לשיבה ולחדש את ימיו כקדם. תפסה את אומנות אבותיה בידיה

ופתחה את ספר התהלים, ובדמעות שליש התחילה להתחנן ולבקש רחמים

לפני אבינו שבשמים שיחונן אותו בדעת להרגיש את נועם מתיקות התורה

ועבודת ה' ויעלה מעלה מעלה בעבודת ה'.

עם ניצוץ בעיניים, והלך לביהכנ"ס להתפלל ואח"כ נשאר שמה ללמוד שעות ארוכות, ואחרי חודשים ושנים ארוכות שרגילים היו ההורים לקבל רק בשורות רעות על בנם, בבת אחת החלו לקבל פידבקים חיוביים מאנשי הביהמ"ד שראו את בנם לומד בהתמדה מרובה וכו'.

ומעשה שהיה כך היה: אחרי ימים ארוכים בהם העביר אברהם את זמנו בהיכל הביהמ"ד בבטלה המביאה לידי שיעמום, ביום אחד פנה אליו אדם אחד שחזותו העיד עליו שזה מקרוב בא והתחזק בדת משה, הלה שעד לא מזמן רחוק היה מהתורה והמצוות, וכמעט שלא ידע מהומה מלימוד התורה, פנה אליו וביקש ממנו שרוצה הוא ללמוד איתו את דברי התורה, אברהם שגם ככה לא היה לו הרבה מה לעשות הסכים להצעתו והתחילו ללמוד ביחד גמ' ולעסוק בסוגיות התורה, בתחילה הבעל תשובה התקשה להבין את דברי הגמ' וחזרו על זה שוב ושוב עד שהבין, כך עבר הזמן ואברהם שזכה והצליח ללמוד תורה, ובבת אחת כבר היה לו כבר מטרה לקום בבוקר ולאט השתנו דרכיו גם בשאר הדברים וגם תפילתו נאמרה בהתלהבות וכו' וכו'.

כשראו הוריו את בנם, פנו להנהלת הישיבה וסיפרו על השינוי שחל אצל בנם, המשגיח התקשה להאמין, כי ידע את נפשו של אברהם, ולא האמין שאכן שינה את דרכו לטובה, אולם כששמע את דבריהם הסכים לקבלו רק אם יועיל להיבחן על המסכת שנלמדה, ואם יוכל להשיב דבר דבור על אופניו הרי זה יהיה סימן מובהק שאכן שינה את דרכיו, כי הרי בישיבה היא לא למד...

ואכן למחרת התייצב הבחור לפני המנהל שבחן אותו על הנלמד ולגודל תדהמתו השיב לו בהירות על כל שאלה ושאלה, ובשמחה רבה פתחו לפניו שוב את שערי הישיבה והפעם אכן השתלב בין כל התלמידים ועסק בתורה ועבודה וצמח לתפארת.

סיפור זה שמענו מפיו של הגה"ח ר' יוסף חיים גרינוואלד שליט"א וסיים את דבריו שהבחור הזה צמח והיה לאילנא רברבא וכיום הוא אברך חשוב ת"ח וירא שמים.

והדברים הן אך למותר מגודל חשיבות התפילה בכלל ותפילת ההורים בפרט ואפי' אם אינו נענית מיד אל לנו להתייאש ח"ו.

וכבר העיד על עצמו רבן של ישראל מרנא החתם סופר כשזכה להכניס לחופה את אחד מבניו (תפילה למשה עמוד 10) "האמינו לי שמידי יום ויום הננו שופך דמעות שה' יזכנו שבניי יעלו מעלה מעלה בקודש יותר ממנו ויקוים בהם והטיבך והרכב מאבותיך".

(קול קהילתנו)

בהתרגשות רבה התחיל השנה החדשה באחד מהישיבות הקדושות, בחורי החמד שזה עתה נכנסו לשיבה קטנה ישבו זה לצד זה נרגשים ומלאים בכוונות טובות לרגל הזמן החדש לעלות מעלה מעלה בעבודת ה' ולימוד תורתו הק'.

אחד הבחורים היה 'אברהם' שגם לבו רגשה בהתחדשות והתלהבות, מיד כשהגיע לשיבה הבחינו בו המשגיחים כי משהו אצלו אינו כשורה, לצערם הרב הוא לא השתתף בלימודים כראוי, וככל שעבר הזמן מצבו נהיה יותר גרוע, ואם לא די בכך הרי שגם הפריע במהלך השיעורים ולחבריו מללמוד כראוי, כמה שהמגיד שיעורים ומרביצי התורה בישיבה ניסו לדבר על לבו לא הצליחו לשנות את דרכיו, ובליט ברירה פנו אל הוריו ובלב כבד מסרו להם כי החל מהיום בנם כבר לא יוכל לבוא בישיבה...

קשה לתאר את העצבות והשברון לב בו קיבלו הוריו את הבשורה הקשה הזו, כמה חיכו וציפו לרגע זה שבנם היקר יגדל ויהיה לבחור בן תורה וירא שמים והנה עתה נהפך לאבל משאלם, צערם היה כבד מנשוא אך גם אחרי התחנונים לביטול רוע הגזירה הנהלת הישיבה לא הסכימו להשאיר אותו ולו יום אחד, רק זאת אמרו שאם אחרי כמה שבועות שישהה בבית ישנה את דרכיו לטובה או אז אולי ישנו את החלטתם ויוכלו לקבל בחזרה את אברהם לישיבה...

הדבר הזה נראה היה כחלום באספמיה, הרי גם כששהה בין כותלי הישיבה, והיה מוקף במשפיעים ומשגיחים שהדריכו אותו בדרך אשר ילך בו, לא הצליח בוודאי עתה כשישב לבד בבית בלי מורה ומדריך, בוודאי לא יוכל להשתנות ולשפר את דרכיו...

אולם בשעה קשה זו כשכולם הרימו ידיים והתייאשו מעתידו של אברהם, אמו לא התייאשה, ובאמונה תמימה בה' האמינה שברצונו יחזור בנה למוטב, ויוכל לחזור לשיבה ולחדש את ימיו כקדם. תפסה את אומנות אבותיה בידיה ופתחה את ספר התהלים, ובדמעות שליש התחילה להתחנן ולבקש רחמים לפני אבינו שבשמים שיחונן אותו בדעת להרגיש את נועם מתיקות התורה ועבודת ה' ויעלה מעלה מעלה בעבודת ה', אברהם שהה בביתו ובכל יום הלך לבית המדרש כי התבייש להסתובב בחוצות העיר, אך גם שם לא ניצל את הזמן והעביר את זמנו בהבלים.

האם שראתה בצער את מצבה של בנה המשיכה להתפלל בחזקה ושמה את מבטחה בה' כי לו לבד הישועה, אחרי כמה שבועות שעברו פתאום נראה שינוי לטובה באברהם, הוא ששבור היה ברוחו וכל חייו התנהלו ללא חשק והתלהבות פתאום התחיל לקום בבוקר

עצות וסגולות:

ההכנה לשבת בששת ימי החול

צהר תעשה לתבה ואל אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלשים תעשה (בראשית ו טז).
צהר תעשה לתבה וכו', דהינו 'צהר' בעצמו, מלת 'צהר' תעשה' ותחבר אותה עם 'תבה', דהינו 'צהר תבה' גימטריא 'שבת', וכנזכר לעיל על יסוד ומלכות וכו', ואל אמה תכלנה מלמעלה דהינו שבת שהיא ש' בת, כלה כלולה וכו'. ואל אמה' וכו', ואל אמה' משכללנה וכו', שהיא 'מלמעלה', כידוע שהיא נמי ה"א ראשונה וכו', וכמו יום הכפורים וכו'. ופתח התבה שהיא המלכות, שבת, בת עין וכו', דהינו פתח והתחלת בנינה הוא מששת ימי המעשה, על דרך מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (ע"ז ג), וזהו ופתח התבה הוא בצדה, שהם ששת ימי המעשה, תשים בכת התורה וכו', וזהו תחתים לעמת יום ג' וד', שנים לעמת יום ב' וז' וכו', ושלשים לעמת יום א' ויום ו' וכו', וכידוע על הארת נפש רוח נשמה של תוספת שבת נקראת נשמה יתרה וכו', וזהו תחתים שנים ושלשים' שהם נמי לעמת נפש רוח נשמה וכו'.

על ידי הצער יזכה למעלת התורה בשלימותה

ועוד אם אפשר צהר תעשה לתבה וכו', דהינו על דרך הנזכר מי שטרח בערב שבת וכו', כי בזה שמכין עצמו בתורה וקיים מצותיה וכו' יזכה לנשמה יתרה הבאה בשבת קדש וכו', וזהו צהר אותיות 'צרה', דהינו צריך לסבל צרה וצוקה בששת ימי המעשה על התורה ועל העבודה לשמה וכו', ובכת זה ומצרה לרוחה ומחשבה לאורה, וכרמזו נמי ב'צהר' שהוא אותיות 'רצה' וכו', דהינו רציו ומקבל וכו', גם מלשון עת רצון וכו', והיא היא. ודהינו 'צהר' שהוא הצרה כנזכר, 'תעשה לתבה' שהוא הגוף שלך דומיא דתבה וכו', וכנזכר לעיל נמי עשה לך תבת עצי גפר וכו', דהינו 'עשה לך' לגופך הנקרא 'תבה' וכו', גם 'לך' להנאתך ולטובתך, כידוע על 'לך לך' וכו' (בראשית כ א), 'עצי גפר' אותיות 'יצג עפר', דהינו על דרך ועל הארץ תישן וכו' (אבות פ"ו מ"ד), גם הוא על דרך 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב' (בראשית ג ט), ודהינו יזכר תמיד יום המיתה כידוע וכו', גם 'עצי גפר' גימטריא 'עצר הגוף' עם הכולל, דהינו תמיד ירדף צער אחר צער על עבודתו יתברך וכו', וגם כן על דרך יגיעת ומצאת האמן וכו'.

(פתח האוהל פר' נח)

נח שמר שבת וקיים מצות שלש סעודות

אלה תולדת נח וגו' (בראשית ו ג), אפשר לרמוז דהנה נח מקים שמירת השבת כראוי, כשמו כן הוא, נח לשון מנוחה, שהוא יום השבת שכתוב בו (שמות כ יא) 'וינח ביום השביעי' ושלשה פעמים נכתב נח בפסוק הזה, לרמוז שהיה מקים שלש סעודות בשבת, עוד יש לרמוז בשלש פעמים שנכתבו נח בפסוק הזה, ועוד נכתב נח פעם רביעית בפסוק שאחר זה 'ויולד נח', ארבע פעמים נח גימטריא רל"ב, וארבעה שמות בהם הו"ה ברוך הוא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, וארבעה שמות בהם נכללו כל ארבעה עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, לרמוז שעשה נח תקון בכל ארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה:

(מחשוף הלבן פר' נח)

פנינים על הפרשה:

מי שנוח לבריות בידוע שהוא נוח לשמים

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים התהלך נח (ו ט).

יש לדקדק למה כתב תלתא נח בהאי קרא. ואפשר לפרש בדרך רמז על מה שאמר התנא (אבות פ"ג מ"י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו. בזה יתפרש הכתוב אלה תולדת נח, כלומר, אם רצית לעמד על אדם כדי שתדע אם רוח המקום נוחה הימנו, אלה תולדת מצויו הטובים, אם נח צדיק ותמים בדרתיו, דהינו שרוח הבריות נוחה הימנו, דע שגם את האלהים התהלך נח, דהינו רוח המקום נוחה הימנו: (פיתוחי חותם)

שמות נח ובניו רומזים לאדם ולשני יצוריו ולנשמה

ויהיו בני נח היצאים מן התבה שם חם ויפת (ט ז).

נראה לפי עניות דעתי לרמוז על כל השמות של בני נח ותולדותיהם ותולדות תולדותיהם, כי לא לחנם נקבעו. הנה ידוע כי האדם יש בו יצר הטוב והנשמה ויצר הרע, ויצר הטוב והנשמה מורים לו כי אם דרך ישרה לעבד את ה', לעסוק בתורה ובמעשים טובים, ויצר הרע בהפך כוונתו, ופעולתו היא לבטל את האדם בעבודת ה' ולבטלו מקיום מצות עשה ולהעבירו על מצות לא תעשה. והנה כל אדם ראוי להקרא בשם נח, כל אחד לפי דרכו, אם אדם ישר הוא ועוסק בתורה ובמעשים טובים, קרינן בה נוח לו שנברא, ואם בהפך קרינן בה נוח לו שלא נברא. ובני נח שהם שם חם ויפת רומזים על הנשמה ויצר הטוב ויצר הרע, שם רומז לנשמה, כי כמו שהשם נעלם כך הנשמה נעלמת, ויפת הוא יצר הטוב כמשמעו, יפה הוא טוב, וחס הוא יצר הרע שמתחם גופו של אדם: (פיתוחי חותם)

יצר הטוב מביא את האדם ללמוד תורה כראוי

בני יפת גמר ומגוג ומדי וינן ותבל ומשך ותירס (י ב).

תחלה התחיל ביצר הטוב מה הם פעולותיו ותולדותיו, וזהו אומרו בני יפת גמר ומגוג וגו'. פרוש, תולדות יצר הטוב אלה הם, אומר לאדם גמר תורה. ומגוג לרמוז שילמד עד שימתגוג, כמו שאמר התנא (אבות פ"ה מ"ב) 'וסבי ובלה בה'. ומדי קרי בה זמא ד', כלומר, אין שעור ללמוד התורה, כי חובה על האדם שלא יתבטל ממנה. וינן אותיות 'ונוי', שצריך שיהיה נאה דורש ונאה מקיים, ותבל ומשך ותירס, בא לרמוז על מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (קידושין ל) דהתורה היא תבלין ליצר הרע, ואמרו גם כן (שם) אם פגע בך מגיל זה משכהו לבית המדרש. וזהו שאמר ותבל, התורה

שאדם לומד היא תבלין ליצר הרע, דאם פגע באדם ימשכהו לבית המדרש מקום שבצלי תריסין עומדים. וזהו ומשך ותירס:

על ידי לימוד התורה זוכה לכמה מעלות

ובני גמר אשכנז וריפת ותגרמה (י ג). כאן בא לרמוז התועלות הנמשכות לאדם מהלמוד, כי הלומד גורם שה' משרה שכינתו עליו. ועוד, הלומד ממתק הדינים ומכניע סטרא אחרא. ועוד, הלומד זוכה לכתר תורה בעולם הזה ובעולם הבא. וזהו ובני גמר, כלומר תועלות הלומד מה הם, אשכנז, קרי בה א' שכן ז', א' שהוא הקדוש ברוך הוא שנקרא אחד, משכן בו שכינתו הנקראת בת שבע הרמוזה בנ"ן. וריפת, אותיות ר"ו פ"ת ר"ו היא מדת הגבורה, על ידי למודו ממתק אותה, ופ"ת גימטריא לילית, על ידי למודו מכניע אותה. ותגרמה אותיות ותג רמה, כלומר, על ידי למודו זוכה לכתר תורה שהוא 'תגא' בעולם הזה ובעולם הבא, ובאמרו 'רמה' רמז לכתר תורה שהוא גדול משאר הכתרים: (פיתוחי חותם)

בעל תורה שהוא נאה במעשיו דבריו נשמעים

ובני ינן אלישה ותרשיש כמים ודדנים (י ד). כבר כתבנו דיון אותיות 'נוי', דהיה בעל תורה נאה במעשים טובים, ויגרם לו זה שיהיו דבריו נשמעים ומקבלים בעיני בני אדם, כי הדורש ומקיים כשמוכיח בני אדם מטים און לשמע תוכחתו, וכשמוכחה להם הוראות מקבלים, וכשמשיל ביניהם שלום שומעים ואינם מסרבים. וזהו ובני ינן, האדם הנאה דורש והנאה מקים, כשדורש לבני אדם ורוצה ללוש אותה כעסה שישמעו לדבריו, ותרשיש, דהינו יהיו דבריו מקבלים עליהם כתרשיש. וזהו כמים ודדנים, פרוש, אף על פי שהיו בני אדם כחות כחות מחלקים, עכשו על ידי דבריו ומיסרו יחזרו דודים ורעים, וזהו ודדנים:

התורה והמצוות מכניעים את הקליפות ואת אומות העולם

ומה שנאמר (י ה) מאלה נפרדו איי הגוים בארצותם איש ללשונו למשפחתם בגויהם, ידוע הוא דהעוסק בתורה ומעשים טובים לשם שמים מכניע הקליפה ומפרידה, וכיון שמפריד הקליפה אין כת בידה לעשות רע לא למעלה ולא למטה. ולא זו בלבד, אלא כשנכנעים הקליפות של מעלה, אף האמות של מטה נכנעים ואינם עושים רע לישראל, כי זה תלוי בזה. וזהו שנאמר מאלה נפרדו איי הגוים וגו', כלומר, מזה הצדיק שעוסק בתורה ומעשים טובים לשם שמים, נפרדו איי הגוים, נפרדו הקליפות מחבורם, כל אחד בדרך ישוב, וזהו איש ללשונו, ולא למעלה בלבד גרם הכנעה ופרוד, אלא אפילו למטה נכנעו האמות, וזהו למשפחתם בגויהם, דהינו המשפחות של מטה שהם העמים של הקליפות, גם הם הכנעו ונתפרדו איש מעל אחיו: (פיתוחי חותם)

הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

כיסוי, יזכה מידה כנגד מידה שייכסו את הפגרים של גוג ומגוג ולא ישכבו כפגרים מתים על פני המדבר, כמו שנאמר "וקברו שם את גוג ואת כל המונו" (יחזקאל לט, יא).

והדבר אומר דרשני: למה ייגרע כל כך שכרו של יפת משכרו של שם, ששם זכה להשראת השכינה, ויפת לקבורת גוג ומגוג.

והתירוץ בזה הוא שהולכים בטר הכוונה: שם עשה את הפעולה הזאת בכוונה קדושה כי אלקינו שונא זימה הוא, ולכן שכרו שהאלקים ישכון באהלי שם, ואילו יפת עשה זאת לשם נימוס, לכן קיבל שכר של נימוס שיקברו את מתיו ולא יתבזו. וחשבתו פעם הסבר נאה לזה, כי הנה בכוונה מובא שהעולם מתחלק לשלושה חלקים: א. אסיא, שהוא במזרח ים התיכון. ב. דרום של ים התיכון היא אפריקה. ג. ובצפון מערב של התיכון היא אירופא, ואילו ים התיכון הוא באמצע שלושת החלקים הללו, לכן נקרא ים התיכון. וכותב הכוזרי שנה חילק את שלושת החלקים הללו לשלושת בניו, לבנו שם נתן את אסיא, לבנו חם נתן את אפריקה, וליפת נתן את אירופה. נמצא לפי"ז שיפת היה "דמות אירופאית" אדם מנומס, ולכן קיבל שכר של נימוס, משא"כ שם שעשה זאת מצד עבודת ה'.

(אוסף אמרים אמונה ותפלה מאמר ח')

ארכיון 'עוז והדר'

מקצת שבחו

החיד"א כותב ששמע מהאור החיים הק' על זה ששינו באבות (אבות ג. יד): "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלקיכם". ובפשוט ביאור המשנה, שהחביבות היתירה היא שמלבד מה שקראם השי"ת "בנים", עוד הוסיף גם להודיע זאת להם ששם ישראל ידע שקראם "בנים", שלא ישכחו את מעלתם הגדולה שהקב"ה קורא להם בנים.

ודקדק האור החיים הק', לכאורה קשה מדוע הביא את ההוכחה מהפסוק "בנים אתם" רק על מה שאמרו 'חיבה יתירה', ולא אמרו זאת כבר בתחילת המאמר, חביבין ישראל שנקראו בנים למקום - שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם, ולאחר מכן לסיים חיבה יתירה וכו'.

ומבאר האור החיים הק' דבר נפלא ביותר. דהנה הכלל הוא, שאומרים לאדם מקצת שבחו בפניו וכולו שלא בפניו (עירובין יח:), ונלמד מנח, שבפניו, כשדובר הקב"ה עם נח אמר לו (בראשית ו, א) "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה", רק 'צדיק', ואילו שלא בפניו, כלומר כשמששה רבינו כתב את התורה, כתב (שם ו, ט): "צדיק תמים היה

וישכון באהלי שם

ואכן אנו מוצאים מפורש שבשכר קדושת העינים זוכים להשראת השכינה, כמו שמצינו אצל שם בן נח שנתברך "וישכון באהלי שם" (בראשית ט, כז) - שיזכה להשראת השכינה, בגלל שמירת העינים שלו.

אגב, שמעתי ביאור מדוע רק אצל שם נאמר שיזכה להשראת השכינה, והרי שם ויפת עשו יחדיו בצוותא אותה פעולה שהלכו אחורנית ושמרו את עיניהם, ופעולת שניהם היתה פעולה קדושה, ומדוע לענין קבלת השכר, אצל שם נאמר "וישכון באהלי שם" שהשכינה תשרה באהלו של שם, ואילו שכרו של יפת היה שגוג ומגוג יזכו לקבורה, מכיון שהוא עשה פעולת צניעות של

הגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א

יש בדבר כי 'עתותי', ר"ת תמים תהיה עם ה' אלוהיך, ללמדנו על חובת האדם גם בעת שהקב"ה משנה את העיתים, מחליף את הזמנים ומעריב ערבים, ונראה כי באו עלינו 'עתים לרעה' ח"ו, גם אז ידע ש'בידך עתותי', הכל בידי הקב"ה, אין לו אלא להלך אחריו בתמימות ובאמונה.

שפרו מעשיכם וברית לא תופר - זמן תשובה לכל

הנה בימים אלו שומעים אנחנו 'קול אלוהים מדבר מתוך האש', ומתוך החושך והענן והערפל שובו אלי ואשובה אליכם, שובו בנים שובבים, שפרו מעשיכם וברית לא תופר, ועי"ז יסור חרון אף ה' מעמו ומארצו ונחלתו, ויראת ה' תוסיף ימים, שעל ידי ההתחזקות ביראת ה' נזכה לאורך ימים בטוב ובנעימים.

וכבר כתב ה'ראב"ד' (בעלי הנפש שער הקדושה) הראשון לכל הגדרים הוא שמירת עינים, דמתוך שעיניו שמורים לבו שמור, ומתוך שעיניו ולבו שמורים כולו שמור.

ומתורתן תלמדנו כמו שכתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (בראשית ד"ה ויראו), שכל פגם דור המבול התחיל מ'פגם העינים', וכמו שנאמר (ו) ויראוגו' ואילו 'נח מצא חן בעיני ה' כי תיקן פגם זה, וזהו בעיני ה' - שקידש עיניו רק למענו ולכבודו ית'.

ויתבאר הדברים ביותר, שהנה בסוף פר' בראשית נאמר (ו) ונח מצא חן בעיני ה', וכתב ה'אור החיים' הק' זי"ע (שם) שאי אפשר לומר שנה

התיבה, והשיב לו בזכות הצדקה שעשו עם הבהמה והחיה והעוף, 'באותה שעה אמר אברהם, מה אלו אלוכל שעשו צדקה עם בהמה חיה ועוף לא היו יוצאים משם, ובשביל שאיחר עצמו קיבל שכרו ונשבר', ללמדך כי אין האריה נושך מעצמו אם ה' לא אמר לו 'נשוך', וכלשון הגמ' (ברכות לג.) 'אין ערוד ממית' אלא ברצון השי"ת. ולדין ייאמר גם כלפי 'חיותו ארץ' - חיות המהלכים על שתי רגליים, אותם ארורים ימ"ש, שאינם הורגים ומזיקים ומשחיתים מעצמם אלא אך ורק כי כן נגזר מלמעלה, וכמו שנאמר (דברים לב כט.) 'לו חכמו ישכילו זאת בינו לאחריתם, איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם'.

ומקרא מלא דיבר הכתוב (איכה ג לו) 'מי זה אמר ותהי ה' לא ציוה', ופירש רש"י, 'ואם באתי לומר לא מידו באה אלי הרעה הזאת (אלא) מקרה היא שהיה לי, אין זאת, כי אם, בין רעות בין טובות - מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה'.

מעתה אין לו לאדם אלא להשריש בעצמו ובבני ביתו את האמונה הטהורה בהקב"ה אשר הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, ולקבל את כל הקורות עליו באמונה איתן כיתד בל תימוט. וכך אמר דוד מלכא משיחא (תהילים לא טו) 'בידך עתותי', ופירש רש"י, 'עתים העוברים עלי - על פיך הם, ובגזרותיך' [וכעין זה עוד במצודת דוד, וז"ל, כל העיתות שעברו עלי בין העתים לטובה ובין העתים לרעה הלא המה בידך על פיך נעשו]. ורמז

ארכיון 'עוז והדר'

ואני הנני מביא - מאת ה' היתה זאת

בפרשתנו (ו כג), 'וימח את כל היקום וכו' וישאר אך נח ואשר אתו בתבה', וכבר עמדו חז"ל לבאר הטעם שנאמר אך נח, וברש"י ביאר, לבד מנח, זה פשוטו, ומדרש אגדה (תנחומא ט) וכו', ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו' (כלומר שא"ך הוא לשון מיעוט וחסרון, והכוונה היא שנה עצמו נתחסר ונתמעט ע"י נשיכת הארי), והנה כפי דעת

בני אדם לקוצר שכלם נראה שהסיבה שנשך הארי את נח הוא מחמת רעבונם... שעדיין לא קיבל את מנתו כמדי יום, ונתעורר בו רעב וכעס על נח שאינו מספק לו 'ארוחתו', על כן בחרון אפו נשך את נח... אמנם רש"י ממשיך בפירושו ומסמך מיד לדבריו 'שאיחר מזונות לארי והכישו' את מאמר הכתוב (משלי יא לא) 'הן צדיק בארץ ישולם', והכוונה היא כמו שפירש רש"י על אותו פסוק (שם) 'שהצדיק משתלם שכר העבירה שבידו בעודו על הארץ בחיים', ור"ל שהיתה תביעה כלפי נח על שנתעבב לתת לארי את מזונו, על כן שילם לו הקב"ה גמולו מיד בעוה"ז כדי לנקותו ולזכוכו מכל שמץ עוון. והרי לך להדיא שהאריה לא נשך את נח מעצמו ומפני סיבה טבעית כדרך כל הארץ בגודל רעבונם... אלא כי ה' אמר לו לנשוך את נח לשלם לו שכר עבירה שבידו בצער שגרם לאריה כשנתאחר מלתת לו מזונו.

והדברים מפורשים יותר בדברי חז"ל (שוח"ט תהלים לו, להלן יובאו דברי המדרש בהרחבה) ששאל אברהם אבינו את שם בן נח כיצד יצאתם מן

ניצל ממי המבול עבור שהיה צדיק ולא חטא, דאם כן אף התינוקות שעדיין לא באו לכלל עונשין היו צריכין להינצל מן המבול, אלא בע"כ צריכים לומר שהקב"ה התחרט והתנחם כביכול על עצם יצירת האדם וכל העולם כולו, כמו שנאמר (ו' ז') 'אמחה את האדם וכו' כי נחמתי כי עשיתים'. מעתה תתמה כיצד ניצל נח מהמבול, תשובתו בקרא 'ונח מצא חן בעיני ה'', (ושלא תאמר שלא היה צדיק ולכן הוצרך לחן בכדי להנצל מן המבול) כי הגם שהיה צדיק לא תצילנו צדקתו - אלא בחינת החן, ועל ידי מה השיג החן - על ידי קיום איזה מצוות, 'כי יש לך לדעת שיש מצווה שתועלתה להמשיך חן על האדם, או בבחינת ג' או ד' מצוות ידועות', עיי"ש.

אלא, שלא מצינו בדבריו מהי הדרך שע"י יזכה למצוא חן ושכל טוב בעיני אלוקים, והרי כל בר דעת מבין ויודע עד כמה הוא זקוק לענין זה - למצוא חן וחסד לפני המלך, שיציל אותו ממי ה'מבול' השוטפים הן ברוח הן בגשם, מכל הקשיים הצרות והניסיונות. וכנגד זה אמר הרה"ק 'בית אברהם' זי"ע, שנה ניצל ממי המבול בזכות ששמר עיניו בקדושה, כי שמירת העיניים 'סגולה' היא לנשיאת חן בעיני אלוקים ואדם, וכבר איתא בגמ' (סוכה מט:): כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים.

בפרשת (ט כג), 'ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערוות אביהם ופניהם אחורנית, וערוות אביהם לא ראו'. הקשה האלשיך' הק', מדוע 'וילכו אחורנית', ואם מחמת שרצו לשמור את עיניהם מראות ברע, תסגי להו בסגירת ועצימת עיניים, ומדוע הפכו גם את פניהם אחורנית. אלא צ"ל, שמראה שאינו טהור פוגע ב'צלם אלוקים' הנמצא לנגדו, אף אם אין עיניו פקוחות.

יש שביארו שלכן ההולך במקום 'דאיכא דרכא אחרינא' נקרא רשע (ב"ב נז:): וכפירוש רש"י שנקרא רשע אף אם עצם עיניו ולא נכשל, כי עצם המראות האסורות הנגלות לפני האדם אף בלא ראיית עיניים בפועל מטמאות את הנפש.

עולם חסד יבנה - קיום העולם רק בזכות

מידת החסד

בפרשת (ו ט), 'אלה תולדות נח', ובמדרש (ב"ר ל ה), ניחא לעליונים ניחא לתחתונים - נח לשמים ונח לבריות, ומבאר הרה"ק 'חתם סופר' זי"ע (ד"ה נח איש) כי להיפך ממנו היו בני דורו, שהיו מושחתים בינם לבין הבריות מלבד מה שהשחיתו דרכם בינם לבין קונם, וזהו אומרו (ו יב) 'וירא א' כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ', שלא הלכו בדרכי השי"ת מה הוא רחום אף אתה רחום. וז"ל החת"ס, משום כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, דרכו מוסב על אלוקים - שהשחיתו דרכי אלוקים שהוא רחום וחונן, מה שראוי לאחוז בדרכיו ולהיות בין אדם לחברו חומל וחונן, ואילו עשו כן ה' הקב"ה מרחם וחונן אותם אעפ"י שעברו עבירות בינם לקונם, אבל עכשיו שלא

עשו כן נחתם גז"ד שלהם.

ובזכות החסד 'יבנה' העולם כולו, וגם העולם קטן' (עולם פרטי) של הגומל חסדים. וכדאיתא במדרש (שוח"ט תהלים לו) ששאל אברהם אבינו את שם בן נח 'כיצד יצאתם מן התיבה, אמר ליה בצדקה שהיינו עושים שם, אמר לו, וכי מה צדקה היה לכם לעשות - וכי עניים היו שם, והלא לא היו שם אלא נח ובניו, ועל מי הייתם עושים צדקה, אמר לו על החיה והבהמה והעוף, ולא היינו ישינים, אלא נותנים היינו לפני זה ולפני זה כל הלילה וכו'. באותה שעה אמר אברהם, ומה אילולי שעשו צדקה עם בהמה וחיה ועוף לא היו יוצאין משם, אני אם אעשה עם בני אדם על אחת כמה וכמה שאנצל מן הפגעים, מיד ויטע אשל (להלן כא לג) אכילה שתיה לוויה'. וגם זוכים בעלי החסד לבניין עולמם הפרטי בבנים מהוגנים, וכן כתב ה'ספורנו' על הפסוק בפרשת (ו י) 'ויולד נח שלשה בנים', מאז שהתחיל להוכיח בני דורו זכה לבנים. כי לא מצינו בתורה מי ש'המתין' לבנים כדוגמת נח שהיה כבר בן חמש מאות שנים ועדיין לא זכה לפני בן, ורק בזכות שהחל לעסוק ב'זיכוי הרבים' זכה ל'ויולד נח שלשה בנים'.

נוראות מצינו להרה"ק 'התפארת שלמה' זי"ע (שער ק"ש ד"ה ושתמם) המביא מה דאיתא בזה"ק (ו"ח רות) 'אדהכי שמעו חד קלא וכו' דאתרשים תדיר בכורסיא קדישא ביה, והיא בכיה דר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול דבכה על רישא דרבן שמעון בן גמליאל (וכמו שאמרנו זה עתה במוסף דיו"כ בפיוט 'אלה אוכרה' על עשרה הרוגי מלכות, שכשהוציאו את רבי ישמעאל ורשב"ג להריגה, ונפל הגורל להרוג את רשב"ג תחילה, ולאחר שחתכו את ראשו נטל רבי ישמעאל את הראש ויצרע עליו בקול מר'), דההוא בכיה לא אתעביר מכורסיא דמלכא עד דיעביד קב"ה נוקמין בשאר עכו"ם' [ובתרגום ללה"ק: שמעו קול אחד וכו', שהוא רשום תמיד בכסא הכבוד, והיא בכיה דרבי ישמעאל בן אלישע כה"ג שבכה על ראשו של רשב"ג, ובכיה זו חקוקה שם תמיד עד שיעשה הקב"ה נקמה בעובדי ע"ז]. ולכאורה צריך ביאור מה מעלה ועדיפות יש באותה בכיה יתר על שאר צעקות ובכיות של בני ישראל בכל משך הגלות ממה שעושים להם אומות העולם.

אלא, שבאותה שעה קשה ומרה - לאחר שהוציאו להריגה את רשב"ג ידע היטב רבי ישמעאל כהן גדול שהנה עומדים להרוג גם אותו תיכף ומיד, והינו עומד ברגעים האחרונים של חייו... ומכל מקום לא בכה על 'צרת עצמו' רק על צערו של רשב"ג, 'לכך הבכיה הזאת והצעקה ההיא הוא שהגיע עד כסא הכבוד, שאינה לצורך עצמו רק על צרת רשב"ג'. ללמוד וללמד כי מה שעולה לשמי מרום ועומד לפני השי"ת - הוא מה שהאדם חושב על הזולת ולא על עצמו...

לעסוק בדברי תורה - התחזקות בעסק

התורה

בפרשת (י י), 'ותהי ראשית ממלכתו בבלי', הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע היה נוהג

לבאר משם הרה"ק 'האור לשמים' מאפטא זי"ע (פר' נצבים), שראשית קבלת עול מלכות שמים היא לעסוק בתלמוד בבלי, ומשם תבוא לו ארך - אריכות ימים, וגם הוא לשון רפואה.

בפרשת (ט כ), 'ויחל נח איש האדמה', יש שביארו, שהרי רש"י הביא לעיל (ו ב) מכאן שלמד נח תורה, והנה, ידוע הביאור בדברי המדרש (ויק"ר ריש פר' בחקתי), 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך' (תהלים קיט טט), אמר דוד רבונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך, והיו

רגלי מביאות אותי לבית המדרש. והיינו שדוד המלך אמר, אך משים אני פעמי רגלי לבית המדרש ללמוד תורה, מיד בא אלי היצר ורצה למנוע אותי מלהלך לשם בתואנות שונות ומשונות... ארי בדרך... עיף אתה וכו', באותה שעה אומר אני לעצמי, הרי 'למקום פלוני' - לעסקי ממון וכדו', אני הולך' - ואיני מחשב את כל אלו החשבונות, אם כן אף לבית המדרש אלך בלא עייפות ועצלות.

על זה הדרך מבואר מה שכינו את 'נח איש צדיק', שהיה איש אדמה כי כך היה דרכו של נח, בכל עת שבא לידו נסיון בתורה ועבודת ה', היה מתבונן על פעלו בעבודת האדמה, ואומר, אם הייתי נצרך

כעת לפנות לעבודת אדמה הרי היה לי 'כח ומוח' למחר אל העבודה ולעשותה בשלימות, אם כן למה תגרע התורה הקדושה וקיום המצוות שלא אקיימם בזריזות בשמחה והתלהבות, ובמחשבות אלו נתעלה מעל כל המניעות.

אבינו אב הרחמן, שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל עמך בית ישראל, ונזכה במהרה לראות בישועת ה', ולברכת 'ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחיריד וחרב לא תעבור בארצכם', ונקם ישיב לצרי במהרה בימינו אמן.

אלא, שבאותה שעה קשה ומרה - לאחר שהוציאו להריגה את רשב"ג ידע היטב רבי ישמעאל כהן גדול שהנה עומדים להרוג גם אותו תיכף ומיד, והינו עומד ברגעים האחרונים של חייו... ומכל מקום לא בכה על 'צרת עצמו' רק על צערו של רשב"ג, 'לכך הבכיה הזאת והצעקה ההיא הוא שהגיע עד כסא הכבוד, שאינה לצורך עצמו רק על צרת רשב"ג'. ללמוד וללמד כי מה שעולה לשמי מרום ועומד לפני השי"ת - הוא מה שהאדם חושב על הזולת ולא על עצמו...

הגאון הגדול רבי מאיר סירוטה שליט"א

ספוג רחצה של כלים [שנשאר שם בטעות מערב שבת], האם מותר לרחוץ את הידים על הסקוטש ברייט או הספוג.

תשובה: יש להסתפק בזה, ולכן יוציא את הסקוטש ברייט משם - כיון שנחשב ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לקחתו לצורך מקומו, והוא הדין בנידון דידן.

ארכיון 'עוז והדר'

הרחבת הדברים: מה שיש להסתפק בזה, דמחד גיסא הוא דרך לכלוך, ובדרך לכלוך מבואר בשו"ע (סעי' י) דלא אמרינן דשרייתו זהו כיבוסו, אמנם מאידך מבואר בהגהות הרמ"א דאסור לשפוך מים על הבגד אפי' כשהוא דרך לכלוך, ורק לנגב ידיו מותר אך לא לשפוך מים ממש. אמנם יש לומר לאידך גיסא, דדינו כבגד נקי דהרי תמיד הספוג וכדומה מתרחץ מכל לכלוך, ובבגד נקי הא מבואר בסעי' ט' דלרוב הפוסקים לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו.

ומפני כל הספיקות הנ"ל הורה מו"ר, שהנכון שיקח משם את הסקוטש ברייט או את הספוג מכיון שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור שניטל הוא לצורך גופו לדבר המותר ולצורך מקומו, וכמבואר בס' שח (סעי' ג). וכן בנידון מותר ליטלו מפני שצריך להמקום לרחוץ ידיו שם.

באופן שהמטלית מלוכלכת.

באופן הנ"ל, לקנח על ידי מגבת

שאלה: באופן הנ"ל, האם מותר לקנחם במטלית או במגבת שאינם נקיים.

תשובה: מותר אף באופן זה, ועי' בהערה.

הרחבת הדברים. הטעם

דהוא דרך לכלוך, ובאופן הדומה התיר בביאור הלכה (סעי' ט ד"ה שאין). ואף לדעת הפרי מגדים המובא בביאור הלכה שם הסובר דלדעה א' [המובא ברמ"א בסעי' ט] אסור בבגד מלוכלך אפי' דרך לכלוך, מ"מ במטלית מיוחדת לכך [וכן במגבת וטישיו] מותר לכו"ע, וכפי מה שכתב בשו"ע הרב (סי' שייט סעי' יג, וכן בקונט"א כאן) שכל שאינו חושש לליבונה כלל אין ליבונה נחשב לכולם לאסור שרייתה בשביל כך. וכן כתב בביאור הלכה (סי' שייט סעי' י ד"ה משום) בשם התוספת שבת לענין משמרת שאין בה משום ליבון הואיל ועשויה לכך, ואינו חושש לליבונה. ועי' בשעה"צ (שם סקנ"ב) שהביא מהסמ"ג דלא אמרינן שרייתה זהו כיבוסה בדבר שאינו מתכוין, והגר"א שם מצדד גם כן לסברא זו, עיי"ש.

רחיצת ידיו בכיור בשבת, כשנשאר שם ספוג או סקוטש ברייט

שאלה: נמצא בכיור רחצה סקוטש ברייט או

קינוח משקים שנשפכו בשבת, וטלטול הסמרטוט לאחר מכן

שאלה: שנשפכו הרבה מים או שאר משקין על השולחן, האם מותר לקנחו בסמרטוט או במגבת או בטישיו.

תשובה: מותר לקנח בכל הדברים הנזכרים בשאלה. ומותר גם אחר שקינחם לטלטל את הסמרטוט וכו' להניחו במקומו המיועד. אך כשלוקח את הסמרטוט לטלטלו למקומו, יזהר שלא יהיה סחיטה בפסיק רישא, רק יקחם בעדינות שבהם אין פסיק רישא שיסחטם. ועי' בהערה.

הרחבת הדברים: מבואר במשנ"ב (סקנ"א)

דמותר לקנח השולחן שנשפך עליו הרבה מים וכדומה, עם בגד שאינו מקפיד על מימיו שבוה ליכא חשש שמא יבוא לסוחטו, וכמבואר בשו"ע סי' ש"א (סעי' מו) ועוד. ולכן בכל הדברים הנזכרים בשאלה זו, הם דברים שאין מקפידים על מימיהם. ולגבי הנידון האם כשלוקחם לטלטלם למקומם המיועד יש לחשוש דהוה פסיק רישא של סחיטה, הנה יש לומר בזה דמהא דמבואר בשו"ע סי' ש"א (סעי' מו) ובמשנ"ב (שם ס"ק קעב) דמותר לטלטל מטליות ששרויים במים אפי' הם מים מרובים (עי' משנ"ב שם ס"ק קעא, ודו"ק) כיון שאין מקפידים על מימיו, על כרחך מבואר בזה דאין זה נחשב לפסיק רישא. והביאור בזה הוא, משום דכשלוקחו בעדינות אינו פ"ר שיבוא לסוחטו, ולכן בכל אלו שאין מקפידים על מימיהם מותר לטלטלם בעדינות למקומם. ועי' בשאלה הבאה הדין

הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

אחרונים והגר"א בכללם סוברים דבכל אופן אין להשהות המצוה וביום השלישי לחודש מברך אפילו חל באמצע השבוע, ובפרט בימי החורף והגשם הזריז לקדש הרי זה משובח. לדעת המקובלים וכן נהג כ"ק אדמו"ר רבי דוד צבי שלמה זיע"א לא לקדש החודש עד שיעבור שבעה ימים שלמים מעת לעת מהמולד. [ולא קידש הלבנה אפילו אם באמצע ליל מוצאי שבת מסתיים השבעה מעת לעת, כעדות הגה"ח רבי יודא אשר ראט זצ"ל שכ"ק אדמו"ר הברכת משה זיע"א העיד עליו שהיה דייקן, מהגר"ד רוטמן. מאידך שמעתי מחתני שליט"א, שכ"ק גאב"ד מאקווא שליט"א אמר בשם הרה"ק החלקת יהושע מביאלה זצ"ל, שבימות החורף באופן שז' מעל"ע מסתיים באמצע ליל מוצ"ש, מקדשים הלבנה מיד במוצ"ש].

ה. עד מתי יכולים לקדש הלבנה.

א. כתב השו"ע (שם ס"ג), עד אימתי מברכין עליה, עד ט"ז מיום המולד ולא ט"ז בכלל, וכתב הרמ"א, ואין לקדש אלא עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מן המולד, וכתב המשנה ברורה [בביאור הלכה

ארכיון 'עוז והדר'

ג. קידוש לבנה במוצאי שבת.

א. כתב השו"ע (שם ס"ב), אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדי נאים, ובאליה רבה הוסיף דהוא הדין במוצאי יום טוב, וכתב הרמ"א, דדוקא אם מוצאי שבת הוא קודם " בחודש, ואם הוא אחר כך דהיינו שמוצאי שבת הוא ליל י"א, אין ממתינים עד מוצאי שבת.

ב. גם למנהג החסידים שמקפידים

לקדש החודש דוקא במוצאי שבת, בימות החורף, אם מוצאי שבת הוא לילה אחד לפני יום האחרון, אין ממתינים למוצאי שבת. [הגר"ר יצחק דוד רוטמן].

ד. מאימתי אפשר לקדש הלבנה.

כתב השו"ע (שם ס"ד), אין מברכין עליה עד שיעברו שבעה ימים עליה, וכתב המשנה ברורה, ורוב אחרונים חולקים עליו בזה וסוברים דאפשר לקדש החודש לאחר שלשה ימים מעת לעת מעת המולד, שנהנין כבר מאורה, ואין להחמיץ המצוה, אכן אם היום השלישי חל באמצע השבוע ממתינים למוצאי שבת כדברי הרמ"א הנזכר למעלה, וכמה

הלכות קידוש לבנה

א. ברכת הלבנה.

כתב השו"ע (שם ס"א), הוראה לבנה בחידושה, מברך אשר במאמרו ברא שחקים וכו', וכתב הרמ"א, ואין לקדש החודש אלא בלילה בעת שהלבנה זורחת ונהנין מאורה. [בשעת הדחק אם קידש הלבנה בבין השמשות יצא, דעת תורה שם. והוא הדין אם קידש לאחר עלות השחר קודם הנץ החמה, דיצא, שו"ת יביע אומר ח"ה סל"ו בשם מהר"ש סופר בעל התעוררות תשובה].

ב. האם מותר לברך כשנתכסה הלבנה בעננים.

אם נתכסה הלבנה בעננים, כתב המשנה ברורה, דאם הוא דק וקלוש שנראית הלבנה ממנו ונהנה בה מברך, ואם הענן עב, אינו מברך. ואם התחיל לברך ואחר כך נתכסה בעננים גומר הברכה, אם לא שהוא משער שתתכסה הלבנה באמצע ברכתו שאז לא יתחיל ברכתו. [עכתו"ד המ"ב שם]. והובא מהגרש"ז אויערבאך [בשלמי מועד ה' ר"ח], דהוראת המשנה ברורה הוא איך לנהוג לכתחילה, אך אינו לעיכובא, ובעת הצורך יכול לברך כשרואה את הלבנה אפילו אם משער שיתכסה באמצע הברכה.

אומרים שיכול לקדש הלבנה גם בשבת ויום טוב, ויש חולקים בזה וסוברים שיקדש במוצאי שבת או יום טוב בלא שם ומלכות. [עיין בבאר היטב ושערי תשובה שם ס"ב].

שאיחר את חצי כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים מהמולד, מקדש בברכה.

ו. קידוש לבנה בשבת ויום טוב.

אם הלילה האחרון חל בשבת או יום טוב, יש

[שם], בדעיכד אם לא קידש עד ט"ז, יקדש בליל ט"ז בלי שם ומלכות. [והעולם נוהג כמו שכתב המטה אפרים בסימן תקפא לומר את הגמרא בסנהדרין מב. או את דברי הטור על דין קידוש לבנה]. אכן אם הוא עדיין ביום הט"ו אפילו

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

מח"ס תשובות והנהגות

דיעות בפוסקים וגדולי זמנינו ההכרעה נכונה לע"ד כמ"ש. (ועיין לעיל סוף הלכות תפלה שביארחי עוד בזה).

ולמעשה הבאתי דיני טל ומטר בבן ארץ ישראל ובבן חו"ל בתשובות והנהגות ח"ב סימן נ"ד, וע"ש היטב מה שביארנו בחילוקי דינים בזה.

שאלה: במקומות שהגשם

בחורף הוא קללה, אימתי להזכיר טל ומטר.

ארכיון 'עוז והדר'

שם טל ומטר ביום ס' לתקופה מהו דינו לענין טל ומטר.

תשובה: במ"ב (סימן קי"ז ס"ק

ה) מביא הפר"ח ומובא בפמ"ג שתלוי אם דעתו לחזור תוך שנה אזי שואל כמקומו, אבל לאחר שנה שואל כמקום שהוא שם, ובברכי יוסף מביא בשם כמה גדולים ששואל כהעיר שנמצא בה, רק מסיק מבאר היטב שאולי מיירי הברכ"י והגדולים הנ"ל באין דעתו לחזור ע"ש

דמעיר שצריך לעיין בגוף התשובה בדבר שמואל ויד אהרן, אבל לפנינו דעתם מפורש אפילו דעתו לחזור שואל כעיר שנמצא בה (בירור הלכה להגר"י זילבר שליט"א).

ובירור הלכה שם מסיק דכך העיקר להלכה ששואלים כהעיר שנמצא בה, ומפורש כן ב"ברכי יוסף" ובפתח הדביר (ח"ב בקו"א) בשם רבינו שמואל בן הקדוש רבי חיים ויטל זצ"ל שלעולם שואל כעיר שנמצא בה, וכן פסקו בבית עובד וזכור לאברהם, ומפורש כן בשו"ת דבר שמואל, אבל לע"ד מאחר שהפר"ח פמ"ג דעתם שאם חוזר תוך שנה שואל כבני ארץ ישראל, וכש"כ לדעת המהריק"ש וההלק"ט ס' ע"ב, שהביאם הבה"ל שאף דאין דעתו לחזור כל שיש לו אשה ובנים בא"י שואל כא"י וכן דעת הרדב"ז ס' נ"ח, וכש"כ שלדעתם אם עתידין לחזור לעולם שואל כבני א"י וכמבואר ברדב"ז (ע' בפר"ח שהביאו) (דיש לו אשה ובנים הוא רק ראהו שדעתו לחזור) נמצא שדעת הפר"ח ופמ"ג היא הדעה האמצעית ומכרעת כאן וראוי לחוש לשיטתם וכדמשמע במ"ב, ולכן ראוי להחמיר ולומר בשומע תפלה "ותן טל ומטר" אבל אם שכח אינו חוזר.

ואם הוא בן ארץ ישראל וכבר אמר ב' מרחשון טל ומטר ועכשיו נמצא בחו"ל אינו פוסק, אלא ממשיך ואומר ותן טל ומטר, ואם הוא בן חו"ל והיה שם ב' במרחשון, נקבע דינו כבן חו"ל, ואפילו יבוא לארץ ישראל לא ישתנה דינו ויאמר רק בשומע תפלה ואם שכח אינו חוזר.

וכ"ז בבן ארץ ישראל בחו"ל, אבל בן חו"ל שבא לארץ ישראל ושוהה בארץ וצריך שמה למטר וישאר שם עד פסח, נוטה יותר שישאל כבני ארץ ישראל מיד ב' מרחשון, וכש"כ לדעת הברכ"י בשם הגדולים הנ"ל, וכמפורש כן בברכ"י שם אות ה' וכדאי להחמיר לומר רק בשומע תפלה, כיון שבפמ"ג פוסק שאינו שואל גם בבן חו"ל ונמצא בארץ ישראל, אבל בזה אם שכח בשומע תפלה חייב לחזור ויעשה תנאי שאם אינו חייב תהא זו תפילת נדבה, ששמעתי שיש בזה חילוקי

שאלה: שאלת גשמים במקומות שצריך לגשם כאוסטרליה ודרום אמריקה.

תשובה: בארץ ישראל החורף מתחיל

אחרי סוכות ומוחג הפסח מתחיל הקיץ, והנה כאן ביוהנסבורג מתהפך המצב, שלאחרי סוכות קיץ ומפסח חורף, ולמרבה הפלא זמן הגשמים כאן הוא בקיץ ולא בחורף, ולא כמו בכל העולם שזמן גשמים בחורף, ולערך מחודש אלול מתחיל החורף וראוי לגשמים, ונהגו כאן לומר ותן טל ומטר כמו בכל חו"ל, שמתחילים טל ומטר ששים יום אחרי התקופה בחודש דצמבר, ואף שזקוקים כבר לגשמים קודם, לא נהגו לשנות בזמן אמירת טל ומטר אלא תמיד בחמש או שש דצמבר לפי התקופה דחמה דוקא וכמ"ש. וזה כמה שנים שחסר כאן גשמים ולכן היוקר מאמיר והואיל ונחוץ מאד גשמים היה ראוי לבקש גם לפני הזמן, רק מפורש בגמרא בתענית (יד ב) שאנשי נינוה שצריכים מטר בקיץ צריכים לומר שאלת מטר בשומע תפלה, ולפ"ז הוא הדין כאן ביוהנסבורג צריך להיות דינו כמותם, וראוי לבקש כאן בשומע תפלה מזמן גשמים דהכא והלאה.

ומעיקרא אמרתי שגם הש"ץ יגיד, אבל שוב ראיתי במ"ב [ס' קי"ז סק"ט] מהאחרונים שלא לומר בציבור בחזרת הש"ץ ותן טל ומטר אלא התפלה המיוחדת לגשמים רק יחיד לעצמו יאמר, ולדעת הרמב"ם בפיהמ"ש כשצריך לגשמים חייבין לומר מעיקרא דדינא, ואם כן ראוי להחמיר ולהתפלל, וכפי ששמעתי חשש הגר"ח מבריסק זצ"ל לעצמו שכאשר היה צריך גשם במדינה דקדק מאד לומר ותן טל ומטר בתפלה בלחש שלו בשומע תפלה שבוה יוצא עכ"פ בדעיכד לכ"ע,

(והא דבתפילת הש"ץ אין אומרו היינו כיון שעיקר צבור בארץ ישראל ושם זהו זמן קללה אז). מיהו כאן שצריכים מאד לגשמים, וחסרונו מביא בעו"ה ליוקר שמאמיר והולך, ודאי טוב הדבר כעת שכמעט שאין גשמים, להתפלל עליהם לאבינו שבשמים, והוא ברחמי יוריד מטר בכל מקום, וראוי לברך שאם יש מקום שזקוקים עכשיו לגשמים ולא הגיעו יתפלל על כך היחיד בשומע תפלה כמבואר בפוסקים ס' קי"ז, וזוה יוצא עכ"פ בדעיכד תפלתו לכ"ע.

ושפיר העלינו שאם במקום שנמצא צריך עכשיו גשמים ראוי לכל אחד לבקש טל ומטר בשומע תפלה דוקא, וכן שמעתי שבארגנטינה ובאוסטרליה כשצריכים גשמים אחרי פסח נהגו לומר כל אחד בשומע תפלה לצאת חובתו לכ"ע. וזהו חיובא מעיקר הדין, וכן בכל מקום בחו"ל בזמן גשמים וחסר גשמים בקיץ שמה, ידקדקו לומר בשומע תפלה טל ומטר, וזהו חיובא מעיקר הדין.

שאלה: בן ארץ ישראל שבא לחו"ל ששואלין

תשובה: נחלקו בזה רבני זמנינו, ושאלה זאת נוגע לאוסטרליה ניו זילנד בראזיל וכדומה, וכפי שמקובל אצלנו, באוסטרליה שאלו בלונדון הגאון ר"מ אדלר זצ"ל, והם טענו שמטר אצלם בזמן חורף דארץ ישראל מזיק, ולכן פסק להם לומר ותן ברכה בקיץ ובחורף, אבל אחר כך נתברר שאין זה נכון, והורו גם באוסטרליה לומר ככל העולם, וכן הגאון רבי שמואל סלאנט זצ"ל הורה שאם הגשמים סימן קללה אצלם לא יבקשו מטר, רק בהזכרה משיב הרוח דעתו להזכיר שמה ככל ישראל, וכפי ששמעתי שאלו מארגנטינה לכ"ק האדמו"ר מסאטמר זצ"ל והורה לומר ככל ישראל, ובקיץ שצריך שמה גשמים יאמרו בשומע תפלה, ודלא כהגאון רבי שמואל וזנור שליט"א שפוסק במקומות שנהפכו הזמנים לגמרי מקיץ לחורף ולהפך יש לשאול גשם בחורף שלהם אף שבארץ ישראל הוא סימן קללה באותו הזמן.

ואני נשאלתי מקייפטון בדרום אפריקה, שהגשמים לדברי השואל קללה בחורף דארץ ישראל, אימתי להזכיר טל ומטר, ולדעתי יאמרו גם שמה ותן טל ומטר כמו בארץ ישראל ואין לחשוש שזהו קללה, שאומר "ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה", שמתפלל לגשמים שהם לברכה דוקא, והיינו בארץ ישראל וברוב העולם שהם ברכה ולא במקומו, ומדקדק לומר ושבענו מטובה והיינו בארץ ישראל וכשצריכים גשם בקיץ יאמרו בשומע תפלה וזהו עיקר לע"ד שאין לשנות המטבע שטבעו חז"ל, שהם קבעו כפי הנצרך בא"י ולרוב העולם, ולא הלכו בזה אחר היחידים, וסמכו ע"ז שמבקש רק על גשמי ברכה וכנ"ל.

ומעתה בקייפטון נראה עיקר יותר שהמציאות היא שאין הגשמים סימן קללה בחורף שבעולם, אבל אף אי הם סימן קללה דעתי כמ"ש לא לשנות מהעולם, ואין לחשוש שהלוא מפרש ותן טל ומטר לברכה דוקא לאפוקי מקומו, וקאי בעיקר לארץ ישראל ואין לשנות בשום אופן בברכת השנים וכמ"ש.

להבנם בשערי בית המקדש

פסוקי הנביא על בתי המקדש
מהראשון ועד השלישי,
מבוארים בביאור משולב,
בתוספת איורים מקוריים
ומדויקים, מראה בית המקדש
מתגלה בכל יפיו.

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

אח"כ השיחים

ממשנתו של כ"ק מרן אדמו"ר
רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

פרשת נח תשפ"ז | גיליון ב'

מזהב ומפיז

פנינים מלוקטים מספרי
אדמו"רי שושילתא קדישא

וְיֻלְדָּ נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָּנִים אֶת שֵׁם
אֶת חָם וְאֶת יֶפֶת (י.)

הנה בני דורו של נח עברו על
עבודה זרה וגילוי עריות, ולא
נחתם גזר דינם אלא על הגזל כפי
שנתבאר ברש"י הקדוש בפרשתנו
(י. יא.). ונח טרח כל ימיו להוכיחם
ולהשיבם למוטב ולא עלתה בידו.
ויש לרמוז שקרא את שמות בניו
על שם עבודתו שיגע כל ימיו
להוכיחם, וזהו 'שם' הרומז לשם
ה' יתעלה אלוקי אמת, ולא לעבוד
חלילה לאלהים אחרים אלהי נכר.
'חם' הרומז לחימום יצר הרע לגילוי
עריות, 'יפת', רמז לחמדת חפצי
הזולת שיפים בעיניו, ומתוך שעובר
על לא תחמוד בא לידי גזל.

(פתח האורה)

צהר תעשה לתבה (י. טז)

הנה רש"י פירש לפי אחד
מפירושו שהכוונה לחלון שהיה
מאיר להם. ומה שאמר בלשון
'צהר' ולא חלון יש לפרש שבא
לרמז לו שבעוד שבני דורו
הרשעים הפכו את מידת הרחמים
למידת הדין, הרי שנח הצדיק הפך
את מידת הדין עצמה לרחמים
(וכדברי רש"י להלן ת. א.). ועל כן ציווה
עליו לעשות חלון במילים 'צהר'
שמתהפך לאותיות 'צרה' ו'רצה',
היינו שבניגוד לבני דורו שהפכו
את מידת הרחמים לדין וצרה, הרי
שלגביו היא נהפכת ל'רצה', שהוא
רצון ורחמים.

(גני המלך)

ולא אסף עוד להכות את כל חי
בְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי (ת. כא)
הנה ידוע שלא לתוהו ברא
הקב"ה את עולמו כי אם לשבת

הכתב והמכתב

דברי מוסר ויראה מכת"ק
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

"חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להלכים בתמים"

(תהילים פד, יב)

דוד המלך ע"ה אומר (תהילים פד יב) "חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להלכים בתמים".
שלמה המלך ע"ה אומר (משלי ג לד) "ולעניים יתן חן". ועוד אומר (משלי ה יט) "אֵלֶּלֶת
אֲהָבִים וַיַּעַלֶּת חֵן דְּדִידָהּ יִרְוֶךְ בְּכָל עֵת", ואמרו חז"ל (עירובין נד:) שהתורה מעלת חן על
לומדיה. מאלו הפסוקים למדנו שזוכים לחן בזכות תמימות, וענוה, ותורה.

נח מצא חן שנאמר (בראשית ו ח) "וַנֹּחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה'", שמר עיניו
- על כן זכה לחן. בזכות מצא חן בעיני ה' ניצול הוא ומשפחתו ממי
המבול, וכל קיום העולם בזכותו, כיון שהיה נח לשמים ונח לבריות
זכה למצוא חן בעיני אלוקים ואדם.

נח זכה לתורה, כמו שפירש רש"י על הפסוק (בראשית ז ב) "מִכָּל
הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה" העתידה להיות טהורה לישראל. גם לתמימות
כפי שנאמר בפסוק (בראשית ו ח) "אִישׁ צֶדִיק תָּמִים הָיָה בְּדַרְתּוֹ".
וגם זכה במידת הענוה, כמו שאמרו בגמ' במסכת ע"ז (י.) "נח איש
צדיק תמים - בדרכיו" ופירש רש"י ע"ה עניו ושפל רוח.

גם משה רבנו מצא חן בעיני ה', שנאמר (שמות לג יז) "כִּי מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ". משה רבינו ביקש מהקב"ה (שם יז) "וְעַתָּה אִם נָא מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעְנִי נָא אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְעָךָ לְמַעַן אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ", פירש
רש"י מה היא מציאת חן שמצאתי בעיניך ופתרון למען אמצא חן,
למען אביר כמה שכר מציאת החן. ענה לו הקב"ה "גַּם אֶת הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֲעֲשֶׂה כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֶדְעָךָ בְּשֵׁם".

ומשה רבינו ע"ה זכה לתורה "וְזָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדִי" (מלאכי ג כב). משה קיבל
תורה מסיני (אבות א. א.). זכה לענוה כמו שמעיד עליו הקב"ה "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד"
(במדבר יב ג.). ומי שיש בו מידת הענוה יש בו תמימות כמו שפירש רש"י ע"ה.

בזכות מצא
חן בעיני ה'
ניצול הוא
ומשפחתו
ממי המבול,
וכל קיום
העולם
בזכותו, כיון
שהיה נח
לשמים ונח
לבריות

חן אמתיו הוא אור הנשמה
המאירה מבחוץ

צידה לדרך

רוח המקום נוחה

אם רצית לעמוד על טיבו של אדם כדי שתדע אם רוח המקום נוחה הימנו, אלה תולדות מעשיו הטובים, אם "נח וצדיק ותמים בדורותיו", דהיינו שרוח הבריות נוחה הימנו, דע שגם "את האלקים התהלך נח"

שדברי רבינו רומזים גם על נח עצמו (ולא רק על הצדיקים בכללותם), לא נותר לנו אלא להיזכר בדבריו של רש"י הקדוש בפרשת האזינו (פרק לב): "לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין כשילין וקרדומות ומבקעין את התיבה". הרי להדיא שנח ותיבתו לא היו רצויים בעיני הרשעים שבאותו דור.

ברם כשנעמיק בדברי התנא במסכת אבות, תתיישב שאלתנו כמין חומר, שכן מצינו שני דרכים בהבנת הדברים. האחת היא דרכו של רבינו יונה, שהתנא דורש מהצדיק להתנהג בנחת עם הבריות, והנהגה זו גופא היא שרוח המקום נוחה הימנו, שכן כבוד התורה הוא שעוסקיה מתנהגים כיאות עם הבריות, ועל ידי כך מתקדש שמו יתברך.

לפי הבנה זו, באמת יש יוצא מן הכלל להנהגה זו, והוא במקום שקיימת חובה להילחם עם הרשעים ולהוכיחם. במקרה כזה אין לו לאדם לחוש 'לחילול השם', אלא אדרבה מלחמתו למען כבוד שמים היא גופא קידוש השם האמיתי, ואין לו לחוד ללעז הבריות. ואכן כזאת וכזאת עשה נח, שהיה מתרה בבריות 'עתידי הקב"ה להביא מבול על העולם' (כמבואר ברש"י על פרשתנו), עד שחרה אפם בו, ורצו לשבר את תיבתו בכשילין וקרדומות.

חוט של חסד

ואולם, קיימת גם הבנה נוספת, והיא דרכו של הרשב"ם בפירוש אותה משנתה, ולפיה המשנה אינה עוסקת כלל בחן ואהבה שנגרם כתוצאה מהשתדלותו של הצדיק, אלא חוק חקק הקב"ה, שכל מי שיש בו יראת שמים, חוט של חסד משוך עליו וחינו נטוי על הבריות.

לפי הבנה זו, גם הצדיק שמוכיח את בני עירו מקיים בהידור את מאמר התנא אודות 'רוח הבריות נוחה הימנו', שהרי מכיוון שעשה כתורה וכמצווה חוט של חסד משוך עליו, ואין ספק שרוח הבריות נוחה הימנו. וכי תאמר בלבבך הן אותם רשעים שהוא מוכיחם שונאים אותו לבלי ספק? הרי תשובתך בצידה, כי אותם רשעים אוהבים רק רשעים כדוגמתם, ומואסים ביראי ה', ואילו אנו עוסקים בבריות אשר אוהבים את יראי ה', כלשונו של רבינו "אם נח וצדיק ותמים בדורותיו - דהיינו שרוח הבריות נוחה הימנו", כלומר, שכל דורותיו מחזיקים אותו לצדיק ובכך תלויה אהבתם, ולא דיבר רבינו על אהבתם של בני בליעל השמחים בתהפוכות רע.

זקני הקדוש בעל אביר יעקב צוק"ל, מלמדנו בספרו הקדוש פיתוחי חותם (פרשת נח) אודות מעלת הצדיקים וחינם הנטוי על עין רואיהם, ונקרא תחילה את הדברים כצורתם בלשונו הזהב: "אלה תולדות נח, נח איש צדיק וגו' את האלקים התהלך נח (בראשית ו, ט). יש לדקדק למה כתב תלתא נח בהאי קרא? ואפשר לפרש בדרך רמז, על מה שאמר התנא (אבות ג, י): כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו. בזה יתפרש הכתוב "אלה תולדות נח", כלומר, אם רצית לעמוד על טיבו של אדם כדי שתדע אם רוח המקום נוחה הימנו, אלה תולדות מעשיו הטובים, אם "נח וצדיק ותמים בדורותיו", דהיינו שרוח הבריות נוחה הימנו, דע שגם "את האלקים התהלך נח", דהיינו רוח המקום נוחה הימנו".

הרעיון בבסיסו מופיע גם בספרים נוספים (כדוגמת 'חתם סופר' על התורה), ברם אנו נתעמק בלשונו של רבינו, ונדלה ממנה פנינים שהסתיר בתוך לשונו. ובריש דברינו נביא מאמר שנראה כחולק על הדברים, מפי כתבו של הרב הקדוש בעל הפלא יועץ זי"ע, בספרו 'אלף המגן', ואלו דבריו:

"אי נמי על פי מאמר רז"ל (כתובות דף קה:) האי צורבא מרבנן דסנו ליה בני מתיה משום דמוכח להו במילי דשמיא. ואמרו במקום שאין אנשים השתדל להיות איש... וזה אומרו "אלה תולדות נח", להיות עם התולדות נח, שיהא רוחם נוחה הימנו, הוא נח, שגם רוח המקום נוחה הימנו".

כלומר, לדברי בעל הפלא יועץ הכפילות "אלה תולדות נח-נח" אכן מתבארת על פי דברי רז"ל שאם הוא נח בעיני הבריות, גם רוח המקום נוחה הימנו, וכעין דברי רבינו בעל אביר יעקב המצוטטים לעיל. אבל בנוגע לסיום הפסוק רוח אחרת עמו ועם קולמוסו, ולדבריו, אם מדובר בצדיק שאין כמותו, הרי שאין עליו לחוש לרוח הבריות. ובלשונו: "אבל אם הוא איש צדיק תמים היה בדורותיו, יחיד בדורו דלית דכוותיה ומוכרח להקפיד, אז לא יקפיד אי סנו ליה ואין רוחם נוחה הימנו, רק את האלקים התהלך נח, יותר טוב שיהא רוח המקום נוחה הימנו".

למען כבוד שמים

ולכאורה דרכו של רבינו אכן זוקקת ביאור, שהרי מפורש הוא בגמרא שדרכו של תלמיד חכם להיות שנאי על הבריות, מחמת המוסר שמשמיע לרשעים. ואם נצא מנקודת הנחה

מזהב ומפז

פנינים מלוקטים מספרי
אדמו"רי שושילתא קדישא

המשך מעמ' א'

יצרה, ומציאות העולם היא הדר כבוד מלכותו, שהרי אין מלך בלא עם. ונמצא שבעת המבול נחסר כביכול כבודו מלכותו יתברך. שישב לבדו בלא עם. ועל כן נשבע הקב"ה שלא יביא מבול שוב. וזו כוונת הפסוק בתהלים (כט, י) "ה' למבול ישב - וישב ה' מלך לעולם", היינו שרק בעת המבול ישב הקב"ה לבדו, ומכאן ואילך נשבע שיהיה מלך לעולם, היינו שמלכותו תתקיים בשלמות - ואין מלך בלא עם.

(שערי ארוכה)

וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת אֱלֹמֹדֶד וְאֶת שְׁלֹף וְאֶת חֲצִרְמוֹת וְאֶת יֶרֶח (י, כו)

כשהאדם זוכה ומשפיל עצמו כאילו מתועבר ובטל מן העולם, עולה עבודתו לריח ניחוח לפני ה' כעולה וכקרבן, ולזה רמז הכתוב באמרו "ויקטן ילד את חצר-מוֹת", היינו ששוכן במחשבתו עם דרי עפר מרוב ענוותנותו, ועל ידי כך זוכה "ואת ירח", מלשון "וירח ה' את ריח הניחוח".

(מחשוף הלבן)

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תִּרְחָה תִּרְחָה הוֹלִיד אֶת אֲבָרָם (יא, כז)

הנה ישנם אנשים שמייאשים את עצמם מעבודת ה', בחושבם שהם בנים להורים פשוטים, ואינם יכולים להגיע למעלת היחסנים שביאתם לעולם בקדושה ונולדו לאבות גדולים. אך לא מחכמה שאלו על כך, שהרי אברהם אבינו שאין קדושה כקדושתו, בא מתרח אבי אבות הטומאה, הרי שאין הדבר תלוי אלא באדם עצמו, שאם יאזור כגבר חלציו יוכל לבוא לכל המעלות העליונות.

ולזה רומז הכתוב בישעיהו (פרק נא) "שִׁמְעוּ אֵלַי רִדְפִי צִדְקַת מִבְּקָשִׁי ה', הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֲצִבְתָּם וְאֶל מְקַבֵּת בּוֹר נִקְרָתָם. הַבִּיטוּ אֶל אֲבָרָם אֲבִיכֶם", היינו שכל הרודפים אחר מעלות הצדקות, עליהם לחזק את ליבם בהביט אל אברהם אבינו שמוצאו מן הצור - סלע יבש, היינו תרח שהיה כולו טמא מבלי לחלוחית קדושה, ועם כל זה הגיע למדרגתו העליונה, והוא הדין לכל תולדותיו כיוצא בו.

(אלף ביה)

הצדיק בעל תולדות יעקב יוסף, מגדולי תלמידי הבעל שם טוב זי"ע, בספרו כתונת פסים (פרשת צו), צועד אף הוא בדרכו של רבינו, וקובע שהתנא מדבר רק על אנשי מעלה, שזכו בחינת 'רוח', הגבוהה כידוע מבחינת נפש, ונצטט את לשונו: "שאל השואל, על איש אחד שהיה מוחזק לתלמיד חכם וישר, והיה שנוא לבני עירו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו?"

"ובאמת אין זו שאלה, דכתיב בעץ חיים (שער ו) מי שיש לו רק נפש הוא חוטא, שנאמר (ויקרא ד, ב) 'ונפש כי תחטא'. ומי שיש לו רוח רחוק מחטא, שנאמר (תהלים נא, יב) לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי וכו'. ואם כן דקדק ואמר: כל שרוח הבריות נוחה וכו', כי אלו הבריות שיש להם רוח, נוחין הימנו מוטב. אבל המוני עם אפילו בעלי נפש, אדרבה מזה שאין נוחין הימנו מזה מוכח שהוא צדיק היפך מדרגתם".

הצדיק

שמוכיה

את בני

עירו מקיים

בהידור

את מאמר

התנא

אודות 'רוח

הבריות

נוחה הימנו,

שהרי מכיוון

שעשה

כתורה

וכמצווה

חוט של

חסד משוך

עליו, ואין

ספק שרוח

הבריות

נוחה הימנו

רוח פרטי הבריות

הצדיק רבי וולף מז'טומיר (מתלמידי המגיד ממעזריטש) בספרו 'אור המאיר' (פרשת קרח) מבאר אף הוא, שאין הכוונה לאהבת הבריות כפשוטה, ונביא את דבריו הנפלאים: "ובארתי מה דאיתא במשנה (אבות פ"ג מ"ג) כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו, ולכאורה יש לתמוה, וכי זה היא כלל השווה בכל אדם, יש לך אדם שרוח הבריות נוחה הימנו, ועם כל זה אין לו אפילו מדה אחת טובה, שיגרום נחת רוח למקום ברוך הוא, וגדולה מזה מצינו לרז"ל, שאמרו האי צורבא מדרבנן דמרחמין ליה בני מתא, לאו משום דמעלי טפי, כי אם דלא מוכיח להו במילי דשמיא".

ומישיב בעל 'אור המאיר', שנחת רוח הבריות האמורה כאן היא תיקון שורשם וחיבורם לקדושה, ובלשונו: "אמנם הכוונה בזה, רוח הבריות מוסב על כל פרטי הבריות, מדוממים וצומחים ועופות וחיות, וכל הבא לכלל בריאה, בכולם כוחו יפה להכניס בהם הארה, שאין להם מגרמם כלום, כי אם מה שהצדיקים באמצעות כשרון פעולתם, ממשיכין להם חיות, מאותיות התורה והתפלה, כמבואר לנו פירוש הפסוק (נחמיה ט, י) ואתה מחיה את כולם".

ולדבריו, מדרגה זו הייתה מדרגתו של נח, שתיקן את כל הבריאה, וכהמשך לשונו שם: "וגם עיין בפרשת נח, ביאור הכתוב שאמר הקדוש ברוך הוא לנח (בראשית ו, כא) 'ואת"ה קח לך מכל מאכל אשר יאכל, ואספת אליך, והיה לך ולהם לאכלה', ותוכן הדברים, לימד לו דרכי העבודה, קח לך בחינת מכל מאכל אשר יאכל... מכללות המדרגות תקח לך, בחינת רמיזא דחכמתא, להעלות משם אותיות התורה לשורשם, וזה תכלית בחינת היחוד, והפעולה 'והיה לך ולהם לאכלה', כלומר על ידי זה תגרום לך השפעה, וגם להנבראים תגיע משפע ברכה עליונה, וזה נקרא משאו ומתנו יפה עם הבריות, כלומר עם כל הברואים נושא ונתן בהם, נושא מהם בחינת רמיזא דחכמתא, לעבודת בוראו, ואחר כך נותן בהם חיות והארה, על ידי מה שמעורר לבו בקרבו מחמתם".

תקצר היריעה מלבאר את עומק דקדוק דבריו הקדושים, אך קוטב דבריו ברור, שהצדיק משתמש בכל פרטי העולם לעבודת ה', ועל ידי כך מתקן את כל פרטי הבריאה וממשיך בה קדושה, ועל כן רוח הבריות נוחה הימנו. ונמצא, שלא זו בלבד שדברי המשנה מתאימים גם על נח, אלא שכל עיקרה של בחינת עבודה עילאה זו מקורה בנח הצדיק, שנצטווה עליה מאת הקב"ה להדיא.

פרק ב'

"כפי ברבריא"

בגליון הקודם סקרנו את מיקומה המיוחד של ארץ מרוקו, ורמז ליישובה של הארץ על ידי יהודים כבר בזמן בית המקדש. במאמרים הבאים, נתור אחר איזכוריה של ארץ מרוקו בדברי חז"ל השונים - בהלכה ובאגדה. נפתח באיזכור מעניין, הקשור גם לפרשת השבוע - פרשת נח.

במדרש רבה (בראשית פרשה כג) דורשים חז"ל את הפסוק המוזכר פעמיים בנביא עמוס (פרק ה ופרק ט) "הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו", ואלו דבריהם:

"שני פעמים כתיב 'הקורא למי הים', כנגד שני פעמים שעלה הים והציף את העולם, ועד היכן עלה בראשונה, ועד היכן עלה בשנייה? רבי יודן ורבי אבהו ורבי אחא בשם רבי חנינא, בראשונה עלה עד עכו ועד יפו, ובשנייה עלה עד כפי ברבריא. רבי חנינא ורבי אחא בשם רבי חנינא, בראשונה עד כפי ברבריא, ובשנייה עד עכו ועד יפו... רבי אליעזר בשם רבי חנינא אמר בראשונה עלה עד קלבריא ובשנייה עד כפי ברבריא."

דברי המדרש מתייחסים למיקומו המיוחד של הים התיכון, כלשון ים שפולשת מהאוקיינוס האטלנטי אל תוך היבשה, ומחלקת את העולם הישן (שהם שלוש היבשות אסיה אפריקה ואירופה) לשלושה יבשות. אילולי אותו ים, היו כל היבשות מחוברות להם יחדיו, כפי שיוכל להיווכח כל מעיין במפת העולם על נקלה.

על פי קבלת חז"ל (ולהא"ה, גם על פי מחקרי הגיאולוגיה), ים זה אינו קיים מבריאית העולם, אלא נוצר באירוע מאוחר, כעונש על חטאי הדורות הקדומים. והמדרש מבאר כמה שיטות בשלבי היווצרות אותו ים: לדעת רבי יודן, בתחילה חדר הים כלשון צרה מהאוקיינוס האטלנטי המערבי ועד ארץ ישראל השוכנת בקצהו המזרחי של הים, ורק לאחר מכן התרחב דרומה, עד לחופיה הצפוניים של אפריקה, המכונים 'כפי ברבריא' (העמים הקדומים ששכנו באזור מרוקו מכונים 'ברברים', וא"ה נרחיב בזה בגליונות הבאים).

לעומת זאת רבי חנינא מבאר את תהליך ההצפה כמדורג, בתחילה נכנס הים רק עד ברבריא המצויה במערב, והארצות המצויים מזרחית להם נותרו כארצות יבשתיות, ורק לאחר מכן העמיק הים לחדור מזרחה, עד שהגיע לארץ ישראל, גבולו המזרחי של הים התיכון. ואילו רבי אליעזר (השיטה השלישית) מבדיל בין חלקי הדרומיים והצפוניים של אותו ים. בתחילה הוצף החלק הצפוני, בו מצוי בין השאר חופי 'קלבריא' (מחוז באיטליה), ואילו בהמשך הוצפו גם החלקים הדרומיים, עד חופיה של צפון אפריקה - 'ברבריא'.

לשוב לתורה

מתפללים בשמונה עשרה "השיבנו אבינו לתורתך" מה הכוונה בזה?

הגמרא (נדה ל.ב) מספרת שכאשר העובר שרוי במעי אמו, נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו ומלמדו אתו כל התורה כולה. וכיון שבא לאור העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה.

והקשה על כך הרב הקדוש הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זיע"א (מובא בליקוטי שושנה שבסוף נועם אלימלך) שאם משכחים אותו כל התורה כולה, אם כן מה טעם ללמד אותו מלכתחילה. מה התועלת בזה? והסביר הרבי ר' אלימלך זיע"א שכדי שיהיה האדם יכול ללמוד את כל התורה כולה לאורך שנות חייו, חייב שילמד אותה לפני שבא לעולם כדי שיהיה לו את התשוקה ואת היכולת לקנות את הדברים. שאם לא כן - לא יוכל לקנות זאת. ורק לאחר שכבר מלמדים אותו פעם אחת כל התורה כולה ונוצר לו שייכות איתה, אז יכול ללמוד ולקנות אותה מעצמו.

ונזכיר כאן סיפור נורא שהיה אצל הרבי הקדוש רבי אהרן מבעלזא זיע"א שבהיותו בעיר הקודש ירושלים הביאו פעם לפניו ילד קטן רך בשנים שהיה נראה שיועד כל התורה כולה. היו שואלים אותו והיה עונה דברי תורה בעל פה, גמרא ותוספות, נגלה ונסתר בצורה מבהילה ממש שלא שייכת לפי ערכו של ילד קטן ורך בשנים. ודיברו שהמלאך "שכח" לסוטר על פיו. וכבואו לפני הרבי מבעלזא וראה שאכן כנים הדברים נסגר איתו בחדר ולאחר מכן יצא הילד ושוב לא ידע דבר מכל מה שידע קודם. וזאת לפי שאין עניין בתורה שאין בה עמל ויגיעה ועל כן היה צריך לשכוח שיוכל לקנות בכוחות עצמו.

וזה גם הביאור בברכת השיבו אבינו לתורתך שנראה לתמוה להיכן נשוב? ומה נאמר על מי שמימיו לא התקרב לתורה ל"ע, או להיפך על מי שמימיו לא התרחק ממנה שהרי הברכה נשמעת עוסקת במי שהיה בתורה והתרחק ומבקש לשוב אליה.

אך זה העניין שאנו מבקשים לשוב ולזכות לאותה תורה שקנינו מפי המלאך, אותה תורה שכבר נחרטה ונחקקה בנשמתנו, אך שנשכחה מדעתנו ומוחנו כדי שנוכל לקנות אותה בעמל ויגיעה שכוחם גדול להכניע את יצר הרע ולשעבד את כוחות הנפש לעבודת ה'.

השיבו אבינו לתורתך, החזירנו לאותה תורה שכבר קנינו ולמדנו. לרגעים שעליהם אומרת הגמרא במסכת נדה (שם) ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים שנאמר (איוב כט.ב) מי יתני כירחי קדם כימי א-לוה ישמרני. ואיזה ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים? הוי אומר אלו ירחי לידה.

ספרי 'מילתא חדתא' מתורת כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

מילתא חדתא — על התורה
שיחות ודברי חיזוק על סדר פרשיות התורה, המאירים את עבודת ה' ואת ההתמודדות עם אתגרי הדור, ערוכים בלשון בהירה ונגישה.
לשה"ק / אנגלית

מילתא חדתא — על מסכת אבות
מאמרים על סדר מסכת אבות בענייני עבודת ה' והליכות חיים, המשלבים דברי התעוררות לעבודת ה' בדרך המוסר וההסידות.
לשה"ק / אנגלית

אהבת התורה
פרקי חיזוק באהבת התורה, ביגיעה ובעסק לימודה, המעוררים את הלב להתמסרות לתורה ולהתחזקות בעבודת ה'.
לשה"ק

אמונה ובטחון חלק א
מאמרים להעמקת האמונה והבטחון בהש"ת, המעניקים חיזוק בהתמודדות ובנסיגות החיים, ובפרט באתגרי דורנו. חלק א.
לשה"ק / אידיש

אמונה ובטחון חלק ב'
מאמרים להעמקת האמונה והבטחון בהש"ת, המעניקים חיזוק בהתמודדות ובנסיגות החיים, ובפרט באתגרי דורנו. חלק ב'.
לשה"ק

יראת שמים
מאמרי התעוררות לקנין יראת שמים, יראת הרוממות ודבקות בה', המשלבים את דרכי הפשט והדרש עם פנימיות התורה.
לשה"ק

שערי תפילה
שיחות ודברי התעוררות בענייני תפילה, לחיזוק הלב בעבודת ה' ובהתמודדות עם אתגרי החיים, ערוכים בלשון בהירה הקרובה לכל נפש.
לשה"ק / אידיש

שבת קודש
מאמרים על קדושת השבת ועל סדר יומה, המאירים את עבודת השבת. בצירוף פיוטי קודש מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
לשה"ק / אנגלית.

ירח האיתנים
מאמרי התעוררות לעבודת ימי אלול ותשרי: ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים וחג הסוכות, לאור פנימיות התורה.
לשה"ק

חנוכה וט"ו בשבט
שיחות ומאמרי חיזוק בענייני חנוכה וט"ו בשבט, המאירים את עבודת הימים ומעוררים להתחזקות בתורה ואמונה.
לשה"ק

פורים
מאמרים על ענייני הפורים ופנימיות החג, ובהם דברי חיזוק והתעוררות לעבודת ה' ולהליכות החיים.
לשה"ק

הגדה של פסח — מילתא חדתא
ביאורים על סדר ההגדה חג הפסח ושיה"ש, המעמיקים בענייני יציאת מצרים ובעבודת ליל הסדר לאור פנימיות התורה.
לשה"ק (ספרד / ע"מ) / אנגלית

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלוס וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לעצמך

הרה"ק רבי ישראל
מרוז"ן זי"ע
יומא דהילולא:
ג' חשוון תרי"א

"שנה הבאה אתה גם רוצה ליסוע לירד" שואל אותה הרופא, "בוודאי", עונה זונדל. "ובעוד שנתיים אתה גם רוצה ליסוע? אם אתה לא מעוניין שזה יהיה המסע האחרון שלך לירד, ואף המסע האחרון בחיך, מומלץ שתוותר שנה אחת על המסע לירד. גופך החלש לא ישיר מסע ארוך שכזה", הזהיר הרופא.

עיניו של זונדל חשכו, בשכלו הבין את דברי הרופא, אולם הוא חש במיצר, ממה יתפרנס בכל השנה כולה. ביריד תלויה פרנסתו בכל השנה, ופתאום... מדוע אני דואג? אמר לעצמו, הרי יש לי שותף, יעקב חברי הנאמן ייסע לבדו וירכוש גם עבורי סחורה.

יעקב הינו אכן שותף נאמן. כאשר שמע יעקב על מצבו של זונדל שותפו הסכים בשמחה ליטול את כספו של זונדל ולנסוע במקומו אל הירד ולרכוש עבורו סחורה לכל השנה. הפקיד זונדל בידו צרור גדול של כסף מאה אלף זהובים ורשימת קניות. נפרד זונדל מיעקב שותפו הודה לו וברך אותו בכל הברכות ובברכת הדרך. ובדעתו לראותו בעוד חודש מלא וטעון סחורה משובחת.

אלא שלהפתעתו, לאחר יומיים חזר יעקב לעיר מוכה וחבול, כולו 'פעצ' וחבורה ומכה טריה, ומספר: "באמצע הדרך במעמקי היער התנפלו עלי שודדים אימתניים מזוינים בכלי משחית והכריחו אותי לתת להם את כל כספי, משסרבתי החלו להכות אותי עד שכמעט פרחו נשמתי, ברגע האחרון הצלחתי לברוח, משאיר את העגלה עם כל הכסף מאחורי, מודה לקב"ה על שלפחות נפשי נותרה לי לשלל".

זונדל החולה המסכן, שלא רק שהוא מחלה קשה נפלה עליו, כעת נפלה צרה נוספת, כל כספו ירד לטמיון. לא רק שאין סחורה, גם כספי חסכוניותיו כלו בעשן. אולם זונדל התחזק באמונה 'השם נתן, השם לקח, יהי שם השם מבורך'. לאחר כמה ימים התאושש זונדל ממחלתו ופנה לביתו של יעקב שותפו לטכס עיצה מה לעשות, ולחשב את צעדיהם הבאים. הרי גם הוא כמוני איבד את כל כספו, חשב לעצמו. לתדהמתו הרבה כאשר הגיע לביתו של יעקב, גילה שלא רק שעקב לא מצטמצם, מנסה לחיות ממוטר כספו, להיפך! יעקב פתח במסע רכש, החליף ספות, נברשת גדולה באמצע הסלון, וכל הבית נראה במגמת החדושת ושיפוץ.

משוה פה נראה מזור, אמר זונדל לעצמו, הרי יעקב כמוני איבד את כספו, ובמיוחד שגם בזמנים הכי טובים לא התנהג יעקב כך, כיצד יתכן שדווקא כעת, לאחר ההפסד הגדול, באה הרווחה לביתו?

נורה אדומה החלה להבהב במוחו, אולי כל הסיפור על השודדים, המכות, נס ההצלה, מצוץ מן האצבע? אולי זה סיפור בדים שנאפה היטב כדי ליטול ממני את כל כספי? החליט זונדל לנסות לברר את העניין. עולה זונדל לבית שותפו יעקב, רואה את השיפוץ היפה שעשה יעקב, טעם טוב יש לו ליעקב, טעם יוקרתי ויקר. יעקב מכבד את שותפו לשבת, גישה לו הנה חם, והם משוחחים על דא ועל הא. תוך כדי הדברים מביט זונדל על הנברשת הגדולה והחדשה במרכז הסלון ושואל לא שואל, "איך לומר... הום, רציית... רק לשאול אותך איך, כיצד יתכן שכל כספך אבד ואתה ממשיך לחיות בפרא וזהר כמו מקודם, ואף הרבה יותר?"

יעקב הדועק "אתה! אתה שותפי וחברי עשרים שנה, אתה מעז לחשוך בי שאני חברך הנאמן גלתי את כל כספך!" "ומהיכן הכסף?" התגמגם זונדל, "סייעתא דשמיא", ענה יעקב, "לאחר שחזרתי לביתי מוכה וחבול, הגיע שליח לביתי ובפיה בשרה, דודי העשיר נפטר בעיר הגדולה והורשי לי את כל כספו. אלא תראה איזה השגה פרסית, הכסף הזה הגיע בדיוק בזמן שהיית זקוק לו". "מעשייה יפה", חושב זונדל. אולם מה יש לו לומר,

הרה"ק רבי ישראל מרוז"ן זי"ע נולד בג' בתשרי תקנ"ז בעיירה פראהביטש שבאוקראינה לאביו רבי שלום שכנא מפראהביטש ונכדו של רבי אברהם המלאך בנו של המגיד ממזריטש. ולאמו הרבנית חוה בת מלכה בתו של רבי מנחם נחום הרבי הקדוש מצ'רנוביל בעל ה"מאור עיניים".

הרבי הינה ידוע באהבתו לכל יהודי בכל מקום שהוא. ואף התבטא: "העולם חושב שאהבת ישראל היא טפיחה על כתפו של השני, אולם אהבת ישראל אמיתית הינה לחוש וכאב של יהודי הנמצא בסוף העולם!" הנהגתו של הרבי הייתה יחודית. הוא נודע באורח-חייו המפואר והמלכותי, הנהגה שכונתה בפי חסידיו 'מלכות' דיגע חסידות'. הנהגה זו הדגישה את מעלת ישראל וקדושתם גם בעומק הגלות, שהרי בני ישראל בני מלכים הם ונשמתם היא למעלה מהמלאכים ולהם ראוי המלכות.

בסוף ימיו העתיק הרבי את מגוריו לעיירה סדיגורה בה נפטר בשנת תרי"א ג' בחשוון ובצפורה נטמן. השאיר אחריו את בנו ממשיכי דרכו רבי שלום יוסף מסדיגורה, רבי דב בער פרידמן מלאובה, רבי מנחם נחום משטפנטש, רבי דוד משה מצ'ורטקוב, ורבי מרדכי שרגא-פייבוש מהוסיאטין.

והכבוד שסביבו, הוא לא נהנה מהם בכהוא זה, וכפי שהעיד על עצמו הרבי, כרבי יהודה הנשיא בשעתו: "לא נהניתי מהעולם הזה אפילו באצבע קטנה". יומא דהילולא של הרבי מרוז"ן הינו יום קדוש ונשגב עד שאמרו שעיצומו של יום מכפר.

דרכי הנהגתו של הרבי מרוז"ן

מעט על גדלותו העצומה של הרבי הקדוש מרוז"ן, בהנהגתו את העדה ביד רמה מחד, וברחמים וחמלה עצומים על כל יחיד ויחיד מאידך, ניתן ללמוד מדין תורה שבא לפני הרבי. מעשה בשני חסידים יעקב וזונדל שניהלו עסק משותף של קטטיל - בדים. חנות הייתה להם בעיר מגוריהם בה היו מוכרים בדים לכל חייטי הסביבה. פעם בשנה היו נוסעים השניים לירד הגדול בלייפציג כדי לקנות בדים בוויל ומחירים סיוטניים, ולמלא את מחסניהם לכל השנה כולה.

השותפים היו מצטיידים בסכום כסף גדול ונוסעים לירד הגדול בלייפציג, שם היו עוברים בין החנויות והדוכנים ומחפשים מציאות, בדים איכותיים במחירים טובים. מידועינו, שהיו סוחרים ותיקים שסיפקו בדים לכל האזור, היו קונים סוגי בדים רבים. משי - לבעקטשעס וקפוטשעס, בדים - לחליפות, אריגים מיוחדים - לוולונות ולמפות, בדים חמים לחורף הממשמש ובא, ובדים קלילים יותר לקיץ שאחרי. ניסיונם הרב בעסקי הבדים הקנה להם 'חוש ריח' חזק והם יכלו לזהות מהם בדים איכותיים, ומהם בדים זולים שכדאי להתרחק מהם. כמו כן, ידעו הם לזהות מה תהיה האופנה בשנה הבאה.

סיעתא דשמיא גדולה ליוותה את השנים, הסוחרים התברכו בחוש עסקי חד שסייע להם במסחרם, ומשום כך ידעו על כוחו של הכסף במזומן, והגם שרוב הסוחרים היו מתנהלים באשראי, השותפים נהגו לשלם על הסחורה בכסף מזומן. מה שהקנה להם עדיפות על פני שאר הסוחרים, ואף סחורה טובה יותר במחירים הוגנים וטובים. לאחר שתמו ימי היריד, היו השנים חוזרים לכיוון עיירת מגוריהם עמוסי חבילות וממלאים את מחסניהם בסחורה לשנה שלמה. כך מדי שנה בשנה התנהלה השותפות על מי מנוחות, באהבה ואחוה.

שנה אחת, כמה שבועות קודם נסיעתם לירד חש זונדל שלא בטוב - ציון קל. בתחילה לא שם ליבו לכך והמשיך בהכנות לנסיעה, "זה לא הזמן להתפנק", אמר לעצמו, ביריד תלויים העסקים של כל השנה כולה. אולם מיום ליום החמיר מצבו וזונדל מוצא את עצמו ערב הנסיעה לירד שוכב במיטה, רועד ומשתעל. לרופא שהוועק לביתו לא לקח הרבה זמן לאבחן דלקת ריאות חריפה, רשם כמה תרופות וציווה מנוחה, אוכל בריא, ובע"ה תבריא במהרה.

"איך אוכל לנח?" מדעק זונדל, "היריד! בזה תלויה פרנסתי של כל השנה כולה. אתלכש חם ואקח תרופות, אולם ביריד אני חייב להיות".

'הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אבותיכם שלחני אליכם, ואמרו לי מה שמו, מה אמר אליהם. ויאמר אליהם אל משה אהיה אשר אהיה'. (שמות ג יג)
בעת שלחל הקב"ה את משה לגאול את בני ישראל, שאל משה את הקב"ה: 'ואמרו לי מה שמו, מה אמר אליהם?'

שואל הרמב"ן: אם בני ישראל הקדושים ידעו את שמו של הקב"ה מאבותם, מדוע שיאמינו במשה רבינו בגלל שיועד את שמו של הקב"ה? הרי כפי שהם יודעים זאת, גם הוא יודע זאת? ואם אינם יודעים מה שמו של הקב"ה, מה יועיל שיאמר להם מה שמו, הרי אינם יודעים לאמת את דבריו.

על שאלה זו עונה הרבי הקדוש רבי ישראל מרוז"ן: פירוש הפסוק כך הוא - משה רבינו אמר לקב"ה: כאשר אבוא לפני בני ישראל 'ואמרו לי מה שמו', הם יאמרו לי את שמו של הקב"ה. 'מה אמר אליהם', מה אני אוסיף להם בירידת שמו יתברך כדי שיאמינו בי?

על כך אמר לו הקב"ה: תאמר להם 'א-ה-י-ה אשר א-ה-י-ה'. מילת א-ה-י-ה הינה בגימטריא עשרים ואחד. וכידוע א-ה-י-ה אשר א-ה-י-ה הכוונה עשרים ואחד כפול עשרים ואחד - ארבע מאות ארבעים ואחד. כגימטריית מילת אמת.

זהו שאמר הקב"ה למשה: למד את בני ישראל על מידת האמת, למד אותם על כך שהאמת היא שמו וחותמו של הקב"ה. למד אותם שכדי להידבק בקב"ה, כדי לצאת מעומק שערי השומא, יש לדבוק במידת האמת. האמת היא שמו של הקב"ה, ומי שחפץ להידבק בקב"ה עליו לקנות את מידת האמת. ולכן כל הצדיקים וחכמי ישראל היו ידועים ביושרם ובמידת האמת שלהם. כה חזקה בהם הייתה מידת האמת עד שהיו יכולים להרגיש מהי אמת ומה לא. ואף על הרבי הקדוש מרוז"ן רבים הסיפורים כיצד הבחין בשקר המסתתר וכיצד הוציא את הצדק לאור.

'לפניהם, ולא לפני גוים'

בפסוק בפרשת משפטים נאמר 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ולומדים מכך חז"ל 'לפניהם, ולא לפני גוים'.

שואלים על כך המפרשים: מדוע הדבר כה חשוב, מדוע גוים לא יכולים לשפוט לפי משפטי התורה, מדוע צריך שדווקא דיינים יהודים יהיו אלו שישבו בדין.

אולם התשובה טמונה ביסוד זה, רק גדולי ישראל הדבקים במידת האמת יכולים לדון דין צדק. ברגישותם למידת האמת, יכולים הם להוציא את הצדק לאור.

קדושתו ופרישותו

בקדושתו הנוראה של הרבי מרוז"ן ניתן להרחיב רבות, קדושה ופרישות שהושתרו בהנהגת המלכות המפורסמת שלו. אולם לא הייתה לרבי כל שייכות עם כל העושר

כיצד הוא יכול להוכיח שיעקב שותפו בגד באימון שנתן בו ונטל ממנו את כל כספו. תקווה אחת הייתה לו, הנה חג השבועות קרב ובא, כאשר ניסע שנינו אל הרבי אתנה את צרתי לפניו, אולי יוכל להושיע אותי. בערב החג, כאשר נכנס זונדל לרבי הקדוש מרוזין, החל לבכות, רבי הושיעני! "אני חושד ששותפי גזל את כל כספי", סיפר זונדל לרבי את כל פרטי הסיפור, כיצד הפקיד ביד שותפו סכום ענק של כסף, על השודדים ועל הרוזנים שנתפסו בדיוק בזמן.

הבית בו הרבי בעיניו הטובות. "הרגע נא", אמר לו בחמימות, בצאת החג היכנסו יחד לברכת פרידה. רווחה באה לליבו השבור של זונדל, כעת איננו נושא את משא צרתו לבדו, ליבו הרחום של רבי נושא את צרתו יחד איתו. וכך עבר עליו החג בחצר הקדוש רז"ן בהתרוממות הרוח בשמחה ובטוב לבב. במוצאי החג נכנסו השניים אל הרבי, הרבי פונה אל יעקב ומתעניין בעסקיו, מה קורה איך היה היריד, ויעקב מתחיל לבכות ומספר לרבי מה קרה לו בדרך ליריד, כיצד התנפלו עליו השודדים ואיך ניצל בנס מידיהם מוכה וחבול.

הרבי מקשיב ומהנהן, ומבקש מיעקב "אנא ספר את הסיפור שוב מתחילה, ספר מאיפה יצאת, באיזו דרך נסעת, מתי התנפלו עליך השודדים וכיצד ברחת מהם". ויעקב מספר שוב בקול בוכים את הסיפור מתחילתו. "אנא ר' יעקב", אומר לו הרבי, "ספר שוב את הסיפור", יעקב לא מבין אולם מתחיל לספר את המעשה מראשיתו. כאשר מסים יעקב את הסיפור בשלישית שקע הרבי בהרהורים. כיסה פניו ושקע במחשבות, ופתאום התנער וצעק על יעקב "גנבו! גנבו! רשע! מדוע מעלת באימון שנתן בך שותפך כיצד העזת לגנוב את כספי שותפך?" יעקב שלא פתח מוקד לך, התבלבל ונבהל, ואף לא העז להכחיש, ידע שהכל גלוי וידוע לפני הרבי. "חטאתי עויתי רבי", אמר יעקב בקול בוכים "יצירי פחז עלי ומעלתי בכספי שותפי", אחרי הכל יורה לי הרבי דרך תשובה. הסיפור עשה לו כנפים בכל החצר הקדוש רז"ן. רוח הקודש, מופת שכה, כיצד ידע הרבי שיעקב אכן גנב את כספי שותפו זונדל.

נח ההרגשה של צדיקים

"לא רוח הקודש ולא מופת", אמר הרבי בענוותנותו, וגילה טפח על הנהגתו בקודש ועל ליבו הרחום. "כאשר אני שומע צרה של יהודי, כאשר יהודי בא לפרוק את ליבו, לבי מתמלא צער ורחמים, כאשר החל אותו יהודי לספר את סיפורו, לא הרגשתי כל רגש של חמלה עליו, ואף כאשר סיפר זאת בשנית ובשלישית לא מילא את ליבי רגש של חמלה.

מכך הקטתי שיצור של יהודי זה פחז עליו, וסיפורו על השוד המכות וגניבת הכסף לא היה ולא נברא. ולכן לא הרגשתי רחמים וחמלה עליו".

מעשה נפלא זה מלמד אותנו על ליבם הגדול של הצדיקים, על הרחמים והחמלה בהנהגתם את העדה. דבר זה אף מאפשר להם להבחין בין טמא לטהור בין אמת לשקר.

וודאי ינצל

מעשה דומה המלמד אותנו יסוד זה סיפר ר' איצ'ה מאיר מורגנשטרן בשם אביו ר' יעקב מנחם מורגנשטרן. ר' יעקב מנחם מורגנשטרן היה מחסידיו האנשים של היבית ישראל "צ"ל מגור, באחד המידים עלה ר' יעקב מנחם אל הרבי, עניין חשוב היה לו להיוועץ עם הרבי. בדרכו אל הרבי עבר ר' יעקב מנחם בבית מדרש ושמע סערה, מטוס מלא ביהודים נחטף וישנן חשש כבד לחייהם, כל העולם גועש ורועש. "זה לא הזמן כעת", חושב ר' יעקב מנחם לעצמו, אין זה זמן להאריך ולשוחח עם הרבי בזמן שכה. אולם העניין שעמד על הפרק היה כה חשוב ונוחץ, והוא החליט להכנס אל הרבי בכל זאת.

להפתעתו, רואה ר' יעקב מנחם שהרבי מקבל אותו במאור פנים, הרבי יושב עימו ברוגע שומע כל מה שיש לו לומר, ומשוחח עימו בנחת. מקשיב ומייעץ.

בצאתו ניגש ר' יעקב מנחם מורגנשטרן לאחד מזקני החסידים ושאל אותו כיצד יתכן שבעת כזו צרה ליעקב יש לרבי זמן כה רב בשבילו, איך יתכן שהרבי כה שלו ורגוע.

'אלקי ישראל יתן את שאלתך'

אמר לו אותו חסיד, ידוע הווארט הנפלא מהרבי בעל האמרי אמת. בפסוק בספר שמואל מסופר שלחנה אשת אלקנה לא היה ילדים, ובעת שעלה אלקנה עם משפחתו למשכן אשר היה בשילה, עמדה חנה והתפללה בלחש אל הקב"ה שירחם עליה ויתן לה בן.

ומאחר שהתפללה בלחש, חשד אותה עלי הכהן הגדול לשיכורה ואמר לה "עד מתי תשתכרין, הסירי את יינך מעליך". ענתה לו חנה "לא אדוני, אשה קשת רוח אנכי, ויון ושכר לא שתיתי, ואשפך את נפשי לפני ה'". ומספר הנביא שעלי אמר לה "ידען עלי ואמר - לך שלום ואלקי ישראל יתן את שאלתך אשר שאלת מעמו". ואכן כך היה, לתקופת הימים ילדה חנה בן, את שמואל הנביא.

מהיכן ידע עלי הכהן?

אולם שנאלה השאלה, מנין ידע עלי הכהן ששמע השם את תפילתה? מנין היה בטוח שאכן יוולד לה בן? נענה הרבי ואמר - מנהיג ישראל צריך להרגיש את הצער ואת האבד של כל אחד ואחד, ליבו הרחום נושא בעול צאן מרעיתו. המשיך הרבי ואמר - עלי הכהן לא הרגיש שוב וכאב, הוא לא הרגיש שלבו משתתף בצרתה של חנה, שהרי חשב אותה לשיכורה. מכך הבין עלי שאם אינו מרגיש בצרתה, וודאי שכבר כלתה הצרה, וודאי שחנה כבר נושעה.

סיים החסיד ואמר "אם הרבי רגוע, אם הרבי אינו חש צער עצום על כאבם וצערם של אותם יהודים, וודאי שיהודים אלו ישוחררו במהרה, וודאי שלא יארע להם כל נזק". ואכן כך היה.

שוב אנו למדים מהו מנהיג, מהו לב של צדיק המרגיש את צרתם של תלמידיו - בניו האהובים. בצרתם לו צר, ונושא את כאבם על ליבו. עד כדי כך, שכאשר שמוע שיש אנו מצטער, יכולים אנו לבטוח שהישועה ממשמשת ובאה.

הנהגה זו מושרשת בחצר הקדוש רז"ן

רגישות לצרתם של עם ישראל הנתונים בצרה נטועה ומושרשת בחצר הקדוש רז"ן. סיפר ראש ישיבת רז"ן רבי אפרים פישל ורבינוביץ' מעשה ששמע מרבה של העיר יאס רבי נחום ליברון, בעת שקיבל נכדו של הרק"ם מרוזין רבי ישראל מטשורטקוב, את שרביט הנהגת העדה, אמר לו רבי ישראל מטשורטקוב: "כדי שאדם יוכל לקבל על עצמו את עול הנהגתה, לקרוא קוויטלך, לא צריך רוח הקודש או להיות בעל מופת, העיקר לחוש את הצער של השני. לחוש צער של כל יהודי ויהודי כאילו היתה זו הצרה שלך ממש. מפני שאם צדיק מרגיש בצרת כל יהודי, וודאי שיוכל להשפיע עליו ישועה שפע וברכה".

מסופר שבעת מלחמת העולם הראשונה, כאשר אירופה כולה דיממה, חיפשו צבאות המדינות בחורים צעירים למלא את השורות, בשר תותחים. ואף בחורי ישראל לא נמלטו מגזירה זו, גזירה שהיה בה סכנה רוחנית וגשמית כאחד.

אולם אם ההשתמטות הייתה מסוכנת לא פחות, עונש חמור הוטל על אלו שגנו לחובת הגיוס וערקו מן הצבא. בצר להם פנו אותם בחורים צעירים לביתו של הרק"ם מטשורטקוב בווניא, והסתתרו בקליו של הרבי. אולם לא לעולם חוסן, לראשי הצבא הגיעה הלשנה שהרבי מסתיר בבית מדרשו משתמטים מהצבא. עבירה חמורה ביותר בעת מלחמה.

שלחו ראשי הצבא מרגל לביתו של הרבי לבדוק האם נכונה השמועה, אותו מרגל גוי התחפש בגדיים של יהודי חסידי וונסנר לרבי. בדמעות ובלב שבור סיפר: "בן יחיד יש לי ועכשיו קיבל צו גיוס, מה אעשה?" בכה. "אנא רבי" התחנן לפני הרבי "קח אותו תחת חסותך, החביאנו עד יעבור זעם".

הרבי מקשיב ומהנהן, מרים את עיניו הקדושות ואומר לו "חזור נא על הסיפור, ספר לי שוב את סיפורך מתחילה", ושוב פתח אותו אדם ומספר על בנו היחיד שקיבל צו גיוס, ושוב פעם אומר לו הרבי "חזור נא על הסיפור, ספר לי שוב את סיפורך מתחילה". יושבי החדר כמעט שתמחו לעצמם, מדוע מטריח הרבי את האב השבור לספר את סיפורו פעם אחר פעם?

לאחר סיימם אותו אדם את סיפורו בשלישית, התנער הרבי ממקומו וגער באותו מרגל מחופש "כיצד עלה בדעתך שאזכור לך למלט את בנך מהצבא! דינא דמלכותא דינא, כל יהודי חייב לצאת למלחמה בשביל המלכות! תעזוב את חדרי ולעולם אל תבקש ממני שוב כאלו בקשות".

לאחר כמה שבועות, התקבל בחצר הקדוש טשורטקוב מכתב מהשלטון, ובו נכתב שהתקבלה הלשנה על הרבי על שהוא עוזר ליהודים לברוח מהצבא, שלחנו מרגל ושמחנו לראות שהרבי נאמן למולדת, ומעודד את חסידיו שלא להשתמט מהצבא.

חצר הקדוש טשורטקוב רעשה, כולם סיפורו בהתפעלות על רוח הקודש של הרבי, שידע לזהות את אותו מרגל מחופש ולזרז אותו מחדרו. כאשר הגיע הדבר לאוזניו של הרבי אמר להם: דעו לכם שכאשר יהודי מספר לי את צרתו אני מרגיש את הצער שלו, משתתף בכאב שלו, חש אותו בכל ליבי.

כאשר שמעתי את סיפורו התרחש משהו מוזר, סיפורו העצוב לא נגע לליבי, לא הרגשתי כל צער וכאב. בתחילה חשבתי אולי כי האשם, מדוע ליבי אינו מצטער בצרתו של אותו יהודי, לכך ביקשתי ממנו לספר את סיפורו בשנית ובשלישית. ומכיון שגם לאחר שלוש פעמים לא הרגשתי כל צער והשתתפות בכאבו, הבנתי שסיפורי לא אמיתי, הכל עצגה! אם הייתה לו צרה יהיה מרגיש זאת, הייתי כואב את כאבו, ומשלא הרגשתי כך הבנתי שהכל שקר הכ הצגה.

זו הייתה הנהגתו של הרבי הקדוש מרוזין, זו הייתה הנהגתם של בניו ונכדיו ממשיכי דרכו. אין זה פלא שהנהגה זו הושרשה בבית רז"ן, מסופר שהכר של הרבי

הקדוש מרוזין היה רטוב מדמעותיו הקדושות על צרות הכלל והפרט.

רגישותם של גדולי ישראל למען הכלל

רגישות זו לצער הזולת הינה סימן ההיכר של גדולים וצדיקים בעם ישראל המקריבים את עצמם למען כל יהודי ויהודי, ומרגישים כל צער של יהודי כאילו היתה צרה שלהם עצמם. בשונה מבחזרי אומות העולם שמקריבים את הכלל למען תועלתם האישית. ורבים הסיפורים על צדיקים שהרגישו בצרת חסידיהם ובכאבם עוד קודם שהגיעו אליהם לספר על כך.

מעשה מרתק הממחיש גם הוא את עניין זה מסופר על הרבי הקדוש מראדושיץ:

"מדוע אתה לא נותן לי להכנס אל הרבי", בכה היהודי, "צרה גדולה ועצומה התרגשה עלי". היתה זו שעת בוקר מנומנמת, אנשים הלכו לאיטם ברחובותיה של העיירה הקטנה ראדושיץ. סוס עצל ליחץ עשב בצד הדרך. אלא שבניגוד לאווירה השלוה והרגועה, בפתח ביתו של הרבי הקדוש מראדושיץ בצפה מחזה מוזר. משמש של הרבי חוסם את דרכו של יהודי מסכן המנסה להכנס לשפוף את ליבו בקודש פנימה.

"מה עשיתי לך", זעק היהודי, "מדוע אתה חוסם את דרכי אל הרבי?"

"וכי מה אעשה", ענה המשמש, "הרבי צווה עלי שלא להכניס אותך לחדרו!"

נכנס אותו יהודי לבית המדרש וחיכה והמתין אולי בכל זאת, אולי בכל זאת יסכים הסבא קדישא מראדושיץ לראותו, להתפלל עליו, לברכו ולהשפיע עליו ישועה. בכל יום ויום ניסה אותו חסיד להכנס אל הרבי אולם הרבי התמיד בסירובו, ולא מוכן היה לראותו.

באחד הימים ריחם עליו אחד מתלמידי הרבי הקדושים, והחליט להכנס אל הרבי ולהזכיר את צרתו לאותו יהודי. נאנח הסבא קדישא מראדושיץ ואמר: "מה אוכל לעשות, ניסיתי לפעול עבורו ישועה אולם נגזרה הגזירה". "דע לך", הוסיף הרבי, "כאשר יש ליהודי צרה, בעת שהוא יוצא מפתח ביתו אני מרגיש בכאב 'אולם איזה תועלת יש וממשיך עבורו ישועה'. ועד שהוא מגיע לכאן הוא כבר נושע ונפקד."

אולם לעיתים מגיעים הם לעירי ועדיין לא נושעו, ואף אני מתאמץ יותר בתפילה ומנסה בכל כוחי לבטל את רוע הגזירה. אולם אם בהגיעו לביתי הוא עוד לא נושע, זוהי גזרה שאין אפשרות לבטלה, נגזרה הגזירה! "חש אני בצערו הגדול", סיים הרבי באנחה "אולם איזה תועלת יש להכניסו לחדרי, אין בידי להשיע".

"רבי, יהודי זה כבר אינו אותו אדם, צרותיו ויגונו העצום הפכו אותו לאדם אחר, אולי כעת יכול הרבי לפעול ישועה עבורו?"

"אם כך", נענה הרבי, "אתפלל עליו בשנית". ואכן תוך זמן קצר נושע אותו חסיד.

מהי אהבת ישראל?

ידועה אמרתו של הרבי הקדוש מרוזין: "שהעולם חושב שאהבת ישראל היא טפיחה על שכמו של השני, העולם חושב שבקצת ידידות וחיון, ודרישה בשלומי של השני, יוצאים ידי חובת אהבת ישראל. אולם זו אינה אהבת ישראל."

מהי אהבת ישראל?

אהבת ישראל הינה לחוש בצער וכאב של יהודי הנמצא בסוף העולם! לחוש בכאב של השני כאילו הייתה זו צרתך האישית. זוהי אהבת ישראל אמיתית!

וכדבריו הקדושים של הסבא הקדוש מסאסוב 'מי שאינו יכול למצוץ את המוגלה מתוך חבורה של ילד משראל ההולה במחלת הדבר', עדיין לא הגיע למחצית המדרגה של אהבת ישראל!

ועל כך התבטא פעם הרבי שהוא כמו כספית. כמו הכספית במדחום איתה מודדים את חומו של האדם, כך אני מרגיש צער של יהודי בסוף העולם. האם קל לו או חם והאם יש לו מיטה מוצעת להניח את ראשו.

ראש בני ישראל

הרבי מבאין בעל הפחד יצחק אמר פעם בג' חשוון, יום היארצייט של זקנו הרבי הקדוש מרוזין: "זקני הקדוש היה מרגיש בצער של יהודי בסוף העולם! כיצד הרגיש כך?"

"כיצד ניתן לחוש בצער של כל יהודי?" שאל הרבי. "זקני הרבי הקדוש מרוזין היה 'ראש בני ישראל' וכאשר יש כאב בגוף, אפילו באצבע הקטנה, הראש מרגיש בכך!"

זו הייתה דרך הנהגתו של הרבי הקדוש מרוזין. כך נשא על לבו הגדול את צערם וכאבם של עם ישראל. בדאגה עצומה לכלל ולפרט ובאהבת ישראל אין סופית. הבה נלמד מכך ונאמץ מעט מדרכי הקדושות של הרבי, לאהוב כל יהודי, לדאוג לו ולכלאוב את כאבו. וכפי שאמר רבי דוד מביאצורא שעל יד אהבת ישראל אמיתית, ניתן ביד כל יהודי לפעול ישועות עבור חבירו ולהשפיע עליו שפע ברכה וישועה!

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שמיני: תהפוכות סוד הרדיפות האיומות

צדיקי הדורות גילו מאחורי הפרגוד, כי כל אותן צרות שבאו על ראש רבינו שמרום המעלה הפך להיות נרדף ומושפל, נמלט על נפשו ומסוכך בחובות לא לו, לא היו כי אם מקנאת כוחות הטומאה והסטרא אחרא, שלא יכלו להשלים עם מדרגותיו בקודש של אותו צדיק, ומשנתנסה רבינו בכל אותן הנסיגות ועמד בהם בגבורה, ולא זו בלבד, אלא שלא כהתה עין אמונתו בבוראו ושמתו ביוצרו, העמידו עליו אנשים קשים כברזל לבזותו ולהשפילו ולצערו אף בדברי תורה!

וכך מספר הגה"ק מקומרנא זי"ע:

"...וכשהיצר וחיילותיו רואה שהצדיק מעורר עיקר תשוקתו לאור עליון, תחלה בנערותו מפיל עליו מרה שחורה ועצבות, מרידות מות מעוני ודוחק דלות ועניות וקריירות. וכשרואה שהצדיק משבר כל מתלעות און ומלך עליון מאיר עליו, וכבר הוסר הזוהמה מנפשו ואי אפשר לירד כל כך בתוך חשכת העצבות ולהרגיש ביסורי עולם הזה, כי אורו יתברך ואור התורה מאיר עליו מאור ונועם זיו השכינה, ולכן מעמיד עליו אנשים רעים ומקטרגין עליו ומבזין אותו בבזיונות ומשברין לבו ועושין ממנו כל מיני ליצנות פוערין פיהם לבלי חק עומדין עליו גלי גלים קליפות ערב רב, כמו שעשו להרב הקדוש רבינו חיים בן עטר שבזה אותו איזה ארור "אתה רמאי וצבוע", וכן עד היום טפשים וחסרי הדעת של בני מדינתו מבזין אותו כך, והוא לפי שרוב העולם שמשוקעין בתאות עולם הזה כל רעות שעושה בתאותו הסרוחה רואה בצדיק, ובפרט לצדיק שכמעט משתגע באהבת השי"ת ובנועם זיו שכינתו מתגרה בו לומר עליו שהוא רמאות וצביעות והוא מתקנא בו על שהוא נופל באהבה נפולה, והצדיק מקושר באור עליון אהבת השכינה ולכן מתקנא בו. והס"מ ימ"ש מעורר את אנשיו הרשעים שיקטרגו על הצדיק הזה... חסרי הדעת היו מצערין ומקטרגין עליו ועוד שהעמידו נגדו מפולפל א' חריף והיו כל התלמידים דביקים וקשורים אליו ובדאי גם צדיק כשמתלקין ממנו המוחין והחיות מרגיש מכל אלה צער גדול וחלישות הדעת..."

באותם הימים שב רבינו לבית אביו רבי משה אשר היה לו למשען ולמשענה מבחינה כלכלית ובזכותו לא מטו רגליו של רבינו לחלוטין.

"...ובאמת לולי חסד ה' עלי והפליא חסדו לי באמצעות אדוני אבי עטרת ראשי ה"ה החכם השלם איש חסד כבוד מוה"ר משה בן עטר נר"ו אשר היה ממציא לי טרף והוא עזרני לבוא עד הלום להיות לי הפנה, וישבתי ללמוד תורה..."

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

מה אדם מוליד בעולם

'אלה תולדות נח'.

בדרך כלל, כאשר התורה מדברת על 'תולדות' היא מספרת על הבנים שנולדו לאדם.

אולם כאן, במקום להזכיר מיד את שם, חם ויפת, ממשיכה התורה ואומרת: 'נח איש צדיק תמים'. מדוע אלו נקראים תולדותיו של נח?

אומר האור החיים הקדוש, שחול דקדקו בלשונם ואמרו: עיקר תולדותיהם של צדיקים הם מצוות ומעשים טובים.

לא זו בלבד שהמעשים הטובים נקראים תולדות: הם עיקר תולדותיו של האדם!

כל מצוה שאדם מקיים, כל מעשה טוב שהוא עושה, הוא דבר חדש שהביא לעולם. אלו הפירות שצמחו ממנו, ואלו התולדות הנזקפות על שמו.

לכן מפרשת התורה את הפסוק ק': 'אלה תולדות נח' - מה הוליד נח בעולם? 'נח איש צדיק תמים'.

התולדות העיקריות של האדם הן הטוב שהוא מוליד במעשיו.

כשלא נפתח פתח

'קץ כל בשר בא לפני... והנני משחיתם'.

האור החיים הקדוש שואל: מדוע נח לא ביקש רחמים על דורו, כפי שביקש אברהם על סדום ומשה על ישראל?

מבאר האור החיים הקדוש, שהדברים שנאמרו להם היו שונים.

לנח נאמרה הגזירה בלשון מוחלטת: 'קץ כל בשר בא לפני', 'והנני משחיתם'. בדברים אלו לא השאיר הקב"ה פתח שיבין ממנו נח כי עדיין יש מקום לתפילה.

לעומת זאת, לאברהם נאמר 'ארדה נא ואראה' - לשון שהותירה מקום לבקש רחמים. גם למשה לא נאמרה גזירה חתומה, ולכן התפלל.

לא אדישות מנעה מנח להתפלל, אלא הוא שמע בדברי ה' שהגזירה כבר הוחלטה.

את המבול היה צריך לגלות לנח כדי שיבנה תיבה; לכן עצם ההודעה לא רמזה שמבקשים ממנו להתפלל.

כאשר מן השמים פותחים פתח לתפילה - הצדיק נכנס בו ומבקש רחמים.

גם מן התיבה צריך לצאת

'והקימותי את בריתי אתך, ובאת אל התיבה'.

מדוע הקדימה התורה את הבטחת הברית לצייוו להיכנס לתיבה?

אחד הביאורים שמביא האור החיים הקדוש הוא, שהקב"ה כרת עם נח ברית שלא ישכחנה בתוך התיבה.

גם לאחר שניצל ממי המבול היה נח סגור בתיבה, מוקף מים מכל עבר. אם לא יפסק המבול ולא יוכל לצאת, עדיין לא נשלמה הצלותו.

לכן, עוד לפני שנכנס, הבטיח לו ה': אינך נכנס למקום שאין ממנו יציאה.

ברית זו עמדה לו לאחר מכן. כאשר נאמר: 'ויזכור אלוקים את נח, ויעבר אלוקים רוח על הארץ וישוכו המים'.

הקב"ה לא הבטיח לנח רק להישמר בשעת הסכנה, אלא גם לזכור אותו כאשר יגיע הזמן לפתוח את התיבה ולצאת ממנה.

הצלה שלמה אינה רק להיכנס לתיבה - אלא גם ליכות לצאת ממנה.

להושיט יד לעיף

'וישלח ידו ויקחה, ויבא אותה אליו אל התיבה'.

נח שלח את היונה לראות אם קלו המים. כששבה בפעם הראשונה, הושיט את ידו מחוץ לתיבה והכניסה פנימה.

אולם בפעם השנייה, כשחזרה ועלה זית בפיה, לא נאמר שנח הושיט את ידו. מה השתנה?

אומר האור החיים הקדוש: בפעם הראשונה לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, ושבבה אל התיבה עייפה ויגענה.

נח חשש שמא כבר אין בה כוח להמשיך לעוף והיא תיפול אל המים, ולכן שלח מיד את ידו והביאה אל

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

בנחת נשמעים

וְנָח מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה' (ו' ח).

דבר מופלא הותיר אחריו החסיד המפורסם רבי מרדכי מאטיל מיכלזון מקאלושי, בצוואתו לבניו.

בין הדברים סיפר על מאורע שאירע עמו שנים רבות קודם לכן, כאשר שהה בוורשה אצל הרב הקדוש רבי יצחק מווארקא זי"ע. באותה שעה עסק רבי מרדכי מאטיל בענייני הכלל, הוא בא להשיב דבר בשליחות שהוטלה עליו, ומתוך להט הדברים החל לספר לפני הרבי את אשר אירע. קולו הלך וגבר, כדרך אדם המבקש להטעים את דבריו ולהבהיר את חומרת העניין.

שמע הרב הקדוש מווארקא את דבריו, ופנה אליו במילים ספורות: **'דברי חכמים בנחת נשמעים'** (קהלת ט ז).

והוסיף לפרש בדרך רמז את הכתוב בפרשתנו 'ונח מצא חן בעיני ה'.' מפני מה זכה נח למצוא חן? משום שהיה 'נח' לבריות, ודבריו נאמרו בנחת.

הדברים חדרו כחץ ללבו של רבי מרדכי מאטיל. הוא העיד על עצמו שמאותו יום ואילך קיבל על עצמו לדבר לאט ובנחת, עד שקשה היה לו לשמוע כאשר אחרים היו מרימים את קולם.

לא היתה זו הערה בדבר נימוסי שיחה בלבד. באותה אמירה קצרה גילה לו הרב הקדוש מווארקא פתח לעבודת חיים שלמה. לא לחינם נקרא שמו של נשוא הפרשה 'נח'.

בספר 'חרדים' הובאו דברים נפלאים על הפסוק 'ונח מצא חן בעיני ה'': האדם צריך שיהיה לבו נח ומיושב תמיד, ומתוך שהלב מיושב ונח נעשה האדם 'נח בדיבורו, נח בהילוכו, נח במעשיו'.

כי סערה פנימית אינה נשארת בלב. היא פורצת החוצה. היא נשמעת בדיבורו של אדם. ניכרת בהילוכו ונגלית במעשיו. וכאשר לבו מיושב, רגוע ומכוון לעבודת בוראו, גם כל הנהגתו מקבלת את אותה מידת מנוחה.

כיוצא בזה כתב הרב הקדוש רבי אברהם חיים מזלאטשוב זי"ע בספרו 'אורח לחיים', בביאור הכפל 'אלה תולדות נח נח': עיקר תולדותיו ומעשיו הטובים של נח היו שהיה "נוח למעלה ונוח למטה". מצד אחד - 'איש צדיק תמים היה בדורותיו', נוח לבריות; ומצד שני - 'את האלקים התהלך נח', נוח למקום.

הרי לנו מושג חדש ב'נח': לא אדם המבקש לעצמו מנוחה, אלא אדם שהבריות מוצאות אצלו מנוחה.

אלא שכאן מגיעים אנו לפלא גדול הרבה יותר.

התורה מסיימת את פרשת בראשית במילים 'ונח מצא חן בעיני ה'.' לכאורה,

מה צורך היה במציאת חן? והלא בתחילת פרשתנו מעידה עליו התורה במפורש 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו'.

צדיק הוא. תמים הוא. הקדוש ברוך הוא עצמו מעיד עליו.

מדוע אפוא נזקק לעוד מעלה של 'מצא חן'?

יתירה מזו. אמרו **חכמינו במסכת יומא (לח:)** שאפילו בשביל צדיק אחד כדאי היה לברוא עולם שלם. חז"ל דורשים זאת מן הפסוק 'ורא אלקים את האור כי טוב', ואין 'טוב' אלא צדיק.

אם כן, הלא דבר הוא: בעולם כולו עומד צדיק אחד, נח שמו, ומדוע אין די בו כדי שהעולם 'ימשיך להתקיים? אם די בצדיק יחיד כדי לברוא עולם, בוודאי היה ראוי שדי יהיה בצדיק יחיד כדי שלא להחריבו!

והקושי גדל עוד יותר מדברי חז"ל שאמרו (סנהדרין קח. ב"ר כט א) כי אף על נח נחתך גזר הדין, אלא שמצא חן בעיני ה'.

נמצא שמציאת החן לא היתה תוספת נאה על צדקותו של נח. היא היתה הצלת חייו ממש.

כאן מאיר רבינו ה'אור החיים' הקדוש זי"ע את הדברים באור יקרות.

רבינו מדקדק בלשון הפסוקים שבסוף פרשת בראשית. בתחילה נאמר 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ', ולאחר מכן אומר הקדוש ברוך הוא 'אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה... כי נחמתי כי עשיתים'.

לשם מה נכפל עניין הנחמה?

מבאר רבינו, שאילו כלית דור המבול היתה באה רק כעונש על המעשים הרעים שעשו, הרי לא כל הבריות היו שוות בדין. היו בעולם מי שלא הגיעו לכלל חיוב ועונש, כגון קטנים, ולא היה מקום לכלותם עם הרשעים.

אלא שכאן אירע דבר נורא הרבה יותר. הגזירה לא היתה רק מחמת מעשיהם הרעים, אלא בבחינה של 'נחמתי כי עשיתים'. העולם הגיע למצב שבו עצם יצירת האדם לא היתה ראויה עוד לקיום, כביכול. וכאשר הגזירה נוגעת לעצם מציאות הבריאה - קטן וגדול בכלל.

עתה נבין. צדקותו של נח יכולה היתה להציל אותו אילו היה עומד מול דין על עבירות. הוא צדיק - ואינו בכלל הרשעים.

אבל כאשר כל המציאות כולה עומדת להימחות, כבר נדרש דבר אחר לגמרי: 'ונח מצא חן בעיני ה'.'

חן אינו דין. חן הוא למעלה מן החשבון. אדם יכול להיות זכאי בדין, ויש מעלה אחרת שבה נותנים לו מפני שמצא חן.

וכאן מגלה רבינו האור החיים הקדוש סוד מופלא ביותר: ישנן שלוש או ארבע מצוות

שיש בהן סגולה מיוחדת להמשיך חן על האדם. אולם הקדוש ברוך הוא לא גילה לנו בפירוש אלו הן, מפני שאילו היו בני האדם יודעים איזו מצוה מביאה חן מיוחד, היו עלולים לרדוף אחריה ולהזניח מצוות אחרות.

נח, שעסק בתורה ועמל בה, זכה להשיג את אותן מצוות נסתרות, ובכוחן מצא חן.

הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל, ראש ישיבת טשעביץ, מבאר בספרו 'ברכת שמעון' ארבע מעלות שמצינו בדברי חז"ל שמביאות חן: תורה, תוכחה לשם שמים, שתיקה ויראת שמים.

תורה - אמרו חז"ל (עירובין נד:) שהיא מעלה חן על לומדיה.

תוכחה - שכל המוכיח את חבריו לשם שמים זוכה שמושכין עליו חוט של חסד (תמיד כח:).

שתיקה - כדרך שמצינו אצל אסתר המלכה 'ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה' (אסתר ב טו), והיא עצמה תפסה בפלך השתיקה, כאמור (שם פסוק כ) 'אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה'.

ויראת שמים - שהרי אמרו חז"ל (סוכה מט:): כי מי שיש עליו חן, בידוע שהוא ירא שמים. ומדוע נקט האור החיים "שלוש או ארבע"? מפני שיראת שמים אינה מצוה אחת הניצבת לצד חברותיה. היא המקיפה את הכל. יהודי ירא שמים הוא אדם שכל התורה כולה מקבלת אצלו פנים אחרות.

אם כן, נשוב אל אותו מעשה שבו פתחנו. אדם יכול לסבור כי כדי למצוא חן עליו לדעת לדבר. להיות מרשים. להשמיע את קולו. להוכיח את צדקת טענותיו.

בא הרב הקדוש מווארקא ואמר בדיקוק את ההיפך 'דברי חכמים בנחת נשמעים'.

החן אינו מתחיל בחוץ אלא בפנים.

כשהלב נח - הדיבור נח. כשהדיבור נח - גם הבריות נוחות הימנו. וכאשר רוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו.

זו הכוונה 'ונח מצא חן'. לא חן מלאכותי שמבקש האדם למצוא בעיני אחרים, אלא חן הנובע מתורה, מיראה, משתיקה במקום הנכון, ומדיבור היוצא מלב מיושב.

מי שהוא 'נח' באמת זוכה למצוא 'חן'.

לא מצאה מנוח

וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֶרֶב וַיֵּצֵא יָצֹא וְשׁוּב עַד יִבְשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ (ח, ז).

שריפה גדולה פרצה בעיר בריסק.

האש השתוללה וכליתה בתים רבים, ומשפחות שלמות נותרו באחת ללא קורת גג וללא רכוש.

רבה של העיר, מרן הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, לא עמד מנגד. הוא כינס את

המשך מעמוד א'

התיבה.

בפעם השנייה כבר מצאה מקום לנוח, כפי שהוכיח עולה היות שבפיה, ולכן לא היתה תשושה ולא נצרכה לידו של נח.

שתי מילים בתורה - 'וישלח ידו' - מגלות את רגישותו של נח לעייפותה של בריה קטנה.

אל תתכה שהעייף ייפול; ראה את חולשתו והושט לו יד בזמן.

טבע שני אינו גזירת גורל

כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

הפסוק נותן בכך טעם להבטחת ה' שלא יוסיף להכות את כל החי. אך אם יצר האדם רע מדוע זו סיבה להקל עמו?

מבאר האור החיים הקדוש, שהיצר הרע נכנס באדם עוד לפני שיש בו דעת שלמה להבחין בין טוב לרע.

עד שהאדם גדל ומקבל דעת, כבר הרגיל אותו היצר בדרכיו, והרע נעשה אצלו כטבע שני. הוא דומה במקצת לשור שלימדורו לנוח, שהנחיה אינה באה מטבעו הראשון אלא מן ההרגל שהטביע בו.

לכן יש כאן צד של רחמים, שלא להכריח שוב את העולם כפי שהיה במבול.

אבל האור החיים הקדוש מדגיש: ההרגל מסביר את המלחמה, אך אינו פוטר את האדם מעבודתו.

לאדם ניתנו דעת ובחירה. בכוחו למאוס ברע, לעמול על עצמו ולשנות גם טבע שהשתרש בו מנעוריו.

זה יתרון האדם: גם טבע שני אפשר להפוך ולבחור בטוב.

אחדות צריכה כיוון

ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים... פן נפוצ על פני כל הארץ.

מה היה חטאם של אנשי דור הפלגה? הרי עצם בניית נייר ומגדל אינה עבירה.

מבאר האור החיים הקדוש, שחטאם היה רצונם שכל בני האדם יישבו במקום אחד ולא יתפזרו על פני הארץ.

הקב"ה ברא את העולם באופן שחלקים רבים ממנו יהיו מקום יישוב, ורצונם היה שבני האדם ימלאו את הארץ. והם אמרו: נבנה עיר אחת לכולם ומגדל גדול שישמש סימן מרחוק, כדי שאיש לא יתרחק ולא יאבד את הדרך חזרה.

השפה האחת והאחדות נתנו להם כוח, אבל הכוח הזה הופנה נגד רצון הבורא.

לכן בלל ה' את שפתם, והם נאלצו להיפרד ולמצוא מקומות יישוב שונים.

'ומשם הפיצה ה' על פני כל הארץ' - העונש מגלה את החטא: הם ביקשו שלא להתפזר, וה' פזרם.

לא די להיות מאוחדים; צריך שהאחדות תוליד אל המקום הנכון.

לעומת זאת, היונה נשלחת עתה לראות מה נעשה בעולם שמחוץ לתיבה. וכאשר היא יוצאת ורואה שהמים עדיין מכסים את הארץ, נאמר בה: "ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה". מכאן נפתח פתח להבין את מידתה המיוחדת של היונה - ואת אשר ביקש רבי חיים מבריסק ללמד ממנה על לבו של איש ישראל.

כמה עומק יש כאן:

העורב עומד וטוען טענה עטופה בדאגה לכלל הבריאה.

"מה יהיה על העולם? כיצד אפשר לסכן מין שלם?"

אבל מאחורי כל המליצות מסתתר דבר אחד: הוא אינו רוצה לצאת.

וכאן מביא רבינו את הכלל הידוע (קידושין ע.) "כל הפוסל במומו פוסל".

האדם מסוגל לעיתים להשמיע טענות מלאות צדק ויושר, ובאמת כל כוונתו להגן על נוחיותו שלו.

דברים אלו נוגעים לכל אחד מאיתנו.

כמה קל לזהות אצל האחר חוסר רגישות, חוסר אחריות או מידות שאינן מתקנות.

וכמה קשה יותר לעצור ולשאול: שמא אותה טענה עצמה מגלה משהו עלי?

העורב מאשים, מתווכח ואינו מקבל עליו את השליחות - ואף על פי כן גם עבורו שמורה שליחות בעתיד.

אותו עורב שלא יצא בשליחותו של נח, עתיד להיות שליח לפרנס את אליהו הנביא.

מכאן למדים אנו שאין בריה שאין לה תפקיד, ואין לומר על אדם שאחר שנכשל שוב אין לו שליחות. יש שליחות שלא זכה לקיים היום, ועדיין ייתכן שתמתין לו מחר שליחות אחרת.

אבל בין העורב ליונה נשאר הבדל עצום. העורב יכול להסתובב סביב התיבה - 'יצוא ושוב', אבל היונה 'לא מצאה מנוח'.

וחכמינו ז"ל דרשו (ב"ר לג 1) את הדברים על ישראל בגלות, כאמור (איכה א ג) 'היא יושבה בגוים לא מצאה מנוח'. אילו היו ישראל מוצאים מנוח שלם בין האומות, לא היו מבקשים לשוב.

זהו סודה של היונה.

הלב היהודי אינו יכול להשלים לגמרי עם מצב שאינו שלם. כל עוד השכינה בגלות - אין מנוח. כל עוד יהודי אחר שרוי בצרה - אין מנוח.

כל עוד יש בעולם דבר הצריך תיקון - אין זה הזמן להתיישב בשלווה ולומר שלום עלי נפשי.

ואולי זהו עומק הלימוד שמלמדת אותנו התורה בסמיכות שני השילוחים.

יש מי שיוצא - ושב מיד אל עצמו, ויש מי שנשלח 'לראות'.

לראות מה קורה בחוץ, האם קלו המים, לראות האם יש כבר מקום להקים מחדש עולם. זו היא שליחותה של היונה, וזהו תפקידו של יהודי: לא לעצום את העיניים מול מה שמתרחש מחוץ לתיבה הפרטית שלו.

לפקוח עיניים, לראות בצרת הזולת, ולא למצוא מנוח עד אשר יוכל להביא בפיו עלה זית - בשורה ראשונה שעולם חדש יכול להתחיל לצמוח.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

עשירי העיר בביתו וביקש מהם לפתוח את לבם ואת כיסם למען אחיהם שנפגעו באסון.

בתוך הנאספים היה גם עשיר אחד שלא ראה את הדברים בחומרה הראויה. הוא התקשה להיפרד מממונו וסירב להשתתף במגביית כפי יכולתו.

רבי חיים ביקש להעמיד אותו על חומרת הדברים, ובחר לעשות זאת באמצעות שני עופות המופיעים בפרשתנו: העורב והיונה. לאחר המבול שילח נח תחילה את העורב, ולאחר מכן את היונה.

על העורב נאמר 'ויצא יצוא ושוב'. ועל היונה נאמר 'ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה'.

לכאורה שניהם ראו אותו עולם: אותם מים, אותו חורבן, אותם שרידי עולם שנמחה מעל פני האדמה.

אלא שהעורב יוצא, מביט סביבו, וחוזר אל התיבה 'יצוא ושוב'. כל עוד הוא עצמו יכול לשוב אל המקום הבטוח והמוגן - עולם כמנהגו נוהג.

היונה אינה מסוגלת לכך. היא רואה את החורבן - 'ולא מצאה היונה מנוח'. אין לה מנוח כאשר אין מנוח בעולם.

אמר רבי חיים לאותו גביר: זוהי מידתם של ישראל, שנמשלו ליונה. יהודי אינו מסוגל לשבת במנוחה בביתו כאשר ביתו של אחיו עלה באש. גם אם הוא עצמו לא ניזוק, גם אם ממנו שמור עמו - צרתו של הזולת אינה מאפשרת לו מנוח. דברים נוקבים.

אולם אם נעיין בפרשת שילוח העורב והיונה, נגלה כי בין שני העופות קיים חילוק עמוק נוסף. הכתוב אומר 'וישלח את העורב ויצא יצוא ושוב עד יבושת המים מעל הארץ'. אחר כך נאמר 'וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה'.

מדוע רק אצל היונה מסבירה התורה את מטרת השליחות - 'לראות הקלו המים' - ואילו אצל העורב נאמר סתם 'וישלח את העורב', בלי לפרש לאן נשלח ולשם מה?

עמדו רבותינו על השינוי הבולט שבין שני העופות. אצל היונה מתארת התורה שליחות ברורה ומוגדרת: 'וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה'. ואילו אצל העורב אין הכתוב מזכיר מטרה כלשהי, אלא מספר 'וישלח את העורב ויצא יצוא ושוב'.

ואכן, חז"ל (ב"ר לג ה) מגלים כי לעורב נועדה שליחות אחרת, שתבוא רק לאחר דורות רבים. על דברי הכתוב 'עד יבושת המים מעל הארץ' הביא רש"י את דרשתם, שהיה העורב מוכן לשליחות אחרת בימי אליהו הנביא, כאשר נעצרו הגשמים בארץ, והעורבים היו מביאים לאליהו לחם ובשר למחייתו.

נמצא דבר נפלא: בפרשתנו איננו רואים את העורב מביא בשורה לתיבה. הוא 'יוצא ושוב', ואינו ממלא את התפקיד שמילאה אחר כך היונה. אולם אין זאת אומרת שאין לו תפקיד בעולם. הקדוש ברוך הוא מיעיד לכל בריה את השעה ואת השליחות המיוחדת לה; מה שלא בא לידי גילוי כאן, עתיד להתגלות לאחר דורות בשליחותו אצל אליהו הנביא.

מתיבתא אור החיים

לאחר מכיבוד אב ואם'. והוסיף ביערות דבש, שאף שהראשונים נחלקו אם יש מצות כיבוד אב ואם באב רשע, היינו רק משום מראית עין, אבל מעיקר הדין לכל השיטות אינו חייב לכבדו. ובכל הכתוב לחיים, הביא שכן כתב גם רבינו בספרו ראשון לציון (י"ד סי' רמ סי"ח, וסי' רמא סי"ד). והוסיף רבינו שם, שאם אביו מומר, לכל הדעות אינו חייב לכבדו, ואפילו לדעת הרמב"ם (ממרים פ"ו ה"ו) שגם אם אביו רשע חייב לכבדו, היינו רק משום שחוששים שמא הרהר בתשובה, אבל מומר הוא רשע גמור ואין חוששים שעשה תשובה, ואין צריך לכבדו, ואם כן יש לומר שמטעם זה לא היה אברהם חייב בכבוד אביו.

ובדברי יהונתן (אות כ) תירץ על פי המבואר במדרש (ב"ר י"ד ו) שלא היה צריך אב ואם ליצירת אברהם, כי היה ראוי להיות נוצר מיצירת כפיו של הקב"ה כאדם הראשון, אלא שה' שתלו באמצע הדורות כדי לסבול את הדורות שלפניו ולאחריו, וכיון שטעם כיבוד אב ואם הוא לפי שהביאווה לעולם, כמו שכתב החינוך (מצוה לג), לכן היה פטור מלכבד את אביו, כיון שלא היה צריך לו כדי לבוא לעולם הזה.

המקנה (קידושין לא: ד"ה איני ידוע) כתב, שאברהם היה פטור ממצות כיבוד אב, כיון שהכיר את בוראו מעצמו ולא על ידי אביו, ולכן דינו כגר שהתגייר שאינו מתייחס אחר אביו, ואם כן אינו צריך לכבדו. ומדברי רבינו שלא כתב כן, למד במאורי החיים שנראה שסבר שגר מחויב בכיבוד אביו ואמו הגויים. וביד דוד (ויצא ד"ה מיהו) תירץ עוד, על פי מה שביאר רש"י על ציווי ה' (להלן יב א) 'לך לך', להנאתך ולטובתך, ששם יולדו לך בנים, ויוודע טבעך בעולם. נמצא שאם היה נשאר לכבד את אביו היה מפסיד הכל, וכלל בדינו (קידושין לב. שו"ע י"ד סי' רמ סי"ה) שאין הבן צריך להפסיד ולהוציא משלו על כיבוד אב.

וכתב לבאר דברי רבינו, בהקדים דברי רב ניסים גאון (הקדמה למס' ברכות ד"ה ואם ישיב), שבמצוות השכליות גם בני נח התחייבו, ולפי זה חייבים גם במצות כיבוד אב ואם שהיא מצוה המחויבת מצד השכל, וכמו שכתב החינוך (מצוה לג) שמשרשי מצוה זו היא שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד לאביו ואמו שהם סיבת היותו בעולם. ולפי זה יש לבאר כוונת רבינו, שהקשה שאף שבני נח אינם מצווים בכיבוד אב מחמת ציווי התורה, מכל היה ראוי לאברהם לכבד את אביו מצד השכל, אחר שאביו עשה עמו טובה. ולזה תירץ רבינו, שכיון ששנים אלו נוספו לתורה רק בזכות אברהם, שוב אין לו חיוב הכרת הטוב, וממילא אינו מחויב כלל בכיבוד אביו.

והנה האחרונים תירצו קושיית רבינו בכמה אופנים בטעם שעזב אברהם את אביו, ולא חשש למצות כיבוד אב. ביערות דבש (ח"ב דרוש יח ד"ה ובוה יש לכוין), ובפנים יפות (לך לך יב א) ביארו, שאברהם לא היה חייב בכבוד אביו, כיון שתרח היה רשע, ואין חיוב לכבד אב רשע. וביארו בזה דברי המדרש (ב"ר לט ז) 'לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר

כתוב (בראשית יא לב) וַיְהִי יָמֵי תִרְחַם חָמֵשׁ שָׁנִים וַיָּמָתִים שָׁנָה וַיָּמָת תִּרְחַם בְּחָרָן: וכתב רבינו, וזה לשונו: וראיתי לפקוח עין בפרט אחד באברהם איך עזב את אביו אשר יצא עמו בשבילו והלך לו, כי הלא תמצא כי תרח היה בן קמ"ג שנה בהפטר אברהם אבינו ממנו כי בן ס"ח שנה היה כשנולד אברהם ובלכת אברהם ארצה נענע היה אברהם בן ע"ה שנה שאז עולים שני תרח קמ"ג והוא מת בן ר"ה שנה ואין ראוי לאברהם להניח תרח אביו שיצא בשבילו וילך לו, והגם כי ה' אמר אליו לך לך, כבר אמרו שה' אמר אליו לך לך, כדעתך ללכת, שהסכים על ידו, הריאת כי אברהם מעצמו רצה ללכת.

ונראה כי טעם אברהם הוא, שחשב בדעתו ששלמו ימי אביו כשהגיע לשנת קמ"ג הוסיף עליהן ה' שנים כאומרים ז"ל שידא ה' שנים קודם זמן חיי אביו הרי קמ"ח שהם חיי נחור ובזמן זה הניחו והלך לו. והסכים ה' על ידו ואמר לו לך לך. והגם שחיה יותר אף על פי כן ידו שלא וזה לשנים הנותנים אלא בזכות אברהם לא יתחייב אברהם להתעכב בשבילם. ואולי שזה רמז ה' באומרו לך לך פירוש לך ואינך חושש לשנים הנותנים כי לך הם פירוש משלך ומדרשים הרבה יש בענין זה והפסד לא יופשט:

והנה מדברי רבינו משמע שסובר שאברהם היה חייב במצות כיבוד אביו, ולכן לא היה לו לילך ולעזבו לבדו. והקשה בשפתי שלמה (פרשוואסר, סי' ג), שהרי מבואר בגמרא (נזיר סא. קידושין לא.) שכן נח אינו חייב בכיבוד אב ואם. ואף שהאבות קיימו את כל התורה קודם שניתנה, כבר כתב הרמב"ן (להלן כו ה) שקיימו את התורה בארץ ישראל בלבד ולא בחוץ לארץ, וזה היה קודם שעלה לארץ. גם מה שתירץ רבינו שאברהם היה פטור משום שאותן שנים שחי תרח היו בזכות אברהם, תמוה, מה בכך שאביו חי בזכותו, סוף סוף הוא מחויב לכבדו משום מצות כיבוד אב.

המעגל המופלא: כשתורתו המאירה של האור החיים הקדוש מחוללת ישועות

בעולמנו המודרני, כשהמספרים והחישובים מכתבים את מהלך חיינו, לעיתים נדמה כי אנו שוכחים את כוחה של האמונה התמימה. אך לפעמים, דווקא מתוך המספרים היבשים, מתגלה סיפור מופלא של השגחה פרטית המזכיר לנו את אורו הבהיר של רבינו הקדוש, מאורי ישראל, **האור החיים הקדוש** יצ"א.

כך היה המעשה באברך צעיר, מטופל בילדים, שחלומה הפשוט להרחיב את ביתו בחדר נוסף נראה כמשימה בלתי אפשרית. הצעות המחיר שקיבל - עשרים אלף שקלים - היו כחומה בצורה עבור אברך שפרנסתו דחוקה. בכל פנייה לקבלן, אותו סכום מדויק חזר על עצמו, כאילו נגזר מן השמים.

אך בליבו של האברך פעמה אמונה מיוחדת בכוחו של רבינו הקדוש, אשר אורו מאיר את העולם כולו. לא הייתה זו אמונה מופשטת - מדי חודש היה תורם מכספו הדל לאברכים השוקדים על תורתו המאירה של רבינו **האור החיים הקדוש**, אשר כל דיבור ודיבור שלו מאיר עיני ישראל, מתוך הבנה עמוקה בחשיבות לימוד תורתו הקדושה.

באותו ערב סתווי, כשנכנס לשטיבלאך לתפילת מעריב, שפך את ליבו בתפילה חרישית. לא ביקש גדולות, רק את היכולת להרחיב את ביתו לרווחת משפחתו. מתוך אמונה בכוחו העצום של רבינו הקדוש, אשר אורו חוצה דורות. והנה, ככמטה קסם, מיד בצאתו מבית הכנסת, **החלה להתגלגל שרשרת של השגחה פרטית**: שיחת טלפון מרעייתו, זיכרון פתאומי של קשר משפחתי לשיפוצניק, והצעת מחיר מפתיעה - שבעת אלפים שקלים פחות מכל ההצעות האחרות.

אך הפלא האמיתי התגלה כשישב לחשב את סך תרומותיו החודשיות ללומדי תורת רבינו האור החיים הקדוש, אשר כל מילה מתורתו היא כאבן יקרה המאירה את נתיבות החיים. המספרים הצטברו לסכום מדויק - שבעת אלפים שקלים. כמו יד נעלמה שסגרה מעגל מופלא של נתינה וקבלה, של אמונה והשגחה.

סיפור זה מלמדנו שיעור עמוק על כוחה של תמיכה בלומדי תורתו הקדושה של רבינו האור החיים הקדוש, אשר זכותו מגינה ומאירה עד היום. כפי שמאיר אורו בכל דור דור - התורה היא מקור הברכה, וכל המחזיק בתורתו הקדושה זוכה לראות ישועות, לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה, במספרים מדויקים ובחשבונות ברורים.

אור הישועות מכתבי הלומדים

ספרי "אור החיים" בהוצאת המכון

פניני אור החיים פנינים נבחרות מתורת האור החיים, ערוכות לפי שטאים ועניינים.	חיים כולכם חיים דרכי חיים ונהגות ממשנת האור החיים, מסודרות לפי ימות השנה והמזמרים.	מוסרי אור החיים לקט מדברי האור החיים הקדוש על דרך המוסר עם ביאור דבריו.	פרי תואר המבואר חיבורו הרבני של האור החיים על יורה דעה, עם ביאורים, ציטוטים ומדורים מסכמים של פסקי הלכות.	סט חוברות אור החיים משולב ביאור משולב בשפת חברה, בתוספת מדור 'דעות חלופיות' ומדור 'לשון חכמים'.	סט חומשי אור החיים המבואר דברי אור החיים מנוחים ומבוארים בהרחבה במדורי 'מאורי אור' ו'מאורי חיים', לרבות עמק דבריו וסודותיו.
ספרי ויהלום אור החיים מחן שיעורי ושיחות הנאמרו במסגרת פורמלית של שיעורי השבוע והמועדים, בשילוב משלים ספרי צדיקים ונהגות ופנים.	אוצרות אור החיים מתיבתא אוצר ביאורים ודיווחים על ספר אור החיים הקדוש.	חפץ ה' המבואר חיבורו של האור החיים על מסכת שבת, מנוקד על פי דפוס ראשון ומלווה בביאור, ציטוטים ומראי מקומות.	שולחן שבת עם אור החיים מאמרים לפרשנות ולמועדים על פי תורת האור החיים, מעובדים בשפה פשוטה ובניקוד מלא.	אור החיים לוח יומי ספר האור החיים בתארוך יומית לכל ימות השנה.	אור החיים עם ביאור משולב ביאור קצר ובהיר המשולב בצד דברי האור החיים, לצד ליקוטים משלימים מספר פירו.
הנהגה של פסח אור החיים ליקוט מסכת האור החיים על הנהגה עם ביאורים, הערות וציטוטים, בתוספת 'דאשון' לציון המבואר על שיר השירים.	באר החיים פרקי חיי ותולדות האור החיים הקדוש, מלווים בתמונות ומסמכים נדירים ומקוריים.	פרק שירה אור החיים פרק שירה עם ביאור המלוקט מתורת האור החיים, בתוספת נוסח בעל השלח.	ראשון לציון המבואר ספר 'ראשון לציון' לרבינו חיים בן עמר, בתוספת ביאורים.	מגילת אסתר - אור החיים מגילת מביארת עם 'דאשון' לציון המבואר וליקוטים מספרי האור החיים על סדר המגילה.	מפתח של חיים עשרות אלפי פנינים מספר אור החיים מסודרות לפי עניינים, אישים ומאורעות, בתוספת תולדות רבני.

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

ניתן להשיג בנדרים פלוס

זכיתם לישועה בזכות הלימוד בספר 'אור החיים' הקדוש? נשמח שתשתפו אותנו! שלחו את סיפורכם אלינו למייל: m028039999@gmail.com או לפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(פר' נח
תשפ"ה - ביהמ"ד
באר ישראל)

גיליון נ"א
פרשת נח
תשפ"ז

תפילה על רשעים

האם יש מקום להתפלל על רשעים ומסוכנים לבריאה?

מי נח

איש צדיק תמים היה נח בדורותיו, והיה היחיד מכל בני דורו אשר ראוי היה להינצל מן המבול, יחד עם כל משפחתו. נח מצא חן בעיני ה', ואת האלקים התהלך. אך הנה, דבר פלא נמצא בפסוק בהפטר פרשתנו (ישעיה נד ט), כי נקרא המבול על שמו של נח הצדיק 'כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ'. אותו המבול הקשה והנורא, אשר הכחיד את כל יושבי הארץ ולא הותיר זכר ממה שהיה לפניו - נקרא על שם נח, 'מי נח'.

יתירה מכך, כי הובא הפסוק **בזוהר הקדוש** (ח"א טו), ושם באו בטענה על נח, שלא התפלל על בני דורו שינצלו גם הם מן המבול, ומשום כך נקרא על שמו.

המרחם על אכזרים

ועצם הדבר תמוה מאוד, וכי מוטל היה על נח להתפלל על אותם רשעים, אשר התורה הקדושה העידה עליהם כי כל יצר מחשבות ליבם היה רק רע כל היום (ראה בראשית ו).

ואם תאמר, כי צריך היה להתפלל שיחזרו בהם מדרכם הרעה וישבו בתשובה, הלא גם זה תמוה, ולכאורה איפכא מסתברא, כי רחמנות על אכזרים כאלו אינה אלא דרך אכזריות כלפי הטובים והרחמנים.

ואם נתבונן במעשי אנשי דור המבול כפי המבואר בדברי חז"ל, הן אפילו בין איש לרעהו היו מתאכזרים, כמו שאמרו (ב"ר לא ה) שכשהיה רוכל בא לשוק למכור תורמוסין, היה כל אחד מהם נוטל פחות משווה פרוטה, עד שהיה המוכר נותר בלא כלום.

מפני מה נמנע נח מן התפילה

אך קודם שנבוא להרחיב בדבר השאלה, יש לנו להתבונן גם בעצם דברי הזוהר הקדוש, אשר כמה מן המפרשים עמדו לבאר כוונתו.

בספה"ק **תפארת שלמה** (פר' נח ד"ה יובא) כתב, כי הטעם אשר מחמתו נמנע עצמו נח מן התפילה, הוא משום ענותנותו הגדולה, אשר לא הבין את כוחו בזה, אלא אמר לעצמו: "וכי ראוי אני לבטל גזירתו של הקדוש ברוך הוא". כי קטן היה בעיניו, ולא האמין שיבטל הקדוש ברוך הוא את גזירתו מפני תפילתו. וזהו 'מקטני אמנה היה', כיון שהיה מקטין עצמו, חסרה אמונתו. אך אברהם אבינו ומשה רבינו לא נהגו כן, כי אברהם התפלל אפילו על אנשי סדום, וכן משה התפלל על ישראל בשעה שחטאו, כי הבינו שזהו גופא רצון ה'.

גם **רבינו האור החיים הקדוש** (בראשית ו יג) עומד ומלמד זכות על נח, וכותב כי מאחר שאמר לו הקדוש ברוך

הוא בפירוש (שם) 'קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ', הבין נח כי אין כאן מקום לתפילה. מה שאין כן אצל אברהם אבינו בא הקדוש ברוך הוא והודיעו דבר שאינו שייך אליו לכאורה, על כי עומד הוא להפוך את סדום, ומזה הבין אברהם שלא נאמר לו הדבר אלא בכדי שיתפלל. וכן אצל משה רבינו אמר לו הקדוש ברוך הוא בחטא העגל (שמות לב י) 'הנני הולך לך, וכן אחר חטא המרגלים אמר לו (במדבר יד יב) 'עד אנה נגאצני העם הזה וגו' אָכְנו בְּדָבָר וְאֹרֶשְׁנוּ, ומזה הבין משה כי המחללת חתורה לפניו אם יעמוד בתפילה. אולם אצל נח נאמרו הדברים במוחלט בלא שום פתח, לכן לא עמד להתפלל.

באופן אחר כתב הרה"ק **המגיד מקאזניץ זיע"א** בספה"ק **עבודת ישראל** בפרשתו, וכן פירשו עוד צדיקים, כי בוודאי שנים הרבה התפלל נח על בני דורו, שהרי מאה ועשרים שנה היה עוסק בבנין התיבה, והיו בני דורו שואלים אותו לשם מה טורח הוא בבנין זה, והוא היה מתרה בהם כי עתיד הקדוש ברוך הוא להביא מבול מים על הארץ. אם כן בוודאי כשם שהיה מוכיחם, כך היה מתפלל עליהם לבל ימותו במבול. אלא, שהתפלל ולא נענתה תפילתו, אך באמת איש צדיק תמים היה, כפי עדות התורה הקדושה עליו, אשר כמעט ולא נמצא כן על אדם בעולם שמפורש עליו בתורה כי צדיק הוא.

מקטני אמנה היה

אכן, לא נוכל להתעלם מדברי הזוהר הקדוש, אשר יש בהם ביקורת על נח בשל כך שלא התפלל על בני דורו.

ובאמת גם **ברש"י** בפרשתנו מצינו שהביא טענה אחרת על נח, בפסוק (בראשית ז ז) 'וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֵל הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמָּבּוּל, וכתב: "אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים".

אך דברים אלו נשגבים מבינתנו, וכי כל אותם מאה ועשרים שנה שהטריח נח את עצמו בבנין התיבה, לא ידע אם יבוא מבול, ואת כל זאת לא עשה אלא לרווחא דמילתא, שמא יבוא המבול, ורק אחר שהחלו הגשמים יורדים ודחקוהו המים נכנס לתיבה.

נח איש צדיק

ועוד, כי כל הענין טעון ביאור. הלא התורה הקדושה מעידה על נח ואומרת (בראשית ו ח) 'וַיֵּן מִצָּא הוֹן בְּעֵינָיו ה', ואם נדחוק ונאמר כי אותה מציאת חן לא היתה מחמת צדקותו, הרי המקרא הבא טופח על פנינו ואומר (שם פסוק ט) 'נֹחַ אִישׁ צָדִיק תָּמִים הָיָה בְּדֵרֹתָיו', והקדוש ברוך הוא בעצמו אמר לו (שם א ז) 'כִּי אֲתָן

כראיתי צדיק לפני בְּדֹר הָזֶה'.

ועוד יש להוסיף, כי הנה אמר הנביא (חבקוק ב ד) 'צַדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יִחְיֶה, אם כן האמונה היא תנאי עיקרי בצדקות, והיאך יתכן לומר כי דווקא תנאי זה חסר לו לנח הצדיק.

בין נח לאברהם ומשה

והנה אמרו **בזוהר הקדוש** (ח"א רנד: זוהר חדש לח), כי בשעה שיצא נח מן התיבה לאחר המבול וראה את העולם חרב, פרץ בבכי עליו, ואמר: "ריבונו של עולם, הרי נקראת 'רחום', והיה לך לרחם על ברייתך". אמר לו הקדוש ברוך הוא: "רעיא שטיא - רועה שוטה, עכשיו נזכרת לומר כן, הלא היה לך להתחנן לפני בשעה שאמרתי לך בלשון רכה 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בְּדֹר הָזֶה', והנני מביא את המבול מים על הארץ, וציויתך לעשות תיבת עצי גופר, ולעסוק בבניינה שנים הרבה, שמא יחזרו בני דורך בתשובה, ומפני מה לא ביקשת רחמים אז על כל העולם. וכי משום שידעת כי עתיד אתה להינצל בתיבה, לא עלה בליבך לבקש רחמים עליהם. והנה עתה רואה הנך את כל העולם חרב ולא נותר בו מאומה, ועכשיו מבקש אתה להתפלל".

כיון שראה נח כך, עמד והקריב עולות וקרבנות, לכפר על מה שלא ביקש רחמים קודם המבול.

וסיימו שם: "אמר ר' יוחנן, בא וראה מה בין הצדיקים שהיו לישראל אחר כך ובין נח. נח לא הגין על דורו ולא התפלל עליו כאברהם, דכיון דאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם (בראשית יח כ) 'זעקת סדום ועמורה כי רבה, מיד (שם פסוק כג) 'ויגש אברהם ויאמר'. והרבה דברים כנגד הקדוש ברוך הוא, [עד] ששאל שאם ימצא שם עשרה צדיקים שיכפר לכל הדור בשבילם, וחשב אברהם שהיו י' בעיר עם לוט ואשתו ובנותיו וחתניו ולכן לא התפלל יותר. בא משה והגין על כל הדור, כיון שאמר הקדוש ברוך הוא למשה (שמות לב ח) ישראל חטאו, 'סרו מהר מן הדרך', מה כתיב ביה (שם פסוק יא) 'ויחל משה'. מהו 'ויחל', מלמד שהתפלל עד שאחזתו חלחלה. רבנן אמרי, לא הניח משה לקדוש ברוך הוא עד שנתן נפשו עליהם מן העולם הזה ומן העולם הבא, דכתיב (שם פסוק לב) 'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני מספרך אשר כתבת'. אמר ר' יוסי מהכא (תהלים קו כג), 'ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו, וכן כל הצדיקים הגינו על דורם ולא הניחו מדת הדין לשלוט בהם. ונח התעכב עמו הקדוש ברוך הוא ואמר ליה רבוי דברים שמא יבקש עליהם רחמים ולא השיגו ולא ביקש עליהם רחמים ועשה התיבה ונאבד כל העולם".

עוד הובא שם מאמר רבי יהושע, כי הטעם שלא

רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א בדרכו בלוויית כמה מתלמידיו הקדושים, והנה באמצע הדרך שינה העגלון הקבוע אלכסיי את טעמו, הוציא סכין גדולה מחיקו והכריז כי עומד הוא לרצוח את רבינו נפש רח"ל. אמר לו הבעל שם טוב, "עשה כרצונך, אולם כל אדם ראוי לכך שימלא את בקשתו האחרונה, ובקשתי כי לא תהרגני כאן במקום זה, אלא תיסע עוד מעט ושם תעשה מה שתמצא". מילא אלכסיי את בקשת רבינו, והנה תיכף ומיד נפלה עליו רוח חרטה, והוא התנפל לרגלי הבעל שם טוב והתחנן כי ימחל לו, באומרו כי הוא עצמו אינו מבין כלל מה עלה על דעתו, וכיצד נכנס לליבו רצון רע ומשונה כזה.

ויאמר הבעל שם טוב לתלמידיו, כי במקום שבו התעוררה בקרב העגלון תאוות הרציחה, עמד פעם רוצח אחד ורצח אדם, ובזה השחית את המקום, ומאז כל העובר שם מתעורר בו יצר הרציחה. ומשום כך ביקש מאת העגלון לנסוע משם והלאה, ובזה שב לטבעו הרגיל.

ובדומה לזה מסופר ב**זהר הקדוש** (ח"ב טו): על אודות רבי חייא ורבי יוסי שפעם אחת הלכו בדרך והתלווה אליהם אדם אחד, אשר אמר להם כי דרך זו מסוכנת היא, יען כי פעם הלכו בה תלמיד חכם ועם הארץ, וקם אותו עם הארץ והרג את התלמיד חכם, ומחמת שנעשה בדרך זו חטא גדול כזה, הרי כל העובר שם מסכן עצמו. כי רוח הטומאה השורה שם עלולה להזיק לכל העוברים במקום.

למדנו מכאן, כי אדם העובר עבירה במקום, לא את עצמו בלבד הוא מטמא, אלא גם את המקום שבו עבר את העבירה הוא מטמא.

ומעתה יובן, כי ביקש אברהם אבינו לטהר את אדמת סדום מן החוטאים בה. שהרי סוף סוף סדום בגבול נחלת ארץ ישראל המובטחת היא, על כן היה אברהם מתרעם על הפיכתה.

ראיה נוספת נוכל להביא על הדבר, ממאמר רבי חנינא בן תרדיון (אבות פ"ג מ"ב) "שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים". והרי לא אמר רבי חנינא שאותם השנים שחים ביניהם בדברי ליצנות, אלא שאין ביניהם דברי תורה. אלא, מפני מה לא נתנו ליבם לדברי תורה, אין זאת אלא שפעם עברו שם לצים וטימאו את המקום בדברי ליצנות, על כן משוכה רוח טומאה על המקום ואינו ראוי לדברי תורה.

על פי דברי **הגאון הבית הלוי זצ"ל** על השפעת האדם על המקום, אפשר לבאר את דברי המדרש (ב"ד לא ז), שהוצרך המבול למחות ג' טפחים בעומק הארץ, כעומק המחרישה: כי חטאי דור המבול היו גדולים כל כך, עד שהיתחל לא האדמה ספוגה מטומאתם, והיה צורך להסיר את שכבת אדמה זו כדי למנוע את השפעתם על העולם המחודש.

הרי לנו עד כמה צריך אדם להיזהר ממקום של טומאה.

ומידה טובה מרובה, כי מקומות שמקיימים בהם מצוות, כבתי כנסיות ובתי מדרשות, אשר כתליהם ספוגים בתורה ותפילה - ודאי משפיעים מאוד על האדם לטובה, ומביאים את העומד בהם לידי דביקות בקדוש ברוך הוא.

אם כן כאמור, יש המבארים כי תפילתו של אברהם היתה על הארץ עצמה, לכל תיהפך סדום, וביקש להמליץ טוב על המקום. אך כבר הערנו כי לא כן משמע מפרשטן של כתובים, ובעיקר קמה קושייתנו וגם ניצבה על עצם הטענה שהעמידו חז"ל כנגד נח על שלא התפלל על בני דורו, ואנו ראינו כן תמהנו דווקא על תפילת אברהם, וגם אם את תפילת אברהם נוכל ליישב, הטענה על נח אינה מבוררת.

מוצאת האמוראים בתפילה

כדי להבין פשר דבר, נביא בזה דברים מפליאים מן **התלמוד ירושלמי** (ברכות פ"ב ה"ד זי), אשר סיפרו רבותינו האמוראים על עצמם.

שם עוסק הירושלמי בענין הכוונה בתפילה, ולפי

חסדים, אלא אמר (בראשית יח כה) 'תללה לך מעשית כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ויהי הצדיק כרשע תללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט'. וכל טענתו היתה שלא יתכן לספות צדיק עם רשע, על כן שאל אם יש צדיקים בתוך העיר. ומשלא נמצא אפילו מנין של צדיקים שיגן על העיר, לא הועילה הטענה להצילה. אולם לוט בא בדרך תחנונים ובקשת רחמים, ואמר (שם יט יט) 'הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן תגדקני ההרה נמתי'. וכיון שהתחנן על נפשו - נתקבלה תפילתו.

ויסוד גדול למדנו מכאן, כי בקשה הבאה מתוך הכרה במידת חסדו של מקום - יכולה היא שתועיל אפילו במקום רע ועושי רע, כל זמן שלא נתמלאה סאתו. ועל כן, העיר צוער - הצעירה משאר הערים - נותרה קיימת, ונתקבלה בקשת לוט עליה. אין ספק, כי ללא זכותו של אברהם לא היתה זכותו של לוט עצמו מועלת כלום, אך בזכות אברהם לא היה די, אלא הוצרכה בקשת החסד, ודביקות במידתו של אברהם אבינו - מידת החסד.

ובאמת, לא לנו לעמוד ולבקש את החילוקים בין התפילות, ולומר מפני מה הועילה זו ולא זו. והרבה האריכו בספרי חסידות כי תועלת גדולה היתה בתפילתו של אברהם אבינו, לו ולדורות.

ונשאתי לכל המקום

אך אנו שבים ומעמידים את הקושיה הפשוטה והשאלה המתבקשת, מה ראה אברהם לבקש על אנשי סדום הרעים והחטאים. הלא כמה היה העולם סובל ומצטער אם היתה תפילתו נשמעת.

ואכן יש מן המפרשים (ראה רד"ק בראשית יח כד) שפירשו כי עיקר התפילה לא היתה על החוטאים הרשעים, כי אם על המקום עצמו. כי ודאי את הרשעים יש

בקשה הבאה מתוך הכרה במידת חסדו של מקום - יכולה היא שתועיל אפילו במקום רע ועושי רע, כל זמן שלא נתמלאה סאתו

להעניש, ואין די במה שיענשו בעולם הבא, ובעולם הזה להמתין להם ולהניחם כדי שידגל עונשם בעולם האמת, כי עצם מה שנשארים בריות כאלו בעולם יש בזה סכנה לכלל האנושות. אך תפילת אברהם היתה על כך שיאבדו חטאים מן הארץ, וסדום עצמה תישאר כפי שהיתה, כולה משקה, כגן עדן התחתון, ולא תהפוך לארץ מלחה אשר לא תשב. והצדיקים אשר ישארו בחיים יוכלו ליהנות מן הארץ הטובה.

אכן ביאור זה אינו כפי הנראה מפרשטן של כתובים, ומבקשים אנו הסבר אשר יניח את דעתנו גם לפי ביאור שאר המפרשים, אשר פירשו בדברים ככתבם, שהתפלל אברהם על חיי אנשי סדום.

ותשתה הארץ

ובפרט יש להבין את דברי חז"ל שהבאנו למעלה, כי מכח תפילותיו ובקשותיו של אברהם אבינו, באו וביקרו את נח אשר לא עשה כן, ולא התפלל על אנשי דורו.

הלא את כל התועבות עשו אנשי דור המבול, ותמלא הארץ חסם מפניהם. פרוצים היו בעריות, ונחתם גזר דינם על הגזל, ואפילו בהמה ועוף השחיתו דרכם עקב מעשי בני האדם. וכל כך נשחתה הארץ, עד שהוצרך המבול לבוא ולמחות שלושה טפחים מן האדמה, כעומק המחרישה. וכפי שדרשו חז"ל (ב"ד לא ז): "הנני משחיתים את הארץ, ר' הונא ורבי ירמיה בשם רב כהנא בר מלכיה, אפילו ג' טפחים שהמחרישה שולטת בארץ נימוחו".

המקום גורם

יש בנותן טעם להביא את המסופר, כי פעם אחת נסע

התפלל נח על בני דורו, הוא משום שחשש שמא אפילו הוא עצמו לא יזכה להימלט, על כן כשאמר לו הקדוש ברוך הוא כי צדיק הוא לפניו 'בדור הזה', ועתיד הוא להניצל, הבין כי רק כלפי דורו חשוב הוא לצדיק, ואילו היה בדור אחר, כגון בדורו של אברהם אבינו, או בדור מקבלי התורה - לא היה נחשב לכלום. על כן בחשש זה היה שרוי, ומיד כששמע כי ניצל מן המבול, לא העז לבקש יותר מזה.

אכן אם כנים הדברים, יש להבין מהי הטענה על נח.

המה לבדם ניצלו

אך הנה כתב **הספורנו** (בראשית ח) כי נח ניצל מן המבול בחסד ולא בזכות, ובפרט מה שניצלו בניו ממימי המבול, אשר לא היו ראויים לזה, כי אם בחסד ה' עליהם. וכתוב מפורש בדבר **בספר יחזקאל** (יד יג-טו): 'בן אדם ארץ כי תתקט לי למעל מעל ונטיתי ידי עליה ושבתי לה מטה לחם והשלחתי בה רעב והקרתי ממנה אדם ובהמה: והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב המה בצדקים וניצלו נפשם וגם ה' אלקים: לו חיה רעה אעביר בארץ ושללתי והיתה שממה מבלי עובר מפני החיה: שלשת האנשים האלה בתוכה חי אני וגם ה' אלקים אם בגנים וגם גנות יצילו המה לבדם וניצלו והארץ תהיה שממה'.

הרי מבואר להדיא, כי שלושת הצדיקים - נח דניאל ואיוב - לא היו יכולים להציל את בניהם מן הפורענות, אלא רק את עצמם.

וזהו כפי שהבאנו למעלה מרבינו האור החיים הקדוש, שהבין נח כי לא תועיל תפילתו.

וטעם הדבר - מפרש הספורנו - כי אלו שלושת הצדיקים לא לימדו את בני דורם לדעת את ה', ולא עשו כמעשי אברהם אבינו, משה רבינו ושמואל הנביא, אשר חגרו מתניהם להפיץ את דבר ה' בכל מקום. וכדברי **הרמב"ם** (עבודה זרה פ"א ה"ג) על אברהם אבינו: "התחיל לעמוד ולקרא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה" וכו'.

זה היה עון סדום

אכן, כל אלו הדברים הנשמעים מפי חז"ל ורבותינו הראשונים, יש בהם כמין טענה וטרוניא כלפי נח. ובעינינו יפלא, כי לכאורה דווקא את מעשיו של אברהם אשר התפלל על דרעי סדום אין אנו מבינים.

הלא התורה חורצת משפטה עליהם (בראשית יג יג) 'ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד', וידועים דברי חז"ל (סנהדרין קט): על אותה ריבה אשר נתנה פרוסת לחם לעני, ובאו אנשי סדום ומשחוה בדבש והעמידוהו על חומת העיר עד שמתה מעקיצות הדבורים. הרי כאן אכזריות נוראה ואיומה, וכי בחייהם של אלו היה אברהם חפץ. הרי מחמת גודל הרשעות היו אפילו העופות מונעים עצמם מלעוף שם, כמו שנאמר על סדום (איוב כח ז) 'ותבי לא ידעו עיני' (ראה פרקי דר"א כ"ה).

ולא זו בלבד, הרי כאשר שמע אברהם אבינו בברית בין הבתרים על השעבוד שעתידים בניו להשתעבד בארץ לא להם, לא עמד לבקש עליהם, ודווקא על סדום עמד לבקש.

אם כן, לכאורה אין התמיהה על נח שלא התפלל על דור המבול, כי אם על אברהם שהתפלל על אנשי סדום, ופעם אחר פעם אינו מוותר, אלא נושא ונותן עם הקדוש ברוך הוא להציל את סדום.

לבקש תפילה ותחנונים

עוד יש להעיר, כי לכאורה משמע מן הכתובים שלא התקבלה תפילתו של אברהם אבינו, ונהפכה סדום ובנותיה. ואילו כאשר בא לוט וביקש על העיר צוער - נתקבלה בקשתו לפני ה'. וכי גדול כוחו של לוט מכוחו של אברהם.

אך זאת נוכל ליישב, כי האמת תורה דרכה, וכל המתבונן בפסוקים בפרשת וירא, יראה כי בא אברהם אבינו לבקש מכוחה של מידת הצדק, ולא ביקש על

ולפי זה שוב אין להקשות מדיון בל תלין, כי לא נאמר איסור הלנה אלא בשכר הבא כתמורה על פעולת שכיר, ולא על מתנה הבאה ברצון טוב ולא בחיוב.

לי בני ישראל עבדים

אכן הא גופא קשיא, הרי האדם עמל וטורח בקיום המצוות, ומדוע לא יחשב כפועל הראוי לשכר.

אלא מבאר הכתונת פסים על פי מה דאיתא בגמרא (ב"ק צז.) כי התוקף עבדו של חברו וכופהו שיעשה עבורו מלאכה בזמן שבלאו הכי לא היה עובד עבורו בעליו - פטור מלשלם, שכן לא הפסידו כלום.

אם כן, בני ישראל היו עובדים את פרעה במצרים כעבדים, ולא היו מקבלים שכר, והקדוש ברוך הוא הוציאם משם על מנת שיהיו עבדיו, ככתוב (שמות ג יב) 'בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה'. אם כן עבודת ישראל לה' יתברך נחשבת כעבודת עבד עבור אדם אחר שאינו בעליו, שאינו צריך לשלם עליה שכר, כי זה נהנה וזה אינו חסר.

אם כן בידינו לעת עתה שני מהלכים, האחד משום שאומן קונה בשבח כלי, והשני משום שהתוקף עבדו של חברו פטור.

יד שליח באמצע

על כך מוסיף מהלך שלישי, בשם גיסו המאור הגדול **החריץ הרב ר' יצחק גאב"ד הרובנשון**, המבאר על פי מה שכתבו הפוסקים (שו"ע ח"מ סי' שלט ס"ז) כי השוכר פועל על ידי שליח, ואמר השליח ששכרו על בעל הבית, והלן בעל הבית את שכרו, אינו עובר עליו בבל תלין, וגם השליח אינו עובר, שכן לא קיבל עליו לשלם את השכר. ואמנם ודאי חייב לשלם, אך אינו עובר באיסור בל תלין אם אינו משלם בזמנו.

והנה, מצוות התורה נחלקו לשנים: 'אנכי' ולא יהיה לך' מפי הגבורה שמענום (ראה מכות כד.), אך לאחריהן בקשו ממושה רבינו (שמות כ טז) 'דַּבֵּר אֲתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה', ואכן ממנו שמעו את שאר תרי"א המצוות. לפי זה, על כל המצוות אין הקדוש ברוך הוא עובר בבל תלין, כי יד שליח באמצע. ורק על מצוות האמונה הנכללת באנכי ולא יהיה לך משלם הקדוש ברוך הוא שכר בעולם הזה, כי עליהן ציוונו בעצמו.

ועל פי זה יתבאר דברי המדרש (ראה שמ"ר כג ה' וביפה תואר שם) "כל מה שישיראל אוכלים בעולם הזה אינו אלא בשביל האמונה", כי על מצוות האמונה משלם הקדוש ברוך הוא כבר בעולם הזה, כדי שלא יהא בזה משום בל תלין.

אלו הם דברי הכתונת פסים, אשר מתוכם בא לבאר את דברי הירושלמי בענין כוונה בתפילה, וכדלהלן.

נח ומשה

ענה נשוב לשאלתנו על נח. את ההבדל שבינו ובין משה הדגישו חז"ל (דב"ר יא) באמרו: "נח אמר למשה, אני גדול ממך, שניצילי מדור המבול". אמר לו משה, אני נתעליתי יותר ממך, אתה הצלת את עצמך ולא היה בך כח להציל את דורך, אבל אני הצלתי את עצמי והצלתי את דורי".

כבוד הרב וכבוד המלך

כתשובה לדבר, נביא את המשך דבריו הנפלאים של 'הכתונת פסים', המקשר את שלושת המהלכים שכתב כדי לתרץ את ענין שכר המצוות, לדברי האמוראים הקדושים בירושלמי.

וביאר שם, כי רבי חייא רבה סבר כי שכר מצוה אינו בזה העולם משום שאומן קונה בשבח כלי. והנה איתא בגמרא (קידושין לב.) כי נחלקו אמוראים בדיון הרב שמחל על כבודו, לדעת רב חסדא אין כבודו מחול, ולדברי רב יוסף כבודו מחול, משום שלאחר שעסק בתורה, נעשית היא כשלו. ולעומת זאת אמרו (שם לב.) כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, כי כבוד הציבור הוא ואין בידו למחול על כבוד הציבור.

מענה עולה בידינו חידוש מופלא: כי אם התורה של הקדוש ברוך הוא היא, אם כן גדול כבוד תלמיד חכם

אלא נטעם מהם מעט בדברים הנוגעים לביאור דברי הירושלמי הנזכרים.

כמה מהלכים מביא 'הכתונת פסים' בביאור הענין, אשר כל אחד מהם מגלה טפח מהנהגת הקדוש ברוך הוא בעולמו, ובהבנת מהות השכר הרוחני והיחס הנכון לעבודת ה' בעולם הזה.

שכר קבלנות

תחילה כותב 'הכתונת פסים', כי עובדי ה' בעולם הזה אינם כפועלים העוסקים במלאכת בעל הבית, אלא כאומן הנשכר בקבלנות לעשות מלאכה בעבור אדם אחר. מצות 'ביומו תתן שכרו' נאמרה לשוכר פועל למלאכה, אולם הנותן חומרי גלם ביד האומן ומבקש מאיתו להשיבם ולעשות מהם כלי - ורק זמן שהכלי ביד האומן אין בעל הבית עובר בבל תלין, ורק משעה שהחזירו חל חיוב תשלום השכר בזמנו (שו"ע ח"מ סי' שלט ס"ז). וגם כל אדם כך, שהרי קיבל מאת ה' יתברך נשמה יקרה, ונצטוו לזכרה ולתקנה על ידי קיום המצוות, ועל זה יטול שכרו בעולם הנשמות, אך כאן בעולם הזה הרי הכלי עדיין נמצא בידו, ואין כאן הלנת שכר.

אך הדבר הקשה הוא, כי **בתנא דבי אליהו** (רבה פ"ב) איתא, כי בכל יום ויום רוחו של אדם ניטלת הימנו וניתנת לבעל הפקדון, ולבוקר מחזירין אותה אליו. וכמו שאומרים אנו בקריאת שמע שעל המיטה (תהלים ל"ו) 'בְּיָדְךָ אֶפְקֵיד רוּחִי'. ואם כן, נחשב האדם בכל לילה כמי שכבר החזיר את הכלי לבעליו, אלא שבבוקר ניתן לו שוב כדי שיוסיף לתקנו, אך מדוע אינו מקבל בכל יום את שכרו כדין מי שכבר אין החפץ אצלו.

מקומות שמקיימים בהם מצוות, כבתי כנסיות ובתי מדרשות, אשר כתליהם ספונים בתורה ותפילה - ודאי משפיעים מאוד על האדם לטובה, ומביאים את העומד בהם לידי דביקות בקדוש ברוך הוא

אומן קונה בשבח כלי

כדי ליישב את הדבר, מציע לפנינו הצפנת פענח את סוגיית הגמרא (ב"מ ק"ב) האם אומן קונה בשבח כלי. כלומר, האם כאשר משיבח האומן את כליו של בעל הבית, שייך השבח לאומן, אלא שלאחר מכן מוכרו לבעלים תמורת השכר, או שמא מלכתחילה שייך הכל לבעלים, ואין כאן אלא תשלום שכר הפעולה.

וממילא יש לנו לדון כמו כן בשכר התורה והמצוות, המשיבחים את נשמתו של כל בן ישראל. כי אמנם, אם אין היהודי קונה את שבח נשמתו, והרי היא כפקדון אצלו, יש כאן מקום קושיא מדוע אין שכרו משתלם לו בכל לילה כשחוזרת הנשמה אל אביה שבשמים. אולם אם קונה האדם את נשמתו בשבח שהוא משיבחה, אם כן אין כאן שכר פעולה כלל, אלא קנין ותמורתו, ולא על זה נאמרה פרשת איסור הלנת שכר.

אחר שמפלל רבינו בדברים ומאריך לבאר כי גם לפי השיטה שאומן קונה בשבח כלי יש כאן עדיין כמה קושיות, מביא בזה רבינו מהלך נוסף.

שלא על מנת לקבל פרס

כך שנינו **במסכת אבות** (פ"א מ"א): "אנטיגנוס איש סוכו קבל ממשמעון הצדיק, הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס". הרי מבואר, כי מעיקר הדיון אין האדם ראוי כלל לשכר על מעשיו, ויש לו לעשות מעשים טובים ולקיים מצוות גם אם אינו מקבל שכר כלל, כי אין השכר אלא חסד לאדם, ואין לו עליו טענה ותביעה כלל.

פשוטן של דברים נראה כי רבותינו גדולי האמוראים לא היו מכוונים בתפילה כראוי, ולהלן נראה האם אכן הדברים כפשוטם.

והבוא שם כי רבי חייא רובא - הוא רבי חייא הגדול - אמר על עצמו כי מימיו לא הצליח לכוון בתפילתו. ופעם אחת התאמץ במיוחד בתפילה, אולם גם אז נכנסו לליבו מחשבות אחרות, מיהו הנכנס ראשון אצל המלך, האם הממונה או ראש הגולה. לאחריו בא שמואל ואמר כי גם הוא בשעה שביקש לכוון בתפילתו, מצא עצמו מונה אפרוחים, ורבי בון בר חייא סיפר כי היה מונה שורות של אבני בנין. הוסיף על דבריהם רבי מתניה, ואמר כי מחזיק הוא טובה לראשו, על אשר בשעה שבא הוא לאמירת 'מודים' - כורע ומשתחוה מאליו, כי לבו בל עמו.

כל הקורא דברים אלו כפשוטם, סבור כי אפילו גדולי החכמים היה להם קושי לעמוד ולכוון בתפילה, ונראה כי עיקר הדבר בא ללמדנו שלא לייאש עצמנו בראותנו כי אין אנו מצליחים לכוון, אלא נאמר כי גם גדולי רבותינו עמדו על קושי זה, ובכל זאת התאמצו להתפלל בכוונה, וכמעשים נעשה גם אנו.

אכן, לא נוכל לקבל את דברי הגמרא הללו כפשוטם. הרי אלו אמוראים קדושי עליון, ולא יעלה על הדעת שלא כיוונו בתפילתם. ואין ספק כי יש כאן רמז לסודות עליונים, אין כאן סתם אפרוחים ולא סתם ממונים. ואכן, הרבה דברים נאמרו לבאר את דברי חז"ל אלו.

עיון תפילה

כדי לבאר פשר דבר, נביא בזה מהלך מספר הדרושים '**כתונת פסים**' שחיבר **הגאון רבי יוסף אשכנזי זצ"ל בעל 'צפנת פענח'** לפני כשלוש מאות וחמישים שנה, וזה לא מכבר נדפס ספרו בהוצאה חדשה ומהודרת.

הנה אמרו חז"ל (ברכות לב.): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המאריך בתפלתו ומעייף בה - סוף בא לידי כאב לב, שנאמר (משלי יג יב) 'תוחלת ממשכה מחלה לב'". וכפי שפירש **רש"י** שם, שהמאריך בתפילתו מצפה כי תתקבל בקשתו מחמת ריבוי הכוונה, אך יתכן שלא תתקבל מחמת כמה סיבות, כי פעמים שאינו ראוי לכך מן הדין, אך עתה שנזכרה תוחלתו - יכאב לבו.

ויש לשאול בזה, ממה נפשך, אם אכן מצד מעשיו ראוי האדם שתתקבל בקשתו, מדוע לא יזכה מן השמים, ואם באמת אינו ראוי - כיצד יבוא לידי כאב לב, הרי מן הסתם יודע הוא שאין בידו זכויות ואינו מבקש אלא על מתנת חינוך, אשר פעמים זוכה לה ופעמים שאינו זוכה.

שכר מצוה בהאי עולמא

אלא, שורש הענין במה שהשרישו חז"ל (קידושין טז.) כי "שכר מצוה בהאי עולמא ליכא", שכר המצוות - זמנו ומקומו בעולם הבא. לא מיבעיא שאין בכל חללי עולמא ליתן שכר מצוה אחת, אלא שאפילו אם היה הדבר באפשר - לא כאן הוא מקום הגמול, על כן לא יצפה אדם לשכר מצוותיו. ומשום כך עלול האדם לבוא לידי תוחלת ממושכה וכאב לב, כי יודע הוא בעצמו כי מעשיו טובים ורבים, ובכל אופן אין בקשתו מתקבלת.

איסור 'בל תלין'

אכן כאן ידועה ומפורסמת שאלה. הן כבר נודע הדבר שהקדוש ברוך הוא מקיים את כל המצוות (ראה שמ"ר ל ט, פסיקתא רבתי פ"א), והרי אחת מתרי"ג מצוות היא איסור הלנת שכר שכיר, כמו שנאמר (ויקרא יט יג) 'לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אִתָּךְ עַד בֹּקֶר', וגם מצות עשה יש בדבר (דברים כ ט) 'בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ', ואם אין הקדוש ברוך הוא משלם שכר מצוות בעולם הזה, יש כאן לכאורה הלנת שכר.

כדי לבוא אל מקום ישוב, מאריך הכתונת פסים בדברי דרוש נפלאים, ובולל בבליה אחת את עניני חג הסוכות וימי החנוכה, ומיישב בתוך דבריו כמה סוגיות. ואנחנו לא נביא כאן את כל אריכות הדברים,

לעמוד בין ה' ובין בני דורו, ולא החשיב עצמו שליח נאמן כמשה רבינו אשר זכה שתינתן התורה על ידו. ואכן, גדול היה כוחו של משה לא רק כדי ליתן את התורה לבני ישראל, אלא גם בכדי להסיר פורענות מעל ראשם, כי ציר נאמן היה לשולחיו.

תפילה לדורות

אכן, לעומת נח אשר לא יכול היה להיות שלוחם של בני דורו, ומשום כך לא התפלל עליהם - באברהם אבינו והתפלל על אנשי סדום. והטעם, לא משום שסבר שתתקבל תפילתו, אלא שהבין את עומק הענין הגנוז ב'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא', כי גם אם אין התפילה מתקבלת בפועל - ובוודאי לא רצה גם הוא שיישאר בעולם הרוע הנורא שעשו, וכדלעיל - הועילה תפילתו לאחר זמן מרובה.

הבין אברהם אבינו שכוחה של תפילה אינו דווקא במה שמתקבלת מיד, אך פועלת היא לדורי דורות באופנים אשר נפלאו מהשגתנו.

אם ניקח את שלושת המהלכים אשר נתבארו כאן נוכל להשיבם אל דרכי עבודתנו, ובפרט בעבודת התפילה. אם מעשי האדם בעולם נחשבים כאומן הקונה בשבח כלי, הרי שהתפילה פועלת שבח בעולם, ומרוממת את המתפלל עצמו. אם כן, גם אם אינה מתקבלת באופן שבו ביקש המתפלל, תועיל התפילה לו ולזרעו בדרך אחרת, כי אין שכירות משתלמת אלא לבסוף, וגם סופו של שכר התפילה לבוא.

הן אמת, כבר בא קציע של אנשי סדום, כי כבר עלתה צעקת העניים השמימה ולא ניתן עוד להבליג על מעשיהם, וראויים הם לעונש. אך מכל מקום לא בא אברהם לידי כאב לב בתפילתו, כי הבין את מעלת התפילה. והיודע שלא יבוא לידי כאב לב - יוכל להתפלל גם כאשר ידוע לו שלא תועיל התפילה בפועל. ומאחר שראה אברהם אבינו את עצמו כשליח האחראי על כל יושבי תבל, לא היה לו לחוש לכאב לב.

אם כן, פעל נח לפי שורת הסברה הפשוטה, כי אם אין תועלת - אין עבור מה להתפלל, ומכיון שידע שתועלת לא תצמח מתפילתו - לא ראה מקום לעמוד בתפילה. אכן, אברהם אבינו בא וגילה דרך חדשה בעבודת התפילה, כי גם כאשר אין התפילה עצמה נענית, הרי היא מתקנת את העולם.

מעלת התפילה עומדת לעצמה

כך צריכים גם אנו לראות את התפילה, כמעלה העומדת בפני עצמה, ואינה שייכת רק לענין האם נתקבלה הבקשה או לא.

פעמים הרבה באים בני אדם ושואלים, הלא תפילות כה רבות התפללתי, כל כך כיוונתי וכל כך השתדלתי - ולבסוף לא נענית. אך כל מבט זה בטעות יסודו, כי התפילה ענין בפני עצמו היא, תיקון העולם כולו בא על ידה, וגם אם אין הדבר ניכר לעת עתה בעיני בשר.

לפי הביאור שהובא, רבותינו האמוראים הקדושים שאמרו כי מימיהם לא כיוונו, באו לומר בזה כי מעולם לא העלו על דעתם כי התפילה תביא להם בהכרח את אשר ביקשו, ולא סברו כי התפילה והתוצאה כרוכות זו בזו בקשר הכרחי. כי ידעו את ענין השכר והעונש, אשר אינו בעולם הזה.

ויהי רצון שנזכה כולנו להגיע לתפילה שלימה, הבאה מתוך חיבור אמיתי לה' יתברך, כלשון הכתוב (בראשית ל ח) 'נִפְתָּלִי אֶלְקִים נִפְתָּלִיתִי' (ראה רש"י שם), אשר לה ניתן כתר התפילה האמיתית, ואשר על ידה יוכל אדם לתקן עולם, הן בחיי העולם הזה, והן לחיי העולם הבא, ובעיקר, אשר על ידה נזכה במהרה לראות את אשר אנו מצפים, ותחזינה עינינו בשוכר לציון ברחמים במהרה בימינו אמן.

לישראל בידי משה, סבור כי ישנה שליחות בקידושין, ויש כאן יד שליח באמצע, על כל נאסרה הלנת השכר. אך הסובר שכל הדברות ניתנו מיד ה' לישראל, בהכרח סובר כי אין שליחות בקידושין, ודלא כדברי הגמרא (קידושין מא) הלומדת כן מפסוק. ולפי זה מפלפל הכתונת פסים בעניני המקדש והמשכן, קחהו משם.

תפילת האמוראים - בלא כאב לב

לפי ביאור זה עלה בידינו, כי כל אחד ואחד מן האמוראים הקדושים ביאר בדבריו את אחת הדרכים ליישוב השאלה, מה טעם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ומה שאמרו כי מימיהם לא כיוונו, אין הכוונה כלל לחסרון בכוונה בפירוש המילות, אלא למאמר הגמרא שבו פתח ה'כתונת פסים', שהמאריך ומעין בתפילתו סופו לא לידי כאב לב, ועל זה אמרו כי מימיהם לא עשו כן, ולא כיוונו לבקש שכר על מצוותיהם בעולם הזה, כל אחד מטעמו שביאר לאחר מכן מפני מה אין שכר המצוות משתלם מיד.

תפילה מתוך חיבור

על פי כל האמור, נוכל לסלול דרך מחודשת בתשובת השאלה מדוע לא התפלל נח בעד בני דורו. כי נח עצמו עמד בפני שאלה זו, האם יש מקום להתפלל תפילה אשר יודע האדם שלא תתקבל, או שמא יש לחוש כי יבוא בסופו לידי כאב לב. והרי בתפילה על אנשי דור המבול, ברי היה לנח כי לא תתקבל בקשתו, ובהאי פחדא הוי יתיב.

והנה, לפי שיטת רבי חייא שאומן קונה בשבח כלי, ומשום כך אין בשכר המצוות משום כל תלין, הבין נח שתתקבל תפילתו רק אם תהא בבחינת 'תורה דיליה',

הבין אברהם אבינו שכוחה של תפילה אינו דווקא במה שמתקבלת מיד, אך פועלת היא לדורי דורות באופנים אשר נפלאו מהשגתנו

שקנויה היא אצל הלומד על ידי השבח שמשבח בה את נשמתו. ובדומה לזה, צריך שיהיה לו חיבור של ממש עם בני דורו. אולם בני דורו היו מושחתים כל כך, עד שלא היה לו שום קשר עימם, ולא היה מקום לתפילתו שתחול עליהם.

לעומת זאת אברהם אבינו, אף שבוודאי גם לו לא היתה שום שייכות עם מעשיהם של אנשי סדום, אך מכל מקום לוט בן אחיו היה דר שם, ובזה היתה לו נקודת חיבור עימם והיה יכול להתפלל עליהם. זאת ועוד אחרת, כי פעלו המלאכים והביאו לידי כך שלוט עצמו עסק במידת החדש בתוככי סדום בהכנסת האורחים שבאו אליו, ועל ידי זה נתקבלה אפילו תפילתו שלו על הצלת צוער.

זהו לפי הביאור שהצענו בדברי רבי חייא, ולפיו לא התפלל נח כי לא מצא חיבור לבני דורו.

נחתם צור דינם

אכן לשיטת שמואל המיישב את השאלה על פי היסוד שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, וכענין צדיק ורע לו המתיישב לפי זה, הבין נח כי אנשי דור המבול עומדים במקום שבו כבר אין מקום לחיקוק, ומשום כך כבר נגזרה עליהם גזירת כליה, כי כשם שהשכר אינו משתלם אלא לבסוף, כך גם לענין מידת פורענות, אם כן מאחר שכבר נגזר דינם על הגזל ועל שאר העבירות החמורות, ודאי כבר נתמלאה סאתם ואין להם תקנה. ומשום כך לא התפלל עליהם.

שלח להם ציר נאמן

ברם רבי בון אמר כי אין כל תלין בשכר המצוות משום שניתנו על ידי שליח. אך נח לא ראה עצמו כמי שיכול

יותר מכבודו של מלך, כי כבוד חכמים הוא פרט מדיני כבוד שמים, ואילו כבוד המלך - כבוד הציבור הוא, הפחות מכבוד שמים. ואם כן, זהו שחקר רבי חייא מי קודם למי, הממונה או ריש גלותא, כי הממונה הוא בבחינת המלך, וריש גלותא הוא נשיא ישראל ותלמיד חכם, ועל כך חקר רבי חייא האם התורה של הלומד היא או של הקדוש ברוך הוא. וכאשר הסיק כי הממונה נכנס ראשון, הבין שהתורה שייכת ללומד, ומשום כך יכול למחול על כבודו ולהכניס את המלך לפניו, אך מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולא יוכל להכניס את הריש גלותא קודם לו. ואם כן, כשם שהאומן קונה בשבח כלי, כך הלומד תורה קונה את תורתו, ואין בשכרה משום כל תלין.

סוגיית 'צדיק ורע לו'

לעומת זאת חקר שמואל בסוגיית צדיק ורע לו רשע וטוב לו, אשר עליה אמרו בגמרא (ברכות ז.) כי צדיק וטוב לו הוא צדיק בן צדיק, וצדיק ורע לו הוא צדיק בן רשע.

עוד יש להוסיף, כי כאשר ספר שמואל את האפרוחים, ישב ודן בהלכות שילוח הקן, כי הנה שנינו (חולין קמ:) כי על שילוח הקן חייבים גם באפרוח אחד או בביצה אחת, ולמדו כן מפסוק, ובגמרא (שם קמא) דנו בכך שמא יש לדרוש את הפסוק באופן אחר ואין לחייב אלא בשני אפרוחים.

ובסוגיא זו דן שמואל, לפי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קד:): "ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא". כלומר, שהבן מזכה את אביו בזכויות ובחיי העולם הבא, אך האב אינו מוסיף זכויות עבור בנו. ואמרו במדרש (ראה דב"ר י ה) כי גם שילוח הקן יסודו מענין זה, כי כשם שהבן מזכה את אביו בחיי העולם הבא, כך האפרוח מזכה את אמו בחיי העולם הזה.

ומעתה דן שמואל, כי יש להוכיח מזה שבשילוח הקן אין נצרכים שני אפרוחים, שהרי הבן מזכה את אביו גם כשהוא לבדו, ואין נצרכים שני בנים.

ואם כן, יש להוכיח גם לאידך גיסא, כי אילו הוצרכו שני אפרוחים לשילוח הקן, היה מקום לדון אם אפשר ללמוד מכאן שכן אחד מזכה את אביו.

והנה במדרש (קה"ר פ"ד א) איתא שאם אין הבן מזכה את אביו, קל וחומר שגם אינו נענש מחמת אביו. מעתה יחזור ויקשה מה בין צדיק ורע לו לצדיק וטוב לו, כי שוב לא נוכל לתרץ שצדיק ורע לו הוא צדיק בן רשע, כי אין לו להפסיד מחמת אביו.

ובהכרח הטעם לזה שאין כל תלין בשכר המצוות, הוא משום שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, ומשום כך אף שצדיק הוא, אינו נוטל שכרו בעולם הזה, כמו שאמרו חז"ל (ב"ר פד ג, הובא ברש"י בראשית לו ב): "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה".

[לפי הדברים האלה יש להוסיף ולרמוז, כי האפרוחים קטנים הם ולא באו עדיין לכלל שלימות גופם, וזהו רמז לשכרן של צדיקים שהולך ומתרבה בעולם הזה ולא בא עדיין זמן תשלומם].

שליחות במתן תורה

אכן, שיטת רבי בון בירושלמי היא כפי הפירוש השלישי כאן, שאת המצוות קיבלו ישראל על ידי שליח, ובזה אין כל תלין. ולכן היה מונה אבני בנין, כי לפי דרכו של עולם אין אדם שוכר בעצמו פועלים לבנות לו בית, אלא משלם לקבלן והוא השוכרם בעבורו. ובשעה שמנה אבנים אלו בתפילתו, היה מהרהר בדבר, האם אכן יוכל להיות שניתנה תורה לישראל על ידי שליח, אשר בדבר זה נחלקו במדרש שיר השירים רבה (פ"א ב ב), ותלוי הדבר בדיני שליחות בקידושין, האם אפשר לקדש אשה על ידי שליח, שכן מעמד מתן תורה היה בבחינת קידושין ונישואין בין הקדוש ברוך הוא לישראל. והסובר כי הדברות ניתנו

ספיר והדלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משיגוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת נח

תהילים

אבני חן ונטפי שיח
בפרקי נעים זמירות ישראל

לכן, מנהג אותם עשירים בעלי דירות הוא לקחת להם אנשים מקומיים, אשר עיסוקם הוא ניהול בתים. אותם מנהלים מבקרים מדי פעם בפעם בדירה, עושים בה בדיק בית, מציבים עליה שמירה נאותה, מטפלים במכתבים ובחשבונות ועוד ככל הנדרש.

ומדי שנה בשנה, כמה ימים לפני שבעל הבית מתעתד להגיע לארץ הקודש, הרי הוא מודיע לאותו מנהל - והלה מכין את הבית שיעמוד נקי ומצוחצח לקראת בעליו, וממלא בו את כל המצרכים הנחוצים וגם אשר אינם נחוצים, כדי להנעים את שהותו של העשיר בביתו אשר קנה לו בירושלים. ובזמן מגורי האיש בבית, על כל ענין וענין הדורש טיפול, הוא מזמיק את המנהל שיסדרו על הצד היותר טוב.

וראו זה פלא: בעל הבית, אשר קנהו במיטב כספו ועל שמו הוא רשום בספרי המדינה - בקושי מכיר את ביתו שלו, והרי הוא בתוכו כאורח במלון; ולעומתו המנהל, אשר מכיר בו כל מצפפת וכל סדק, כפי שהוא מכיר את ביתו שלו - אין לו שייכות כלל עם הנוסע ולא קנין בו, מלבד מה שנשכר לשמור עליו ולטפל בו.

מכאן נבין את משמעות המושג 'קנין תורה', אשר הוא נפרד מן המושג 'ידיעת התורה'. קנין אין פירושו ידיעה בעלמא. יש מי שיוודע את התורה ומכיר כל אות וכל פינה בה כאת שביילי עירו - ואף על פי כן היא אינה שלו!

ומדה טובה מרובה, שיש מי שלא זכה לידיעת התורה באופן מושלם, ואף על פי כן נחשב לו שקנה קנין תורה.

פעם נכנס אל מרן ה'חזון איש' זי"ע יהודי אשר שימש כר"מ ביישיבה קטנה, ולא נחשב בעיני הציבור לחריף או בקיא באופן מיוחד. כאשר יצא האיש, אמר ה'חזון איש' למקורביו: 'אדם גדול הוא!' תמנה השומעים, ורמזו כי הלה אינו אלא למדן ממוצע.

ביאר להם ה'חזון איש': 'אדם גדול' אינו נמדד במדת למדנותו, אלא במדת קנינו בתורה. יש מי שהוא למדן גדול ואדם קטן, ויש מי שהוא למדן קטן ואדם גדול...

כיצד משיגים קנין בתורה?

התורה עצמה עוסקת רבות בהלכות קנינים - שלוש דרכים שבהן אשה נקנית, ודרכים שבהן קונים מטלטלין וקרקעות ועבדים ובהמות ועוד. לכל דבר ודבר יש

המשך בעמוד ג'

על התורה

שלהבות קודש והגיזיות חכמה
עפרשת השבוע

אדם ובהמה תושיע

ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ (בראשית ו'ג)

עם כל חטאיהם החמורים של אנשי דור המבול, גזר דינם נחתם על מעשי הגזל והחמס, כמו שפירש רש"י (בראשית ו'ג): 'כי מלאה הארץ חמס' - לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל.

הקשה הרב הקדוש רבי שלמה מראדומסק זי"ע בעל 'תפארת שלמה': מדוע הקפיד הקדוש ברוך הוא על כך שרשעי אותו דור גזלו ותמסו איש מרעהו? האם ממונם היה כה חביב בעיניו? הרי מחמת רשעותם ושפלותם היו אמורים להיחשב כחיות היער שטורפות וחומסות ואין כל עוון בידיהן!

אלא שמבואר במדרש תהלים (מזמור לו) שאברהם אבינו שאל את שם בן נח באין זכות ניצלו ממי המבול ומחרון המבול הגדול שהיה בעולם, והשיב שהיה זה בזכות שריחמו על בעלי החיים שבתביה, ובמשך כל ימי המבול האכילו אותם ללא הפסקה. ומכיון שעוררו את מדת הרחמנות במעשיהם הטובים, התגוללו רחמי שמים עליהם, והתקיים בהם מאמר הפסוק (תהלים לו): 'אדם ובהמה תושיע ה', דהיינו שהאדם נושע בזכות הבהמה.

לא היו אנשי דור המבול מרחמים איש על רעהו, אזי מדה כנגד מדה היתה מתעוררת רחמנות השי"ת עליהם, אך מכיון שלא היתה להם כל רחמנות זה על זה - נחתם גזר דינם.

האדם הנעלם

ברם, הקשה הרב הקדוש רבי שמואל מסוכטשוב זי"ע בספרו 'שם משמואל' (נח תרע"ו): הלא בני אותו דור עברו על עבירות חמורות בהרבה מן הגזל, כמובא במדרש (בראשית רבה לא ו) שעברו על שלוש העבירות החמורות - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.

אומר ה'שם משמואל': מובא בזוהר הקדוש (קרח קטו). שכל הרודה אחר דבר שאינו שלו, הוא בורח מפניו, ולא עוד, אלא שגם מה שיש בידו נאבד ממנו.

לפי זה יבואר חומר חטא הגזל: שורש נשמתו של כל אדם נמצא בעולם העליון, והנשמה משלחת כמין 'זהרורים', הם אורות רוחניים אל הגוף הנמצא למטה. כאשר אדם עובר על אחת מכל העבירות שבתורה, נשמתו ממשיכה לשלוח את אותם אורות אל הגוף, והקדוש ברוך הוא מאריך לו את אפו שמה ישוב בתשובה.

אולם כאשר אדם עובר על עוון גזל, נשמתו

אינה שולחת עוד את אותם אורות רוחניים, ומכיון שניטל ממנו החיבור לנשמתו, נחתם גזר דינו מפני שאין עוד תקווה שישוּב בתשובה.

לפי זה יובן מדוע לא הועילה תוכחתו של נח הצדיק להחזירם בתשובה, אף שמובא בספרי המקובלים שבאותו דור היו נשמות גדולות, ולא עוד אלא שבזו את נח על דבריו. מכיון שחטאו בגזל, החיבור הרוחני בין גופם לנשמתם לא היה קיים, ולא היה בידם להתעורר ולשוב בתשובה.

הכל שיש בו הטא

לאור זאת יובנו היטב דברי הרב הקדוש רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע, כפי שהובאו על ידי תלמידו הרב הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע, בעל ה'בני יששכר', בספרו 'אגרא דפרקא' (אות קכו), שהקשה: מדוע נפוצה היא התופעה, בה ניתן לראות ילדים קטנים ההולכים לבית רבם ומתמיידיים בלימוד התורה, ומתפללים בכוונה, ועונים אמן יאה שמה רבא ואמן, וניכר לכל שהם עתידים לצמוח לתלמידי חכמים, אך כשהם גדלים הם מתהפכים לאנשים אחרים, בעלי מדות רעות המזלזלים בתורה ובתפילה? הלא התורה שלמדו בקטנותם היא הבל שאין בו חטא (שבת קט). והיה מהראוי שתעמוד לזכותם שלא יחטאו, שהרי כבר שנו חכמינו (מדרש תנחומא כי תצא א) 'מצוה גוררת מצוה'!

והתירוץ נורא: אבותיהם של אותם ילדים ניהלו משא ומתן שלא באמונה, והאכילו אותם מדברים שנקנו בממון שהושג על ידי גזל, ועל ידי כך נוצרו בגופם תאוות ומדות גרועות שהביאו לירידתם ברוחניות!

ראיה לכך: זפק העוף אינו קרב על המזבח, כמו שנאמר (ויקרא א טו) 'והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן', זאת משום שהעוף אוכל מן הגזל, ועל אף שהעוף לא נצטווה על איסור גזל, ה' יתברך שונא גזל. ואם כך חמור הדבר אצל בעלי חיים שאינם מצווים על גזל, קל וחומר שגדולה חומרתו אצל בני האדם, ועל כן יש בכח הנאה מן הגזל להזיק ברוחניותו.

נדיק אבל לטבע נשיו

יסוד נוקב בענייני קדושת הממון השמיענו הרב הקדוש רבי מרדכי מנשכין זי"ע (רשפי אש פרשת תרומה) בבאורו לפסוק (שמות כה לא) 'ועשית מנרת זהב טהור מקשה תעשה המנורה'. העבודה הקשה ביותר היא שכספו וזהבו של האדם יהיו בבחינת 'זהב טהור', ללא שום איסור ומחשבה פסולה חלילה, וככל שאדם מטהר את כספו וזהבו, כך הוא זוכה ל'תעשה המנורה' דהיינו שהוא מגיע למדרגה שבה הוא יכול להאיר את העולם

המשך בעמוד ב'

ברוב קדושתו.

מפאת חומרתו הגדולה של איסור גזל, נזהרו גדולי ישראל עד למאד להשתמש רק בממון כשר, ולא אבו ליהנות מן העבירה.

הרב הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע בעל 'דברי חיים' היה נוהג לאכול בליל שבת לפתן גזר. והנה פעם אחת הגישו לשולחן ככלל שבת את הלפתן, אך להפתעת הכל לא נגע בו ה'דברי חיים', ולאחר מספר רגעים ציווה לקחתו מהשולחן.

הדבר היה לפלג אצל כל המסובים: ה'דברי חיים' היה ידוע בהקפדתו לטעום מכל מאכלי השבת. מדוע לא טעם מן הלפתן?

עד מהרה נודעה התשובה: הגזר ממנו נעשה הלפתן היה גזול!

וכך היה המעשה: גוי שנשא סל ובו גזר למכירה עבר בקרבת בית ה'דברי חיים', ושבר את שמשת החלון. תפס בו יהודי אחד, וחטף ממנו את הגזר שנשא בסלו כתשלום על השמשה השבורה.

הרבי הקדוש חש בדבר, ולפיכך לא אבה לאכול מן הלפתן!

הנקה חנונית בפי אבותיהם

באחת מהקהילות הונגריה, נכנסה אל הרב המקומי אשה חשוכת בנים שניהלה את עסקי בעלה העשירי ובקשתה בפיה: "במשך שנים רבות מצפה אני לחבוק ילד, עד שהדבר נדמה בעיני כחלום רחוק. כעת עלה בדעתי לתת סכום של ארבע מאות זהובים לאחד מצדיקי הדור כ'פדיון נפש' כדי שיתפלל עלי ואיוושע בפרי בטן. בקשתי ושאלתי, שירור לי הרב מי הוא הצדיק שאליו ראוי להעביר את תרומתי". השיב לי הרב: "מציע אני לך לשלוח את הכסף בצירוף בקשתך אל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד היושב בירושלים עיר הקודש, אשר שמו הולך לפניו כקדוש ישראל ותפארתו".

האשה יצאה מבית הרב, וסרה אל בית הדואר, שם שלחה את הכסף אל מעונו של רבי יוסף חיים.

לאחר מספר ימים, נודע הדבר לבעל, והוא נחפז לבית הרב המקומי כשכולו תרעומת: "כיצד זה סייע הרב לרעייתי לתת סכום כה גדול כתרומה ללא חקירה ודרישה אם נהיה מסכים לכך? הן הדבר נעשה ללא ידיעתי כלל! דורש אני שהרב יפנה שוב אל רבי יוסף חיים זוננפלד, ויבהיר שהתרומה ניתנה על ידי אשה שלא על דעת בעלה".

הרב חש שלא בנוח לפנות אל רבי יוסף חיים זוננפלד, ואמר לעשירי: "צדקו דבריך! מוכן אני להחזיר את הסכום מכספי, אך לא אוכל לתת לך במזומן כי אם בתשלומים". עוד הם מדברים, נכנס הדוור לבית הרב ובידו מכתב רשום.

כאשר פתח הרב את המכתב, מצא בו להפתעתו סכום של ארבע מאות זהובים, ופתק מצורף בכתב ידו של רבי יוסף חיים זוננפלד: "מכיון שכבודו כותב אשה מסרה לו את הכסף, חושש אני שמא לא עשתה זאת בהסכמת בעלה. לפיכך משיב אני את הסכום, ונא למוסרו לאשה זו. למותר לציין, שמחמת זה לא מיעטתי בתפלות, ויהי רצון שימלא ה' משאלותי לבה".

עדי ראייה למעשה סיפרו שהרב והבעל לא יכלו לעצור בעד הדמעות שזלגו מעיניהם מחמת התרגשות.

המזהירות אינן מזהירות

באחת הפעמים בה שהה הרב הקדוש רבי

משה יהושע מוידניץ זי"ע בעל 'ישועות משה' בנאות דשא בשוץ, הזכיר בפניו אחד ממלוויו את המצוקה הכלכלית הקשה, וסיפר בכאב על האנשים הרבים שכורעים תחת נטל החובות הכבד המעיק על צווארם.

בהקשר לכך, הרחיב בעל ה'ישועות משה' והתריע על חסרון רגש האחריות המשתרש לעתים בקרב אנשים כלפי ממון הזולת. הוא קבל בכאב על כך שיש המוכנים לגרום הפסד לחבריהם במו ידיהם רק כדי להפיק לעצמם רווח אישי, במקום לאמץ את מדת ההסתפקות במוטט המאפשרת לאדם לחיות חיי מנוחה והשקט ולפנות את דעתו ללימוד התורה, לעבודת ה' ולקדושת השבת.

"כיצד ייתכן שאנשים לוויים ואינם משלמים!?" - הביע הרבי את פליאתו ותערומתו על תופעה זו - "הרי זו גזלה גמורה! האם רק משום שאדם זקוק לכסף או לפרנסה, ניתן לו היתר ליטול את ממונו של חברו? מעשה כזה אינו אלא גניבה לכל דבר וענין!"

ובאסיפת התחזקות שנשא בבית מדרשו, הציב ה'ישועות משה' יסוד נוקב בהנהגת הממון: המושג מותרות אינו נמדד לפי מה שיש לאחרים, אלא אך ורק ביחס ליכולת האישית של כל אדם. כל פרוטה שאדם מוציא מעבר לאפשרויותיו הכספיות, נחשבת עבורו כמותרות גמורות.

כדוגמה חיה לכך, הזכיר הרבי אברכים רבים, פליטים ויתומים שהגיעו חסרי כל ממחנות המוות, וזכו להקים ברחי ה' משפחות מפוארות ולהיות מסודרים בחייהם. סוד הצלחתם היה סדר חיים קפדני בניהול ביתם: הם מעולם לא הוציאו פרוטה אחת יותר ממה שהיה ביכולתם ובהישג ידם.

אם ישאלו אותם כיצד הצליחו להשיא שמונה, עשרה, ואף שנים עשר ילדים, הם עצמם לא ידעו להסביר את הנס, אך דבר אחד ברור להם: בענייני ממון הם היו ישרים ונאמנים.

הם אמנם לוו כספים כשנזקקו לכך, אך עשו זאת בחישוב מדויק ובאחריות, וכאשר העריכו מראש שלא יצליחו להחזיר את ההלוואה - הם פשוט לא לקחו אותה.

עבור אותם יהודים, ההלכה של 'פריעת בעל חוב מצוה' (מבואות פו), שמשמעותה שחיובו של הלווה לפרוע את חובו ללווה אינו רק חיוב ממוני, אלא זוהי מצוה, לא היתה מליצה נאה בלבד, אלא מציאות יומיומית פשוטה. הם הקפידו לפרוע כל חוב בזמנו מתוך הכרה עמוקה שאי-פרעון חוב מכליל את האדם בתוואר גנב.

בזכות הישר המוחלט הזה, הם זכו לחיות את חייהם במנוחת ושלמות הנפש, ועל אף שלא היו משופעים בעושר, ראו ברכה בעמלם וזכו לדורות ישרים ההולכים בדרכי התורה והחסידות.

משולחן גבורה

ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה (בראשית ו א)

הקשה הגאון רבי פינחס חיים הורוביץ מגרוסוורדיין זי"ע בספרו 'בית פינחס' (פ ח): מדוע התורה משתמשת בלשון 'חיד' ואומרת לנו 'קח לך' ו'לך ולהם לאכלה'?

והלא היה ראוי לומר 'לכם' בלשון רבים, שהרי האוכל מיועד לכל מי שנמצא בתיבה!

וביאר בשם הגאון רבי שמעון סופר מקראקא זצ"ל שסיפר שפעם שאל את הרב הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע, בעל

ה'דברי חיים': מה פשר מנהג ה'שיריים' - שאריות מסעודת הצדיק, שהחסידים כה משתוקקים לאכול מהן?

השיב לו ה'דברי חיים': ידוע שבכל מאכל ישנה פסולת גשמית שאינה מעניקה כח אמיתי לנפש. עיקר החיות והכח שאדם מקבל מהמזון מגיע מהחלק הרוחני שבו - הם ניצוצות הקדושה הגנויים במאכל, כפי שנאמר (דברים ח א) 'כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם'.

כאשר צדיק אוכל בקדושה ובטהרה, הוא מזכך ומתקן את המאכל עד שהוא הופך כולו לקודש. לכן, בשיריים של הצדיק ישנה עצמה רוחנית רבה, שכן אפילו כמות קטנה מהם פועלת פעולה גדולה לטובה במי שאוכל אותם.

על פי סוד זה, פירש רבי שמעון סופר את שקשה לרבים: כיצד ייתכן שנח יצליח להכין צידה ומוזון בתיבה שיספיקו לשנה תמימה עבור האדם, הבהמות והחיות?

ואמנם רבנו הרמב"ן (ו יט) כבר הפליא בשאלה זו, וכתב שהדבר בוודאי נעשה בדרך נס, שכן מבחינה גשמית לא היה בתיבה מקום להכיל כמות כזו של מזון.

אולם עומק הנס טמון בדיוק הפסוק 'והיה לך ולהם לאכלה'. הקדוש ברוך הוא ציווה על נח שיאכל מן המזון תחילה, וכך יקדש אותו, על דרך מה שביאר ה'דברי חיים' מצאנז, שכאשר צדיק אוכל בקדושה ובעונה הוא מזכך את ניצוצות הקדושה שבמאכל, ועל ידי כך הופך כל שאר האוכל בתיבה לשיריים של צדיק.

במצב זה, המזון אינו כפוף עוד לגדרי הטבע הגשמיים, ואפילו כמות קטנה ממנו הופכת להיות דבר חשוב שיש בו כח להזין ולפרנס את האוכל כאילו אכל כמות גדולה מאד.

טרף בפה

אולם ישאל השואל: גם אם יש ענין באכילת השיריים, מדוע נהגו לחטוף מהם, ואין מחלקים אותם בצורה מסודרת?

הרב הקדוש רבי מרדכי דב בער מטאטשפיל זי"ע הסביר בשם זקנו הרב הקדוש רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע, כי חטיפת השיריים נועדה לתקן את חטא המרכזי של אנשי דור המבול - חטא הגזל. על הכתוב (ו יג) 'כי מלאה הארץ חמס', תרגם אונקלוס 'ארי' אתמליאת ארעא חטופין' כלומר שהארץ התמלאה באנשים שחטפו וגזלו איש מרעהו. כאשר החסידים חוטפים שיריים בקדושה כדי להתדבק בצדיק, הם מתקנים בזה את שורש החטיפה המקולקלת של דור המבול!

לאור זאת - אומר הרב הקדוש רבי יוסף מקוידנוב זי"ע - יובן היטב מדוע כאשר שבה היונה אל התיבה, נאמר (בראשית ח א) 'הנה עלה זית טרף בפה', ופירש רש"י: טרף - חטף.

בחטיפה זו גנוז תיקון לחטא המרכזי של דור המבול!

אנשי דור המבול השחיתו את דרכם בחטא הגזל והחמס, עליו תרגם אונקלוס 'חטופין', וחטפו איש מרעהו כדי למלא את תאוותם.

כדי לתקן את שורש החטיפה המקולקלת של אנשי דור המבול, הגיעה היונה לאחר המבול, כשכבר נמחו הרשעים מן העולם, וביצעה חטיפה בהיתר ממתנת הקדוש ברוך הוא ולא מן הגזל, וכמו שמובא במסכת עירובין (ה): שאמרה היונה 'היו מזונותי מרורים' כוית בידי הקדוש ברוך הוא ולא מתוקין כדשכ בידי בשר ודם'.

וזהו פשר מנהג חטיפת השיריים. כאשר

אדם מקבל את השיריים בדרך חטיפה, הוא יודע שחלקו מגיע לידו רק מידי הקדוש ברוך הוא ולא מידי בשר ודם, אך כאשר מחלקים את השיריים, חלקו מגיע לידו על ידי בשר ודם.

טעמו דראי

כתב הרב הקדוש רבי יקותיאל יהודה מסיגעט זי"ע בספרו 'יטב לב' (פרשת וירא): חסידים רבים נוהגים לנסוע לצדיקים כדי לבקש מהם להתפלל עבורם לשפע של פרנסה. הצדיקים, מצדם, נוהגים להעניק מזון לאורחים המגיעים אליהם, ובעת הניתנה הם נושאים תפילה מיוחדת, שכשם שהם מרחמים על האורח ונותנים לו לאכול, כך ירחם עליו הקדוש ברוך הוא וימלא את ביתו במזון, ובכל אשר יפנה יצליח, הן בביתו והן בחוץ. נמצא שעל ידי נתינת האוכל יוצר הצדיק מציאות קטנה של שפע, המכנינה את הקרקע להמשתכח שפע גדול מן השמים.

וכך ניתן לבאר גם את מנהג אכילת השיריים: על ידי אכילת מעט ממאכלו הממוחם שבדקוה קבעו כי אין בידם תרופה למכאובה, וכי יהיה עליהם להתיישר במשך שבועות ארוכים עד שהמחלה תחלוף מאליה.

מעשה היה בירושלים באשה שנתקפה פתאום בייסורים נוראים בפניה, שהאדמו"ר והתנפחו באופן מבהיל. הרופאים המומחים שבדקוה קבעו כי אין בידם תרופה למכאובה, וכי יהיה עליהם להתיישר במשך שבועות ארוכים עד שהמחלה תחלוף מאליה.

במוצאי שבת קודש, הגיעה האשה בלב שבור אל אב"ד ירושלים, הרב הקדוש רבי משה אריה פריינד זי"ע, בעת שסעד סעודת 'מלווה מלכה'. מששמע הצדיק את צרתה, פתח ואמר כי בספר 'אוהב ישראל' (פרשת משפטים) מובא שאכילת לחמו של הצדיק מסוגלת לרפואה.

הגאב"ד נטל את פרוסת ה'מוציא' שלו, נתן לה מעט ממנה וציווה עליה לאכלה. למרבה הפלא, כבר למחרת הוטב מצבה של האשה במדה ניכרת, ויומיים לאחר מכן נעלמה המחלה כלל היתה והיא הבריאה כליל.

הניסיון הנעלם

וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים (בראשית יא כח)

מהמילים 'על פני תרח אביו' מדייק רש"י כי משמעותן שהרן מת עוד בחיי אביו, והוא מבאר מדרש אגדה המספר כיצד איירע הדבר: תרח התלונן על המספר לפני נמורו, משום שאברהם שבר את פסליו. השליך נמורו את אברהם לכבשן האש, ועל כן נקרא 'אור כשדים', מלשון אש.

אמנם שלח הבורא יתברך את מלאכו לקרר את האש, ולא אייר לאברהם מאומה.

הרן ישב מן הצד והמתין לראות מה יקרה, כשהוא אומר בלבו: "אם אברהם יצא - אהיה לצדו, ואם נמורו יצא - אהיה לצד נמורו".

גמר הרן שאברהם אבינו ניצל מהאש בנס, וכאשר שאלוה: "לצד מי אתה?" הרן ענה מיד: "לצד אברהם אני!" כתוצאה מכך, השליכו גם אותו לכבשן האש, אך הוא לא ניצל וגושר למוות.

וכאן מתעוררת שאלה גדולה: מדוע התורה אינה מספרת לנו את כל סיפור הגבורה הזה במפורש? הרי מדובר במסירות נפש אדירה של אברהם אבינו, שנראית אפילו גדולה יותר מניסיון עקדת יצחק! בעקדה, אברהם פעל לפי ציווי מפורש מהקדוש ברוך הוא, ואילו באור כשדים הוא מסר את נפשו מעצמו, ללא שום ציווי!

שבת וערובין לאורך ימי חיינו? וכמה פעמים שינן את דיני נטילת ידיים ואת הלכות ברכת המזון? אין זה פלא, אם כן, שזכר אותן מילה במילה.

שבע עשרה שנים של לימוד רבני

מגדולי ירושלים בדור שלפני מלחמת העולם, היה הגאון רבי זליג לייב ברווומן זצ"ל, ראש הישיבה במאה שערים, אשר נודע הן בפירושו והן בשקידתו הנוראה בתורה.

הוא היה מבחירי תלמידיו של מהרי"ל דיסקין זצ"ל, שנהג לכנותו בחיבה: 'מיין זליג'ל' - זליג שלי. כאשר הגיע לפרקו, שידך לו רבו את בנו של רבי נתן 'בעקער' רייכמן זצ"ל, אשר התפרנס ממלאכת האפייה אך מעולם לא פסק פומה מגרסא. תנאי ברור היה לו לשדכן, בעת אשר הציע את השידוך לאופה הירושלמי הצדיק: החתן המופלג יהיה סמוך על שולחן חמיו כל ימי חייו, כדי שיוכל לשבת ולעסוק בתורה מבלי שיצטרך לתן דעתו לענייני הפרנסה.

ואכן, עם תום שבעת ימי המשתה עלה רבי זליג אל היכל ישיבת מאה שערים הסמוכה לביתו, ושם לביתו רק משבת לשבת. כך נמשך הדבר שבע עשרה שנה תמימות. חותנו ורעייתו טיפלו בכל צרכי הבית וגידול הילדים, ורבי זליג לא ידע מאומה מכל הנהגה בביתו.

אף בלילות לא היתה לו שנה של ממש. מעולם לא הלך לישון בכוונה תחילה, אלא היה נרדם מאליה על הגמרא, כשראשו נשמש מעייפות. כדי שלא תימשך שנתו יתר על המדה, היה טובל את רגליו בגיגית מים קרים. כך היה יושן כשתי שעות בלילה, ומיד בקומו שם אבקה בעיניו, כדי שיתעורר לאלתר ויחזור ללמוד.

פעם אחת בא בנו אל היכל הישיבה לבקרו בלילה, והבחין שאביו פתח את הדף הראשון של מסכת גיטין - על מנת לחזור עליה. כשחזר בבוקר, הופתע למצוא את שפתו אילו ממלולת כבר את ה'הדר' על המסכת, אחר שסיים את כולה בלילה אחד...

ממה פחד ה'אד' שמח?

ענין הרציפות בלימוד התורה חשוב עד מאד. שלמה המלך אמר בחכמתו (משלי כג ה) 'התעייף עיניך בו ואיננו'. כלומר, תסלק מבטך מן התורה אפילו כהרף עין, והיא כבר משתכחת ממך. היסח הדעת הקטן ביותר עלול לגרום לאדם לאבד את קניניו בתורה (מגילת יחזקאל).

הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדינסק זי"ע, בעל 'אור שמח' ומשך חכמה, נודע

דרכי הקנין שלו. כך הוא גם לתורה הקדושה, אשר נקנית בארבעים ושמונה דרכים, אשר נמנו בפירוט במשנתנו.

אולם הבדל יסודי יש בין קנינים גשמיים לקנין התורה.

שכן, הרוצה לקנות קרקע, למשל, די לו שיקנה אותה בקנין אחד - כסף, שטר או חזקה (קידושין כו). ואם קנה אותה בכסף, הרי היא שלו באופן גמור, ואין לו צורך להוסיף גם קנין שטר. ואם בכל זאת בחר להוסיף ולקנותה בקנין נוסף - אינו מחזק בכך את קנינו בה בכהוא זה.

לעומת זאת, החפץ לקנות את התורה הקדושה, עליו לאחוז בכל אחד ואחד מארבעים ושמונה הקנינים, וככל שהוא מוסיף בהם, כך הוא קונה קנין רב יותר בתורה, והיא נעשית יותר ויותר שלו.

פשוט ללמוד

הקנין הראשון שבו נקנית התורה, הוא היסודי ביותר: 'בתלמוד'. כלומר, פשוט ללמוד תורה, לחזור עליה ולשנן אותה.

בשם הגאון מוילנא זצ"ל אמרו: כפי ש'גזל' אינו כינוי למי שיועד כיצד לגזול, אלא למי שגזול בפועל - כך 'למוד' אינו כינוי למי שיועד ללמוד, אלא למי שמתעייף בתורה בפועל ממש...

פעם השמיע אחד התלמידים מאמר מחודד זה באוזניו של רבו, הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל. לשמע הדברים, פרץ רבי יחזקאל בבכי מר.

התפלא התלמיד: רבי, מדוע אתם בוכים? בשלמה אבחנו - ראוי לנו לבכות. אולם רבנו, הרי כל דקה מנוצלת אצלו לעמל התורה!

ומתוך הבכי ענה לו רבי יחזקאל: על זה ראוי לכל אחד לבכות... גדולי התורה שבכל הדורות, זכו לה בזכות שחזרו עליה כל חייהם ללא הרף. מהרש"ם מברז'אן זצ"ל היה ידוע בכח זיכרונו המופלא, אשר כל התורה כולה היתה אצלו כמונחת בקופסא. אבל כדי להשיג קנין זה, הוא עמל כל חייו ללא הרף. לפני הסעודה, שינן בעל פה את דיני נטילת ידיים וברכת המוציא; ולפני ברכת המזון חזר בזיכרונו על הלכות ברכת המזון; בכל שבת ושבת חזר על מסכת שבת ועל מסכת עירובין, יחד עם הלכות שבת שברמב"ם ובשולחן ערוך ובסעודת מלווה מלכה נהג לערוך את הסיום על מסכת עירובין. וכך נהג כל חייו, בכל ענין ובכל מעשה (מריצי תורה מעולם החסידות).

ועתה צא וחשוב: כמה פעמים למד מהרש"ם את מסכתות דרכי הקנין שלו. כך הוא גם לתורה הקדושה, אשר נקנית בארבעים ושמונה דרכים, אשר נמנו בפירוט במשנתנו. אולם הבדל יסודי יש בין קנינים גשמיים לקנין התורה. שכן, הרוצה לקנות קרקע, למשל, די לו שיקנה אותה בקנין אחד - כסף, שטר או חזקה (קידושין כו). ואם קנה אותה בכסף, הרי היא שלו באופן גמור, ואין לו צורך להוסיף גם קנין שטר. ואם בכל זאת בחר להוסיף ולקנותה בקנין נוסף - אינו מחזק בכך את קנינו בה בכהוא זה. לעומת זאת, החפץ לקנות את התורה הקדושה, עליו לאחוז בכל אחד ואחד מארבעים ושמונה הקנינים, וככל שהוא מוסיף בהם, כך הוא קונה קנין רב יותר בתורה, והיא נעשית יותר ויותר שלו.

ירא שמים שהגיע מפולין. אותו יהודי סיפר לרב כי זכה להסתופף בצלו של המגיד ממזריטש בשבת פרשת נח, ושמע ממנו פירוש על הפסוקים המופיעים בפרשה.

בסוף הפרשה נאמר (יא לא-ט): 'ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן וישבו שם. ויהיו ימי תרח חמש שנים ומאתים שנה וימת תרח בחרן'. ותיכף ומיד, בתחילת פרשת לך לך, נאמר (יב א): 'ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך'.

פסוקים אלו מעוררים שאלות רבות וחשובות. ראשית, מדוע חשו אברהם אבינו ושרה אמו צורך להצטרף לתרח וללוט ולצאת אתם יחד מאור כשדים לכיוון ארץ כנען? הלא באותם ימים הם עסקו באור כשדים בפעולות נשגבות לפרסום שם השם, כשאברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים. מדוע שיעזבו מקום שבו הם כל כך מצליחים כדי ללכת לארץ כנען, שם איש אינו מכיר אותם? הרי היה קיים ספק גדול אם יוכלו להמשיך שם במעשיהם הטובים!

בנוסף, אם אכן יצאו במטרה ובכוונה להגיע לארץ כנען, מדוע הם עצרו בחרן והתיישבו שם? ולבסוף, אם פנתה שרה לאברהם ושרה היו מועדות ממילא לארץ כנען, לשם מה היה צורך בציווי מיוחד שעליהם ללכת אל הארץ אותה יראה להם הקדוש ברוך הוא?

וביאר המגיד, כי השטן בראותו את הצלחתם של אברהם ושרה, ניסה לשכנע אותם לעזוב את מקומם בתירוץ פשוט: 'אולי להיות בארץ ישראל, ובלבד שיפסיקו את פעילותם באור כשדים. לכן נאמר 'ויקח תרח', שכן תרח רומז כאן ליצר הרע.

אולם, ברגע שיצאו לדרך והגיעו לחרן, הרגיש אברהם אבינו בחסרון הרוחני והחל להרהר אל עשה נכון כשעזב את שליחותו. דווקא אז הגיע אליו הציווי 'לך לך...' אל הארץ אשר אראך'. לאמר: הקדוש ברוך הוא אמר לו: עד עתה היצר הרע היה זה שהוליד אותך, אך מכאן ואילך - אני אהיה זה שצועד עמך.

כששמע הרב הזקן את הדברים הללו באיסטנבול, הבין שרבו המגיד כיוון את דבריו אליו ברוח קדשו, לבל תיפול עליו רוחו במסעו לארץ הקדושה. הוא המשיך לארץ ישראל בשמחה ועסק שם בתורה ובעבודה בכבוד ובנחת.

כשסיים 'הדרכי תשובה' לספר את הסיפור, הבין רבי טוביה לייב כי בכך ביקש רבו לרמוז לו, כי למרות התנגדותו הכללית לנסיעה לארץ ישראל, הוא מברך אותו בברכת הדרך וברוב הצלחה.

חסידיו הרבים שהיו מגיעים לשאול בעצתו היו שומעים מרבים שאין הדבר ראוי ורצוי, וכי מוטב להם שישארו במקומותיהם, שם לא נשפכת להם ולצאצאיהם סכנה רוחנית.

אחד מחסידיו, רבי טוביה לייב שטרן ז"ל שהתגורר בעיר סאטמאר, החליט בכל זאת לעלות לארץ ישראל בשלהי ימיו כדי לעסוק בתורה ובעבודה. הוא מכר את חנותו המצליחה בכיכר השוק בסכום של שלוש מאות זהובי כסף, אך כיון שהכיר את דעת רבו, החליט להסתיר ממנו את תכנית הנסיעה.

ר' טוביה לייב תכנן להגיע למונקאטש לימים האחרונים של חג הפסח בשנת תרס"ה, לשהות במחיצת הצדיק ולהיפרד ממנו בלבד, ללא ברכת פירדה רשמית. אולם, כפי שאומר הפסוק (קהל' ב) 'עוף השמים יוליד את הקול'. השמועה על מכירת החנות וההכנות הקדחתניות הגיעה לאזני מקורביו של ה'דרכי תשובה', והם גילו לרבי שהחסיד מתכוון לנסוע לארץ ישראל בניגוד לדעתו המפורשת.

הצדיק החריש ולא אמר דבר, אך במהלך עריכת השולחן הטהור ביום טוב אחרון של פסח, פתח ואמר לחסידיו: "הטו אוזן לסיפור נפלא שקרה עם אחד מתלמידיו של המגיד הגדול, הרב הקדוש רבי דב בער ממזריטש זי"ע."

אותו תלמיד היה רב ואב בית דין באחת הערים הגדולות, ופעל רבות ונצורות למען חיוקן התורה והיהדות בעירו, אך לעת זקנתו הרגיש שצרכי הציבור המרובים מונעים ממנו להיות פנוי ולעסוק בתורה כאוות נפשו. הוא החליט לעזוב את הרבנות ולעלות לארץ ישראל.

הרב נפרד מקהילתו בדרשה מרגשת בה ביקשם לבל יסוו מדרכי התורה והיראה כפי שהורם וחינכם, אך מרבו המגיד ממזריטש לא בא להיפרד, משום שידע את דעתו שאין לרבנים לעזוב את קהילותיהם, ועליהם להישאר ולהורות לצאן מרעיתם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו.

המסע היה מפרך, ובכל הדרך הארוכה לאיסטנבול שבטורקיה, היו הרב והרבנית הנוסעים היהודים היחידים, ושאר הנוסעים היו ערב-רב של גויים שהתנהגו בצורה גסה, כך שהנסיעה הסבה להם סבל רב.

כאשר סוף סוף הגיעה האנייה לאיסטנבול, וגם בה לא פגש הרב אף לא יהודי אחד, נפל לבו בקרבו ומחשבות חרטה החלו לנקר בלבו. הוא חשש מן הבדידות במקום שבו הוא אינו מוכר, ומכך שלא יוכל להרביץ תורה כפי שהורגל, שלא לדבר על הפרנסה המובטחת לו בעירו, כנושא משרת הרבנות.

בעודו מהרהר באפשרות לחזור בו מכל התכנית, פגש לפתע יהודי

יתרה מכך: באור כשדים היה אברהם בודד לחלוטין מול עולם שלם שעבד עבודה זרה, ובכל זאת בחר להאמין בה'. למרות זאת, בתפלות ובבקשות אנו מזכירים רק את זכות העקדה, ואילו את נס אור כשדים התורה מזכירה רק ברמז דק, וכך גם נאמר בספר נחמיה (ט) 'והוצאתו מאור כשדים'!

ביאר הרבי מליובאוויטש זי"ע (ליקוטי שיחות כה, פרשת לך לך) את הענין באמצעות שאלה מעניינת: מי חשוב יותר - עבד שהשתחרר או גר שנתגייר?

לפי ההלכה, עבד כנעני שיוצא לחפשי הופך ליהודי גמור מעצמו ללא צורך בתהליך גיור מצדו. לעומתו, הגר בוחר להתגייר מתוך מחשבה והבנה אישית שה' הוא האלוקים. אם כן, לכאורה, הגר חשוב יותר משום שהוא פעל מתוך בחירה, בניגוד לעבד שהגרות חלה עליו מעצמה!

אך הרבי מליובאוויטש האיר נקודה אחרת: הגר הפך ליהודי מכח השכל האנושי, ואילו העבד הפך ליהודי מכח גזרת התורה - רצון השם המוחלט שקבע כך. המעמד שמגיע ישירות מהתורה ואינו מתבסס על השכל האנושי נעלה וחשוב הרבה יותר!

כאן טמון הביאור מדוע התורה אינה מפרטת את סיפור אור כשדים. עלינו לזכור שהתורה אינה ספר היסטוריה שנועד לספר לנו מה אירע בעבר; שמה של התורה מעיד על מהותה - היא מלשון הוראה. התורה מלמדת אותנו כיצד עלינו לנהוג ומהו רצון הבורא מאתנו.

אמנם ניסיון אור כשדים היה ניסיון אדיר, ואולי אף גדול יותר מבחינת הקושי האנושי מניסיון העקדה, אך הוא אינו ממש עובורנו לימוד לעשות כמותו. מסיירות הנפש של אברהם אבינו באש הכבשן היתה מכח הבנתו האישית ושכלו הטהור, שעם כל גדלותו המופלגת, עדיין נחשב לשכל אנושי.

לעומת זאת, ניסיון העקדה היה ציווי ישיר מהקדוש ברוך הוא. הזכות הגדולה ביותר שאדם יכול להשיג היא קיום ציווי השם, וציות זה נעלה הרבה יותר מכל מעשה של מסירות נפש שאדם עושה מדעת עצמו.

לפיכך מזכירים אנו בתפילותינו רק את מעשה העקדה ולא את מעשה אור כשדים.

ברכה על אב הדרך

ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן וישבו שם. ויהיו ימי תרח חמש שנים ומאתים שנה וימת תרח בחרן (בראשית יא לא-לב) דרכו של הרב הקדוש רבי צבי הירש ממונקאטש זי"ע, בעל 'דרכי תשובה', היתה שלא להסכים לחסידיו לעלות לארץ ישראל, מטעמים שנשארו כמסים עמו.

בכל תפוצות ישראל כבעל כישורן עצום ומיוחד במינו. היה לו זיכרון מופלא, והוא זכר לפרטי פרטים דברים שלמד, ראה או שמע לפני עשרות שנים.

פעם ביקר אצלו אחד מחכמי הדור, ובשעה שישבו יחד והשתעשעו בדברי תורה, נשמעה פיהו על הדלת. אחת מנשות דוינסק באה לשאול שאלת חכם. רבי מאיר שמחה עצר את הלימוד, אולם לא הניח את הספר. הוא שם אצבעו במקום שבו אוחז, נטל בידו את הגמרא - כך גדול וכבד במיוחד של תלמוד בבלי - ופנה לחדר האחר, כדי לעיין שם בספרי הש"ת שלו ולהשיב את האשה דבר. כל אותה העת, פתח ועיין בספרים בידו השנייה, ולא הניח מידו את הגמרא הכבדה אפילו לרגע אחד.

לאחר שיצאה השואלת, תמה האורח: ילמדנו רבנו, מדוע אינכם מניחים לרגע את הגמרא? היה אפילו אדם צעיר בקושי יכול לשאתה במשך זמן רב, ואתם בגיל שיבה, על אחת כמה וכמה. ומה נזק היה נגרם אם היה כבודו משאיר את הגמרא על השולחן עד שסיים לעסוק בענין האשה? השיב לו רבה של דוינסק: אינני מבין את שאלתך. הרי על כגון זה נאמר 'התעייף עיניך בו - ואינני!'

יראתי מתוך שמחה

עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה (תהלים ב' א') בפסוק זה הובאו יחדיו שתי דרכים - בעבודת הבורא - היראה והגילה - שלכאורה סותרות האחת את רעותה. ואכן, בעיניי העולם אין הן יכולות לשכון יחד: הירא מפני מלך בשר ודם מבקש להתרחק ממנו, ואילו השמח בו מבקש את קרבתו. אך בעבודת הבורא אין בכך כל סתירה; אדרבה, יראת ה' מקרבת את האדם אל קונו, מחיה את רוחו ומביאה אותו לידי שמחה.

יסוד זה ביאר הרב הקדוש רבי שלמה הכהן מראדומסק זי"ע בספרו 'תפארת שלמה' (ח"ה ד"ה ובכן צדיקים), על מילות התפלה 'ובכן צדיקים יראו וישמחו'. פירושה הפשוט של התפלה נסוב על הפסקה הקודמת בה מבקשים אנו שיתן ה' כבוד לעמו, תהלה ליראיו ותקווה טובה לדורשיה, ופתחון פה למייחלים להן שמחה לראש ושבחון לעירו וצמחייה קרן לדוד עבדו ועריכת נר לבן ישי משיחו, ועל כך ממשיכים אנו לבקש שיזכר הצדיקים לראות זאת בעיניהם ולשמחו, ובעת ההיא הישרים יעלוו והחסידים ברנה יגילו.

אמנם, פירש בעל 'תפארת שלמה' את תבת יראו מלשון יראא ופחד וכבשה בפני עצמה על כך שהצדיקים ייראו מפני הבורא וישמחו בו. כלומר, שיזכו לעבוד את הבורא במדות היראה והשמחה כאחד. ואף שבטבע העולם סותרות שתי מדות אלו זו את זו, כי הירא מפני אדם, מצטער הוא ואינו שמח בו אלא רוצה להתרחק ממנו ולהיפטר ממנו, והשמח אינו ירא.

אך יראת ה' שונה מכל מיני יראת שבעולם, והיא גורמת לשמחה ולחיים. וכדברי **כחמיני** (פסיקתא דר"ב פ' כו), שאמר הקדוש ברוך הוא לדוד המלך: "אם חיים אתה מבקש - צפה ליראה, שנאמר (משלי י' כו): 'יראת ה' תוסיף ימים', והפוכה היא מיראת בשר ודם המקצרת את חיי האדם וטורדת את נפשו.

וכאן המקום להציג את לשון הזהב של

רבנו יונה מגירונדי בפירושו לר"ף על **מסכת ברכות** (ב'), בביאור דברי האמורא רבה על הפסוק 'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה' - "במקום גילה שם תהא רעדה", ופירש רבנו יונה: "תעבדו את ה' ביראה ובאותו היראה תשמחו ותגילו בה. שאף על פי שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והפכו, שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד נרתע ודואג, אבל הקדוש ברוך הוא איננו כן.

אדרבה, כשהאדם מתבונן בגדלתו וירא מפניו, ישמח ויגיל באותה יראה מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים המצות, ושש ושמח בקיומה שיודע כי שכרו אחר ופעלתו לפניו."

כי אכן, דווקא מי שיש לו יראת שמים הוא זה היכול לשמוח בלב שלם, מפני שנוהר הוא מן החטא.

וכך אמרו **בזוהר הקדוש** (ח"ג נג), שברטם יבוא האדם לעבוד את בוראו, יקדים יראת שמים, ועל ידי כך יבוא לעסוק בתורה, ועל ידה להשיג שמחה.

ועל כן מבקשים תחילה 'ובכן תן פחדך על כל מעשיך', כי על ידי יראת ה' ופחד מהדר גאונו וזכים לבוא לידי שמחה, וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום: "אני בעולם הזה מה אני? אלא יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי" (תנכ"א רפה ב' ג').

אין מחסור לירא

ועל פי יסוד זה ביאר כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביצירא שליט"א את לשון הפסוק (תהלים לד י') 'יראו את ה' קדשיו כי אין מחסור ליראיו':

'קדשיו' הם אלו הנמצאים במעלה הגבוהה ביותר בעבודת הבורא, וכנוסח תפלת שחרית של שבת ב'שוכן עד', שצדיקים הם למעלה מישרים, חסידים הם למעלה מצדיקים, וקדושים למעלה מכולם.

ואמרו **בתיקוני זוהר** (הקדמה ה): על פסוק זה, שממנו נלמד שכל מי שיש בו יראת שמים לא ידע מחסור ולא בביתו, לא בתורתו, לא בנשמתו ולא במעשיו.

ומהותה של יראה זו נתבארה על ידי הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (לפסח תרנ"ח ד"ה בפסוק), שהיא יראת הרוממות המביאה לשמחה, ושמחה זו היא עדות על היראה שהיא שלמה ואמיתית.

ומן היראה יבוא האדם לידי אהבת ה', כמו שאמרו **בזוהר הקדוש** (ח"ב רסז), שכיון שיראת שמים חופפת על ראשו של האדם, מתעוררת בקרבו אהבת ה'.

וכך כתב רבנו בחיי אבן פקודה בספרו 'חובות הלבבות' (שער י פתיחה), שהיראה, שהיא השער הראשון משערי עבודת הבורא, קודמת לאהבה וקרובה אליה במדרגות עבודת הבורא.

ולאמיתו של דבר, שתי מדות אלו משולבות האחת ברעותה, ואין האדם יכול לאחוז באחת מהן בלבד. וכתב רבנו ישעיה הלוי הורוויץ זי"ע - 'השל"ה הקדוש' (עשרה מאמרות מאמר ב-ג), שתבות 'יראה' ו'אהבה' מחוברות יחד, וניתן לכתבן יחד באופן הבא - 'יראהבה', לרמוז שאי אפשר לאחת מהן בלא רעותה, ושעל ידי מדת היראה משיגים את אהבת הבורא.

על מלכות שמים

היה זה ימים ספורים טרם התקדש יום הדין. תור ארוך השתרך ליד פתח חדרו של כ"ק אדמו"ר רבי פינחס מנחם מגור

זי"ע בעל 'פני מנחם'.

יהודים רבים, חסידים ושאינם, חפצים להתברך מפי הרבי בברכת השנים.

דממה שוררת בחדר ההמתנה. הממתנים בתור מתכוננים בדחילו לקראת כניסתם אל הקודש פנימה. הבעת רצינות נסוכה על פניהם: האחד מטהר את לבו באמירת פרקי תהלים, והאחר מהרהר בתשובה זכה. אווירת הימים הנוראים הממששים ובאים מורגשת היטב בחדר.

רק אחד מבין הממתנים זע על מקומו בחוסר נוחות. הבעת פניו מתוחה למדי. עיניו מתרוצצות בעצבנות מצד לצד, והוא לופת באצבעותיו את הקוויטל בחזקה.

לפני כמה חודשים הובהל לבית החולים בעקבות כאבים עזים שתקפוהו. לאחר סדרת בדיקות מקיפה הודיעו לו הרופאים כי עליו לעבור בדחיפות ניתוח מציל חיים. הידיעה הפתאומית בלבלה אותו לחלוטין, וכמעט שהטריפה את דעתו.

בעוד שבשנים כתיקונן היה עסוק בימים אלו בהכנה רבתי לקראת ימי הדין, הרי שבשנה זו היה מוחו עסוק בסיכויי הצלחת הניתוח למול סיכויי הכישלון שהציבו הרופאים לפניו בסבר פנים חמורות.

לא נותרה לו כל פניות נפשית להכין את הלב לקראת הימים הנוראים הממששים ובאים.

התור מתקדם אט אט, והחסיד נכנס פנימה, מוצא את עצמו עומד לנוכח דמותו האבהית של הרבי שסוקר אותו במבט מלא באהבת ישראל טהורה.

בידיים רועדות הוא מגיש את הקוויטל אל הרבי. כתב שנקבע לו תור לאחר שמחת תורה, וביקש ברכה שהניתוח יצליח וארוכה תעלה למכתו.

כמו מתוך חלום הוא שומע את קולו של הרבי:

"שנה חדשה עומדת בפתח - א פריש יאהר. בעזרת ה' אתה תבריא ולא תזדקק כלל לניתוח..."

הוא ציפה לקבל את ברכת הרבי שהכל יעבור בשלום, לשמוע אי אלו דברי חיזוק, אבל לבטל לחלוטין את הניתוח? ועוד אחרי ההתעייפות והממושכות עם כל העסקנים הרפואיים, והצילומים המרמים ברורות כי זה הצעד שיש לעשות?!

הוא פתח וסגר את פיו חליפות, מנסה למצוא את המילים המתאימות, אולם בטרם היה סיפק בידו לומר דבר מה, המשיך הרבי ואמר לו: "בעוד ימים ספורים כולנו עומדים לומר מ'י יחיה', הטר דאגה מלבך ותבטל את התור שקבעו לך לניתוח."

יצא החסיד מחדרו של הרבי כשתחושת הקלה עצומה מתפשטת בלבו. צעדיו נעשו קלים, הרבי נטל את האבן הכבדה שישבה על לבו וניפצה לרסיסים. עוד באותו היום התקשר למרפאה וביטל את התור לניתוח.

רק עתה חש עצמו מסוגל לצל את ימיו האחרונים של חודש הרחמים והסליחות לתשובה מעומק הלב ולהכנה רבתי לקראת יום הדין.

את ראש השנה עשה יחד עם עוד אלפי חסידים בבית מדרשו של הרבי, מילות התפלה יוצאות מפיו בכונה מרובה. זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, התחנן כשדמעות זולגות מעיניו. פסוקי המלכויות קיבלו

משמעות חדשה בעיניו: 'כה אמר ה'... אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים...' כך חלפו עליו שני ימי ראש השנה מתוך התרגשות והתעלות.

הימים הבאים סוחפים אותו עמם, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים שלאחריהם, ההכנות הקדחתניות לחג הסוכות, קניית ארבעת המינים ובניית הסוכה.

והחג עצמו לעלא ולעלא; פניו קורנות מאושר, הולך הוא כמעט בצעדי ריקוד, פיו מלמלל שירה ושבח לבורא עולם.

ביום שמחת תורה הוא מפוז ומכרכר עם ספר התורה בהתלהבות כנער צעיר, כולו נוטף פליגי זיעה של מצוה.

כך עברו עליו ימי המועדים, מערים על נפשו טללי תחייה והתעוררות.

במוצאי שמחת תורה נדחק החסיד בין ההמונים העוברים ביעף על פני הרבי, לקבל ברכת פרדה וחורף בריא.

הרבי סימן לו במפתיע לעצור. הוא ניגש אליו בדחילו, ושמע את הדברים הבאים:

"אתה תצטרך לעבור את הניתוח, אך אל דאגה, הכל יעבור בשלום, אתה תצא מזה מהר מאוד ותחלים במהרה."

עיניו נפערו בתדהמה, אך בקושי הצליח לענות:

"והלא הרבי אמר שאיני זקוק לניתוח..."

אמר לו הרבי: "יראתי את המתח העצום בו היית שרוי, רציתי לחזק אותך, להעניק לך לפחות כמה שבועות של שלוה ורוגע, שתוכל להתנהג בראש השנה, ביום כיפור ובחגים כמו יהודי."

"אבל ביטלתי את התור לניתוח", שאל במבוכה.

"אל תדאג", השיב לו הרבי, "לאחר שביטלת את התור, התקשרתי מיד ואמרתי להם שישאירו לך את התור..."

הרבי הוסיף להעתיך ברכות להצלחת הניתוח, והחסיד יצא מאת פניו הקודש.

רק אז החל להבין את גודל הטובה שעשה עמו הרבי. הלא רק בזכות 'ביטול' הניתוח זכה לימים גדושי התעלות, החל מראש השנה ויום כיפור בהם שפך את לבו כמים נחפ פני ה', עד לימי הסוכות ושמחת תורה, בהם שאב מלא חפניו שמחה ורוח קדושה לכל השנה כולה.

די היה לו להיזכר בחרדה שאחז בו לפני ראש השנה, כדי לדעת היאך היו עוברים עליו חגי תשרי אם היה הניתוח נושף כל העת בערפו, ממתיך מעבר לפינה.

כעת כבר לא נותר לו זמן למחשבות מזיקות ומיותרות, כבר למחרת נערך הניתוח כמתוכנן, וזכה, בסיעתא דשמיא, להצלחה מרובה.

לרוב מספרים את הסיפור כדי להראות את טוב לבו של אוהבן של ישראל הרבי 'פני מנחם', שטרם להסיר דאגה מלב יהודי, ולו לזמן מועט.

ברם, נוסף על גודל טוב לבו של הרבי, יש ללמוד מן המעשה את דרכה של יראת שמים אמיתית. אין זו חרדה המטלטלת את האדם ומונעת ממנו לעבוד את קונו, אלא יראה המלמדת אותו להשליך את דאגותיו על הבורא ולעובדו בלב מיושב ומתוך שמחה. זהו שאמר דוד המלך עליו השלום: "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה" - היראה עצמה פותחת את שערי הגילה.

לשמייעת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077

ספר
ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מוריניו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממוריניו הרב שליט"א

סיור בעקבות צייר נכרי - האם יש בו משום 'לא תחנם'?

במסכת עבודה זרה (יט:ב) דרשו חז"ל מן הכתוב 'לא תחנם' שלושה דינים: א. 'לא תתן להם חניה בקרקע' - שלא למכור לנכרי קרקע בארץ ישראל. ב. 'לא תתן להם מתנת חנים' - שלא להעניק לנכרי מתנה שאין בצדה תמורה. ג. 'לא תתן להם חן' - שלא לספר בשבחם ולהציגם בדרך המעוררת חן חיבה והערצה. לענייני מתנת חנים מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בפירוש הפסוק שנאמר

בבבילה (דברים יד כא) 'לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי'.

לדעת רבי מאיר ניתן לדרוש את הפסוק גם להפך, ומותר למכור לגר ולתת לנכרי. ואילו לדעת רבי יהודה נאמר הפסוק בדקדוק: לגר בנתינה ולנכרי במכירה, משום שאסור לתת לנכרי מתנת חנים.

ומאחר שנפסק להלכה שבמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:), נפסק גם דין זה להלכה בשולחן ערוך (חו"מ סימן רמט סעיף ב), שאסור לתת מתנת חנים לנכרי, מלבד גר תושב שמצווה להחיותו.

אף שעיקר השאלה שלפנינו אינה עוסקת במתנת ממון, יש חשיבות להבנת שלוש הדרשות: איסור מתנת חנים ואיסור נתינת חן הם שני דינים נפרדים הנלמדים מאותו פסוק, ממילא, היתר הנאמר לגבי מתנה לנכרי אינו שייך לאיסור לספר בשבחו.

ב. האם איסור נתינת חן הוא מן התורה?

בספר החינוך (מצוה תכו) כתב ששורש איסורים אלו מן התורה, וכמה עניינים נכללו ב'לא תחנם': שלא למכור לנכרים חניה בקרקע, שלא לתת להם מתנת חנים ושלא לתת להם חן. בכלל נתינת חן כתב החינוך שאסור לשבח את יופיו של הנכרי ולומר: 'כמה נאה בריה זו'.

לעומת זאת, בשו"ת הרדב"ז (חלק ו סימן ברימז) דן בדברי הרמב"ם (עבודה זרה פרק י הלכה א), שכתב שאסור לרחם על הנכרים משום שנאמר 'לא תחנם'. הרדב"ז ביאר

המשך בעמ' ג'

לייעד את הסכך להצללת המרפסת, אולם אין לנהוג בסכך מנהג בזיון, כגון להשליכו לאשפה או למקום שידרכו עליו. ומותר להשאיר את הסוכה עומדת וליהנות מצילה במשך השנה, אף שמתכוונים להשתמש בה למצוה בחג הבא. אם הסוכה נשארה כשרה ולא הפכוה לדירת קבע ממש, יחדש דבר בסכך לשם החג הבא. ואם דר בה דרך קבע במשך השנה, אין די בחידוש מועט.

המשך בעמ' ב'

ונהנים מצילה, הדבר מותר לדברי הכל, שהרי הנאה שאינה מבטלת את הסוכה הותרה גם בזמן מצוותה. 4 בשו"ע (סי' תרל"א ס"א) נפסק שסוכה ישנה כשרה, ויחדש בה דבר בגוף הסכך לשם החג, אפילו טפח על טפח במקום אחד, או חידוש מועט הנמשך על פני כולה. המשנה ברורה (שם סק"ג עד סק"ו) ביאר שהעשייה לשם צל מספקת להכשר, ושהחידוש הוא לכתחילה למצוה ואינו מעכב בדיעבד. עוד כתב שאף סוכה שנעשתה למצוה ונשארה משנה לשנה צריכה חידוש לקראת החג הבא. לפיכך, שימוש לצל במשך השנה אינו פוסל מצד עצמו, כששאר תנאי הכשר הסוכה נשמרו. אולם בשו"ע (שם ס"ב) ובמשנה ברורה (שם סק"ח וסק"ט) נתבאר שאם המקום נעשה דירתו ממש, שאוכל ושותה וישן בו דרך קבע כל השנה, צריך להגביה את הסכך ולחזור ולהניחו לשם סוכה, ואין די בחידוש מעט.

המבטלת קדושת הסוכה כמ"ש במשנה ברורה (סי' תרל"א סק"ד) שגם בימי החג לא נאסרה כל הנאה מן הסוכה, אלא הנאה בדרך ביטול קדושתה, ואילו שימוש כשהסוכה קיימת, כגון לסמוך עליה או להניח עליה דבר, מותר. וכן ביאר בשו"ע הרב (שם ס"ה). לפי זה, הישיבה בצל הסוכה הקיימת במשך השנה מותרת, ואין צורך לפרקה כדי להפקיע את קדושתה. אמנם המשנה ברורה (סי' כא סק"ד) החמיר בשימוש בלולב ובשופר העומדים למצוה לשנה הבאה, ובביאור הלכה (שם ס"א ד"ה אבל כ"ז שהם קבועים וכו') דן בסוכה העומדת משנה לשנה, והביא את צד ההיתר שבמגן אברהם (סי' תרל"א סק"ב) שלאחר החג פקעה קדושתה, אף שדעתו עליה לשנה הבאה, ואת הדעות החולקות. לכן יש חילוק בין סכך שמייעדים עתה לשימוש חול ואינו עומד עוד למצוה, לבין שימוש זמני אחר בסכך הנשמר למצוה. בנידוננו, כשמשייכים את הסוכה על מכונה

בעת ששהינו בנופש באיטליה, הוצע לנו להצטרף לסיור בעקבות צייר גוי מפורסם (מבלי להיכנס לאיכות יצירותיו, מתקיים סביבו וסביב יצירתו תעשיית תיירות שלמה, שכמובן ניונה גם מהאדרת שמו, מה שמביא תיירים נוספים וחוזר חלילה, ולכן את שמו השמטנו כאן על פי ההכרעה דלהלן). במסגרת הסיור עוברים במקומות הקשורים לחייו ולפעילותו, מציגים יצירות שונות שיצר, מספרים על כישורונותיו המרובים ומרבים לתאר את גדולתו ואת תרומתו לעולם האמנות.

חלק מן היצירות מוצגות בתוך כנסיות, ומובן מאליו שאין בכוונתנו להיכנס למקומות אלו. אולם התעוררה אצלנו שאלה בנוגע לעצם הסיור: האם השתתפות בסיור שעיקרו עיסוק בדמותו של נכרי, תוך שבח כישורונותיו ויצירותיו, אסורה משום 'לא תחנם' - 'לא תתן להם חן'?

האם יש לחלק בין התבוננות ביצירה והערכת איכותה האמנותית, לבין שבח האדם הנכרי שיצר אותה?

תשובה:

יש להפריד בין שבח היצירה מצד עצמה לבין האדרת דמותו של היוצר. עצם ההתבוננות ביצירה שנעשתה בידי נכרי, ואף ניתוח ענייני של מעלותיה המקצועיות, אינם בכלל איסור 'לא תחנם', כל עוד אין הדברים נאמרים כדי לתת חן ליוצר הנכרי ולעורר הערצה כלפיו.

אולם סיור שכל מגמתו לעסוק בדמותו של נכרי, להלל את כישורונותיו ולהציג את יצירותיו כאמצעי להאדרת אישיותו, הוא בכלל איסור נתינת חן לנכרי. לפיכך, אין להשתתף בסיור המתואר בשאלה, אף אם נמנעים כמובן מכניסה לכנסיות.

א. שלושת הדינים שנדרשו מ'לא תחנם'

נאמר בתורה (דברים יב ז): 'לא תכרות להם ברית ולא תחנם'. במשנה ובגמרא

הלכה למעשה

תשובות ממוריניו הרב שליט"א

שימוש בסכך לאחר החג להצללת המרפסת

לאחר חג הסוכות באתי לפרק את הסוכה, ובמקום לאחסן את מחצלות הסכך, ברצוני

1 בגמרא (מגילה כו:) נתבאר: 'תשמישי מצוה נזרקין, תשמישי קדושה נגנזין', ובכלל תשמישי המצוה נמנתה הסוכה. ופירש רבינו חננאל (שם) שההיתר הוא לאחר שנתקיימה המצוה ונשלמה, והזכיר במפורש את עצי הסוכה. וכ"כ במשנה ברורה (סי' כא סק"א) שעצי הסוכה מותר להשתמש בהם שלא בזמן המצוה, ובביאור הלכה (שם ד"ה אבל כל זמן) ציין שכן דעת המגן אברהם (סימן תרל"א סק"ב) ודלא כאוסרים (ה"ב) ובעשירי תשובה בשם הברכ"י בשם מהר"י מולכין והברכ"י דחאו מכת דברי המג"א). עוד כתב שם לבאר סברת המגן אברהם לחלק בין ציצית לסוכה, מפני שציצית בכל יום היא עומדת לקיים בה המצוה, על כן אפילו בעת שפושטה מעליו עדיין לא נתבטל המצוה מן הבגד, משא"כ בסוכה לאחר שבעת ימי החג שנתבטל מצוה ממנה עד לשנה הבאה, על כן אף שדעתו עליה אין עליה רק שם הזמנה בעלמא. וכן כתב בשו"ע הרב

(סי' תרל"א ס"ט) שעצי הסכך לאחר ימי החג אינם צריכים גניזה 'ומותר להסתפק מהן ולהשתמש בהן לכל מה שירצה', אלא שנכון להימנע מתשמיש בזיון. ולפי זה, מותר לייעד את הסכך לאחר החג לקירוי המרפסת לשם צל, ואין זו הורדה אסורה בקדושה. ומותר לעשות מחיצה בחצר מסך שישיש בחג, ובלבד שלא יהיה תשמיש בזיון. 2 המשנה ברורה (סי' תרל"א ס"ק כד) כתב שאין לפסוע על עצי הסוכה גם לאחר החג, ויש למחות במשליכים את הסכך במקום שרבים רגילים לדרוך עליו, אף שאינו מקום אשפה. וכן כתב המשנה ברורה (סי' כא סק"ו) לעניין סכך ושאר תשמישי מצוה לאחר שנתבטלו ממצוותם, שאין להשליכם לאשפה או לנהוג בהם שלא בכבוד המצוה שעברה. אמנם אין בהם חיוב גניזה כתשמישי קדושה, אך עדיין אין לבזותם. 3 ההנאה בישיבה תחת הסכך אינה בגדר הנאה

סעודת שבת כשיש ספק בהאכלת גור חתולים

באחד מחדרי הפנימייה בישיבה נלכד בשבת גור חתולים של הפקר. הבחורים סברו שהוצאתו כרוכה בטלטול מוקצה ובחשש מלאכה, ולכן החליטו להשאירו במקומו עד מוצאי שבת. הגור אינו בסכנת מיתה, אך אין לו אפשרות לצאת ולחפש מזון. הסתפקנו אם כעת נחשב ש'מזונותיו עלינו' ומותר להאכילו בשבת, או שמא מאחר שאינו שייך לאיש מאתנו אסור לתת לו אוכל.

מתוך כך התעוררה שאלה נוספת: אם נמנעים מלהאכילו מחמת הספק, האם מותר לנו לאכול את סעודת השבת? הרי לצד שמזונותיו עלינו, לכאורה צריך להקדימו לסעודתנו. או שמא מאחר והסיבה שאנו נמנעים מהאכלתו היא מחמת הספק, כשם שמי שאינו יכול להאכיל את בהמתו רשאי לאכול מקודם, כך גם אנו?

ת. כאשר הגור רעב ואין לו מזון לפניו, מותר להניח לפניו אוכל בשבת, אף שאינו בסכנת מיתה⁵. אין איסור טלטול הגור אוסר להניח לפניו אוכל, ובלבד שאין ההאכלה כרוכה במלאכה או בטלטול האסור⁶. למעשה, במצב זה יניחו לפניו תחילה מזון מתאים, ובכך יצאו גם מחשש הקדמת סעודתם למזונו. לאחר מכן רשאים לאכול, ואין צורך להמתין עד שייסיים את אכילתו. אם כבר יש לפניו מזון מספיק, אין צורך לתת לו שוב בכל פעם שהבחורים יושבים

5 בגמרא (שבת קנה): נתבאר החילוק בין בעלי חיים שמזונותיהם על האדם לבין אלו שאינם תלויים בו, וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' שכד ס"א). המשנה ברורה (שם ס"ק כט) ביאר שאף בעלי חיים השייכים לו בכלל האיסור כאשר הם מוצאים את מזונם בשדה, וההאכלה היא טרחה שלא לצורך. והנה בביאור הלכה (שם ד"ה ויני ביותם) מצדד להתיר להאכיל בעלי חיים של ישראל אחר, כשאין ניזונים מן ההפקר. ומזה ראה שאין צורך שהמאכל עצמו יהיה הבעלים. וכ"כ בהתילה לדוד (שם סק"ג סק"ד). ובערוך השולחן (או"ח סי' שכד ס"ב כתב): ככל בעל חי שאינו יודע שיש רעב, מצוה ליתן לו גם בשבת, מטעם רחמינו על כל מעשיו. וכתב כן בעניין האכלת כלב שאינו שלו. עוד כתב (שם ס"ג) להתיר האכלת תולעת העש שאין לה מזון אלא מיד האדם, וכן חתול שמגדלים בבית. וכן מבואר באשל אברהם (שם) ליישב מנהג העולם שנותנים מזון לחתולים בשבת ואפילו אינו קנינים משום דבשעה שהם מרחיקים את ריח המאכל איכא במניעתן משום לתא דצער בעלי חיים. לפי זה, מותר להניח מזון לגור רעב הלכוד בחדר ואינו יכול להשיגו בעצמו, גם בלי להכריע אם הלכידה מחייבת את הבחורים בשמירה או במזונותיו.

6 בשו"ע (או"ח סי' שח ס"ט) נאסר לטלטל בעלי חיים, ובמשנה ברורה (שם ס"ק קמו) ביאר שאף כשאין שם צידה יש איסור מוקצה. איסור זה אינו אוסר את האכלתם בדרך המותרת, כמבואר בדיני ההאכלה שבסימן שכד. ומצינו חילוק בין חילוף בעל החיים לבין פרנסתו במקומו בפני עצמו (סי' שה ס"ט) ובמשנה ברורה (שם ס"ק סח) בדין בהמה שנפלה לאמת המים: אם אפשר לפרנסה במקומה, עושים כן, ואין מתיירים לשם חילוצה ביטול כלי מויכנו. ואף במקום צער בעלי חיים אין כל איסור נדחה, כמבואר במשנה ברורה (שם ס"ק ע). לפיכך, אין להרים את הגור או לפקד דבר לצורך האכלתו, אלא להניח את המזון בדרך שאין בה איסור.

7 בגמרא (ברכות מ). מבואר: 'אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו'. וכן הובא

לסעוד⁷. אם אין אפשרות להאכילו בדרך מותרת, ואף אי אפשר לדאוג לכך באמצעות אחר, מותר לבחורים לאכול את סעודתם גם על הצד שמזונותיו עליהם⁸.

חלות ממולאות בשר בלי היכר

לכבוד שבת בראשית אפתה רעייתי לחמניות ממולאות בבשר מפורק. הבשר הוכנס קודם האפייה, ומבחוץ נראו הלחמניות כפת רגילה, בלי סימן למילוי. כשהגושן שולחן טען אחד מבנינו, שהן נאסרו כדין פת שנילושה בחלב או בשומן בלא היכר. אלא שהיות שכאשר בוצעין אותן רואים מיד את הבשר, יש להסתפק האם היכר המתגלה בבציעה מספיק, או שחוששים שיתבילו אותן בחלב או ימרחו עליהן חמאה קודם פתיחתן? והאם יש הבדל בין כמות שנאפתה לסעודת השבת לבין כמות שהוכנה גם לימים הבאים?

ת. א. חז"ל אסרו ללוש פת עם חלב או בשר, ואם עבר ואפה הפת אסורה⁹. ב. אם אפו כמות מועטת רק לכבוד שבת, החלות לא נאסרו. למנהג האשכנזים אפשר להקל בכמות הנצרכת לאכילת יום אחד, אך אם הדרך היא לאכול חלות אלו רק בשבת ואפו כמות גדולה יותר כדי שישאר גם ליום ראשון, כל החלות נאסרות באכילה¹⁰. ג. אם הכמות מרובה, צריך לעשות היכר שידעו שהחלות בשריות, וכן מילוי הבשר הניכר במאפה יכול לשמש היכר, ואין צורך בסימן נוסף¹¹. ד. בנידון שאלה זו, שאין כל היכר מבחוץ, החלות נאסרו, אף שהבשר

הגם שלא קנה אותם. וראה באוה"ח הק' (בראשית כד יט) שביאר מה שרבהק השקתה קודם לאליעזר היה רק כדי שיעור סכנה, אבל אח"כ הקדימה להשקות הגמלים, הגם שאין הגמלים שלה.

9 בגמרא (פסחים לו) אסרו פת שנילושה בחלב מחשש שיאכלוה עם בשר, והתירו כשעשה 'כעין תורא'. רש"י (שם ד"ה כעין תורא) פירש שעושה מעט, הנאכל מיד ואינו נשמר עד שישכח שנילוש בחלב. לבדה. והטעם שאסרו את הפת לגמרי אפילו אם אוכלה בפני עצמה, יש שכתבו (בינת אדם סי' נא, וכו' בפמ"ג סי' צו שפ"ד סק"א) שהוא משום קנס שעבר על גזירת חז"ל, ויש שכתבו (דעת תורה סי' צו בשם כרם שלמה, וכו' בור זרזי על אוה"ח כלל מ סק"א). שהוא מחשש תקלה, שמא יאכלוה וכו' המין הנדיר. אע"פ שכפי הנראה מהשאלה כאן נעשה הדבר בשוגג, מכל מקום נאסר הלחם, כמ"ש הפמ"ג (שם שפ"ד סק"א) שכן נראה מסתמת הפוסקים דאף ביהודה אסור, וכ"כ הפת"ש (בנחלת צבי), יד יהודה (פיה"א סק"א), ערוה"ש (ס"ח), דעת"ש (סי' צו), שו"ת לבושי מרדכי (י"ד קמא סי' נא).

10 בשו"ע (י"ד סי' צו ס"א) פסק שאם לש בחלב כל הפת אסורה אף לאוכלה לבדה, אלא אם עשה כמות מועטת הנאכלת בבת אחת, או שינה את צורתה להיכר. הרמ"א (שם) הביא היתר ללוש בשומן לכבוד שבת משום דבר מועט. הפרי מגדים (שם, שפתי דעת סק"א) דייק שהמחבר מתיר כדי אכילה אחת, ואילו בתורת חטאת נתבאר שאכילת יום אחד נחשבת דבר מועט. וכן כתב בערוך השולחן (שם ס"ז) שמעריף על צורכי האדם ובני ביתו ביום אחד, ואף במשפחה מרובה מותר להכין כפי צרכיה. לפי זה, משערים את כל הכמות שהוכנה, ולא כל חלה בפני עצמה. גם אם הכינו את החלות לכבוד שבת אך הוסיפו עוד כמות לימים שאחר השבת, הכל נאסר (שפ"ד שם, חו"ד סק"א).

11 הרמ"א (י"ד סי' צו ס"א) התיר מאפים של בשר ומאפים של גבינה. בדרכי משה (שם, ד"ה וכו' בארוך), בשם איסור והיתר הארוך כלל מ' דין יט) נתבאר שההיתר הוא משום שהבשר

מתגלה בשעת הבציעה כבר נאסרו החלות בשעת אפייה¹², אלא אם כן יוצא שומן הבשר מעצמו בלא מעשה אדם, שבזה יש מקלים שיעילי אם יתקנו עכשו ויעשו היכר בלחם, או שיהלכו לכמה בני אדם שיהיה לכל אחד דבר מועט¹³. ויש שכתבו להקל בזה רק במקום הפסד מרובה¹⁴.

סירוב השתתף בהוצאת שמירה בבניין יוקרה

אני חבר בוועד הבית של בניין יוקרה, שיש בו חדר כושר, בריכה, אולם לשימוש הדיירים ושירותים נוספים. הוצאות האחזקה והשירותים נגבות במסגרת ועד הבית. אחד מבעלי הדירות מסרב לשלם את חלקו בשמירת הבניין, בטענה שבכל הבניינים הסמוכים אין שומר, ואין הצדקה לחייבו בהוצאה שאינה מקובלת בשכונה. שאר הדיירים משיבים שהבניין נבנה מלכתחילה ברמה גבוהה ושירות שונה, ועל דעת כן רכשו בו דירות. האם ניתן לחייבו, והאם יש הבדל בין שמירה שנכללה מלכתחילה בשירותי הבניין לבין שמירה שהוחלט להוסיף לאחר מכן?

ת. אם השמירה נכללה בתנאי רכישת הדירות או בהסדר ניהול מחייב, או שהייתה חלק קבוע וידוע ממתכונת הבניין עליו לשלם את חלקו, ואינו יכול להיפטר בטענה שבבניינים הסמוכים מסתפקים בפחות¹⁵. אף בלא תנאי מפורש, אם מוכח ששמירה ברמה זו היא המנהג הקבוע

או החלב ניכרים בהם, ולכן אין צורך בסימן נוסף של גבינה או בשר על גביהם. וכן כתב בערוך השולחן (שם ס"א): 'דאם ימלאו העיסה בשר הלא ניכרת היא, ולא יבואו לאכלה בחלב, ומותר לעשות כן'. אך אסור ששומן הנילוש בעיסה ואינו ניכר. נמצא שמילוי הניכר יכול לשמש בעצמו כהיכר. אולם עצם הכנסת הבשר כמילוי ולא בלישת הבצק בעל מספיקה, הרמ"א (שם) אסר גם פת שעטן וב' ונבלע בה בשעת האפייה, ולא רק כשנילוש בתוכה מתחילה.

12 כ"כ בחז"ל (סק"ה) שפ"ד (סק"א) חמודי דניאל (ב"ב ס"א) חכמ"א (כלל נ"ח). ובפליגי (סק"א) הביא מוקינו שהקיל לחלק את הלחם להרבה בנ"א, וחלק על זקינו והחמיר זולת כשיש עוד צד להקל, יד יהודה (פיה"א סק"ד), שו"ת שאל ומשיב (י"ד ח"א סי' סא), קפט, ה"ד בדרכ"ט סק"ז). בן איש חי (ש"ב שלח סי"ח).

13 כ"כ ביד יהודה (פיה"א סק"א ופיה"ק סק"ד) ובערוה"ש (שם ס"ט), ושו"ת שואל ומשיב (שם), שו"ת כות"ש (י"ד ח"א סי' סא), שו"ת רב פעלים (י"ד ח"א סי' יא), שו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' פ"ר אות ג).

14 חכמ"א (כלל נ"ח ס"ה), וכו' בכה"ח (שם) ברמב"ם (הלכות שכנים פ"ה ה"א) ובשו"ע (ח"מ סי' קסא ס"א) מבואר שבני החצר כופים זה את זה על צורך גדול של החצר או על דבר שנהגו בני המקום לעשותו, אבל לא על תוספות נוי שאינן בכלל זה. ולצד החיוב שמכוח צורכי החצר ומנהגה, יש לדון גם בתנאי השותפות המסוימת. בשו"ע (סי' קטו ס"ה) נפסק לעניין חלוקת רווח והפסד בשותפות שהולכים אחר התנאי, ובשו"ע (שם ס"י) מבואר ששותפות סתם מתנהלת לפי המנהג באותו עסק. ונראה פשוט כי כאשר השמירה נכללה במתכונת שיעל דעתה קנו הדירות, אין בעל דירה רשאי להוציא עצמו מההוצאה המשותפת רק מפני שלדעתו אפשר להתנהל בלעדיו. עיקר החיוב אינו מחמת עושרו של הדייר, אלא מחמת תנאי

שעיקר המצווה מן התורה הוא שלא לרחם עליהם, ואילו שאר הדרשות שהובאו בגמרא - חניה בקרקע, מתנת חנם ונתינת חן - הן מדברי חכמים, והכתוב אינו אלא אסמכתא לדבריהם. נמצא שנחלקו הפוסקים אם פרטי האיסורים שנדרשו מ'לא תחנם' הם מן התורה או מדברי חכמים. אולם לכולי עלמא נפסק להלכה שאסור לתת חן לנכרי ולספר בשבחו.

ג. האם האיסור נוהג בכל נכרי

בתשובת הרשב"א (ח"א סי' ה) מביא שיטה שאיסור מתנת חנם אינו נאמר בנכרי שאינו עובד עבודה זרה. הרשב"א כתב ביחס לנתינת ירך לנכרי, שאפשר להתירה בין השאר כאשר מדובר בנכרי שאינו עובד עבודה זרה. וכ"כ הרלב"ג (דברים יד כא) 'לפי שהוא עובד עבודה זרה לא רצתה [-התורה] שנהנה אותו מתנת חנם'.

וכן נראה גם מלשון הטור (חו"מ הלכות מתנה סימן רמט) 'אסור ליתן מתנת חנם לעובד עבודת כוכבים, אבל מותר ליתן לגר תושב שהרי מצוה להחיותו'. אלא שבבית יוסף (שם) כתב: 'לאו לאפוקי ישמעאליים, אלא לאפוקי גר תושב דהיינו שקיבל עליו שבע מצות בני נח, וזהו שאנו מצווים להחיותו, אבל שאר גוים כלם דין אחד להם'. ועפ"ז כתב בשו"ע (שם סי' ב) 'עובד כוכבים שאינו גר תושב אסור ליתן לו מתנה'. והביא דבריו כמסכים בפרישה (שם) וכן ביאר בסמ"ע (ספ"ב). גם הב"ח הסכים לדעת הבית יוסף, אך סבר שהביאור בטור הוא דחוק, ולכן כתב שנהיה שהגירסא המקורית בטור הייתה 'לגוי', ורק מחמת חמת המלכים היא שונתה 'לעובד עבודת כוכבים'. [היו גרסאות בהם הושמט סיום דברי הב"ח שתיקן הגירסא בטור, וזה גרס להם לומר שהב"ח נחלק על הבית יוסף בדעת הטור, ודנו מזה היתר להיתר מכירת של הקרקעות בשנת השמיטה לישמעאל].

בשו"ע (יו"ד סי' קנא סי"א) כתב את האיסור בלשון עובד כוכבים, אולם הש"ך (יו"ד סי' קנא סי"ב) כתב על פי הבית יוסף בחו"מ שפסק השולחן ערוך כולל כל נכרי, ואפילו ישמעאלי שאינו עובד עבודה זרה, ורק גר תושב יצא מכלל האיסור. וכן נראה דעת החינוך (מצוה תכו) שרק לגר תושב מותר לתת מתנה וכן עיי"ש.

ד. גדר האיסור לספר בשבחו של נכרי

בשולחן ערוך (יו"ד סימן קנא סעיף יד) נפסק: 'אסור לספר בשבחן, אפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. אבל אם מכוון בשבחו להודות להקדוש ברוך הוא שברא בריה נאה כזו - מותר'. מדברי השולחן ערוך מבואר שהאיסור אינו מצטמצם לשבח מראה החיצוני של הנכרי. אדרבה, אם אסור לומר כמה נאה הוא בצורתו, קל וחומר שאסור לספר בשבח מעשיו ודבריו.

אמנם השולחן ערוך התיר לומר שבח כאשר כוונתו להפנות את ההתפעלות כלפי הקדוש ברוך הוא, שברא בעולם בריה נאה או בעלת כישרון. אולם היתר זה אמור כאשר השבח אינו מכוון להאדרת הנכרי אלא להודאה לבורא. בסיור שכל תוכנו הוא הלילול האדם הנכרי והצגתו כמושא להערצה, אין זו מטרת הדברים.

ה. טעם האיסור - שלא להידבק בנכרי

וללמוד ממעשיו

הרמב"ם (עבודה זרה פ"ק הלכה ד) ביאר את טעמו של איסור נתינת חן לנכרים: שבחם גורם לאדם להידבק בהם וללמוד ממעשיהם הרעים. וכן כתב ספר החינוך (מצוה תכו), שבהימנעו במחשבה ובדבור ממצוא בנכרים תועלת וכן, אנו נמנעים מלהתחבר עמהם, מלרדוף אחר אהבתם ומללמוד דבר ממעשיהם הרעים.

אך המארגן טען שכולנו הגענו ליעד, ושעצם העלייה לרכב מוכיחה שהסכמנו לחלופה. אנו טוענים שנסענו מחוסר ברירה, ולא הסכמנו לשלם מחיר מלא עבור שירות פחות מן המוזמן. האם מגיעה לנו הפחתה, וכיצד קובעים את שיעורה?

ת. אם גודל הרכב היה תנאי בהזמנה, או שהוזמנה הסעה למספר ידוע של נוסעים על דעת שלכל אחד מקום ישיבה רגיל, הרי שאם המארגן שלח להם רכב שאין בו די מקומות זהו שינוי מן המוסכם, כשלא היתה הסכמה מחייבת לקבל את הרכב החלופי במחיר המקורי, והנסיעה בו היתה רק פתרון שנכפה על הנוסעים מחוסר ברירה, יש להפחית את השכר ולשלם רק לפי השירות שקיבלו בפועל¹⁶. ויש לשום את הפגיעה בשירות הנסיעה לפי פרטי ההזמנה, מספר המקומות שחסרו, משך הנסיעה והשווי המקובל בשוק של השירות שניתן, ובהתחשב במחיר שסוכם²⁰.

מצד מה שיש מוס במקה, אלא שכאשר העסקה המקורית אינה מתקיימת, יש לחייב לפי שיעור ההנאה. בשו"ע (שם סי' ט) נפסק במקה חצר שהתבטל מחמת מום, הקונה משלם על מגוריו בה. לכן, בנידון זה יש לחייב מצד השירות חלופי ובשומתו לאחר שההתחייבות המקורית לא קוימה ולא נתקבלה חלופה במחיר המלא. כמו כן, אין העלייה לרכב מהווה הוכחה שמחלו כאשר היתה מחמת כורח השעה, כגון שהיו נחוצים לצאת ולא היתה חלופה מעשית והימנעות מהנסיעה היתה גורמת הפסד משמעותי. אבל לא כל העדפה שלא להתמתן נחשבת אונס. בשו"ע (ח"מ סי' רלב סי"ג) נפסק שהמשתמש במקום לאחר שראו את המום מחל עליו. אולם הפתחי תשובה (שם סוף סק"א) הביא את ספק הארחות משפט במי שגילה מום בדרך ונאלץ להמשיך להשתמש, והכריע שבאונס מוכח אין השימוש מחילה. אם ידעו את פרטי השינוי והסכימו לקבלו במחיר המלא, אין השינוי מוכח אותם אחר כך בהפחתה. לכתחילה יש להודיע לפני הנסיעה שאין בקבלת החלופה ויתור על הטענה, ולסכם את התשלום.

יש לציין שיש הבדל בין הזמנת רכב עבור הקבוצה במחיר כולל לבין הזמנת מקום לכל נוסע בנפרד. אם לא הובטח גודל מסוים, וכל אחד קיבל מקום רגיל ברכב המתאים להזמנה ולמקובל, אין תחושת צפיפות קלה מצד עצמה מזכה בניכוי מהסכום שסוכם, ובשכירות פועלים הולכים אחר ההסכם ומנהיג המקום, כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' שלא סי"א) ובדין מום היתה ההזמנה, האם הזמינו רכב לקבוצה או מקום לנוסע.

בבניינים הדומים לבניין זה בסוגם וברמת שירותיהם, חייב לשלם¹⁶.

אמנם עצם היותו 'בניין יוקרה', שיש בו בריכה וחדר כושר, אינו מחייב להוסיף כל הוצאה. אם זו שמירה חדשה, שאינה צורך גדול של הבניין ואינה בכלל ההסכם או המנהג המחייב, אין רוב הדיירים רשאים לחייב בה את המתנגד מכוח הרוב בלבד¹⁷. לעומת זאת, כשהשמירה היא צורך ממשי וחשוב של הרכוש המשותף, יש מקום לחייב בה גם בלי מנהג קודם¹⁸.

רכב קטן במקום הרכב הגדול שהוזמן

הזמנו ממארגן הסעות רכב גדול לקבוצת נוסעים במחיר שסוכם מראש. בשעת היציאה הרכב הגדול לא הגיע, ובמקומו העמיד המארגן רכב קטן שלא היו בו די מקומות. שניים מהנוסעים נאלצו להצטופף במקום ישיבה המיועד לאדם אחד. לאחר הנסיעה ביקשנו להפחית מן התשלום,

השותפות שאלה נכנסו. 16 בכנסת הגדולה (חו"מ סי' קנז, הגהות הטור אות כה) דן בשותפים שנחלקו אם לבנות מחיצה יקרה וחזקה או זולה יותר, וכתב שיש להכריע לחיוב כשנמצא שאתה שכונה או אנשים כמוהם יש להם מנהג לעשות שמירה מעולה. ולפי זה נראה שאין די להצביע על הבתים הסמוכים, כאשר הם שונים מהותית במתקנים, בשימושים וברמת השירות. הבריכה, האולם וחדר הכושר יכולים ללמד שמדובר בסוג אחר של בניין, אולם עדיין צריך להוכיח שגם השמירה המבוקשת שייכת למנהגו. אין עצם קיומם מוכיח שמקובל להחזיק שומר בכל היקף ובכל שעה. נמצא שלא הקרבה הגאוגרפית לבדה קובעת, ואף לא הכינוי 'יוקרה' לבדו, אלא המנהג המוכח המתאים לבניין זה.

17 ברמב"ם (הלכות שנים פ"ה ה"א) ובשו"ע (ח"מ סי' קסא סי"א) נפסק שאין כופים על ציור וכיור שאינם בכלל צורך החצר או מנהגה. ולפי זה, רצון הרוב להוסיף שירות חדש אינו מספיק כשלעצמו כדי לחייב את המיעוט. ואף שברמ"א (סי' קסג סי"א) מבואר שבמחלוקת על צורכי הציבור הולכים אחר הרוב, אין ללמוד מכך שלרוב שותפים יש סמכות בלתי מוגבלת להוסיף מותרות על חשבון המיעוט. תחילה צריך לברר שההוצאה היא בכלל צורכי השותפות המחייבים, או שניתנה לרוב סמכות לכך בהסדר תקף. אם בעלי הדירות קיבלו על עצמם מראש תקנון המסמיק את האספה או את הנציגות לקבוע שירותים והוצאות, יש לפעול לפי תנאיו וגדרי הסמכות שניתנה, ולא להכריע רק על פי מספר התומכים בהוצאה. אמנם בצורך שהדין מחייבו אין היחיד נפטר רק מפני שהתנגד לו.

18 במשנה (בבא בתרא ז:ז) מבואר שכופים את בן החצר להשתתף

מבואר מכאן שהאיסור אינו תלוי בכך שהנכרי עצמו שומע את השבח. אין מדובר באיסור להחניף לו בפניו, אלא באיסור להרגיל את מחשבתו של הישראל להתפעל מן הנכרי, ובכך להתקרב אליו, להעריצו ולראות בו דמות הראויה לחיקוי. לשון החינוך מלמדת שההרחקה היא הן 'במחשבה' והן 'בדיבור'. משום כך, גם השתתפות במסגרת שכל מגמתה להחדיר בלב המשתתפים הערצה כלפי נכרי מסוים עלולה להיכלל בגדר האיסור, אף שהמשתתף עצמו אינו עומד ומרצה את שבחו.

ואין לומר שמכיוון שמדובר באדם שחי לפני מאות שנים שוב אין חשש להידבק בו, כי נכון שאין כאן קשר אישי עמו, אך כאשר מציגים את דמותו כמופת אנושי וכמושא להערצה, קיים עצם החשש של נתינת חן והמשיכה אחר דמותו ומעשיו.

ו. מדוע ההיתרים של מתנה אינם מועילים לענייני שבח?

בשו"ת בצל החכמה (חלק א סימן מו) דן באיסור לספר בשבחו של נכרי, והבהיר שאיסור זה אינו נובע מאיסור נתינת מתנת לגוי, אלא מן האיסור הנפרד של נתינת חן לנכרי.

לענייני מתנה מצינו שכאשר הנכרי הוא שכנו או מכרו, ועוסק עמו תדיר, מותר לתת לו מתנה, משום שאין זו מתנת חנם אלא חלק ממערכת יחסים של תועלת הדדית, וכעין מכירה. כך כתבו התוספות (עבודה זרה כ. ד"ה רבי), וכן מבואר בתוספתא (עבודה זרה ג, יד), בפסקי הרא"ש (שם סימן יט) ובט"ז (יו"ד סימן קנא סק"ח).

אולם היתר זה שייך רק לענייני האיסור של נתינת מתנה. כאשר הנתינה מועילה לישראל, או שהנכרי עתיד להשיב לו טובה, שוב אין זו מתנת חנם. לעומת זאת, באיסור נתינת חן אין מועיל שהישראל מכיר את הנכרי, מקבל ממנו תועלת או משלם עבור שירותיו. סוף סוף, על ידי השבח הוא נותן חן לנכרי ומעורר כלפיו חיבה והערצה. לכן כתב בשו"ת בצל החכמה שההיתר לתת מתנה לנכרי שמכירו אינו שייך כלל לאיסור לספר בשבחו. ולכן שגם העובדה שהסיוור נערך לצורך הנאה, השכלה או הרחבת ידיעות אינה מתירה את האדרת דמותו של הנכרי. תועלתו של המשתתף אינה מפקיעה את עצם נתינת החן.

ז. ראייה מן הירושלמי שאין היתר מפני שכר או מקצוע

עוד הביא בשו"ת בצל החכמה מדברי הירושלמי (עבודה זרה פרק א הלכה ט), שישראלית שאומנותה בגידול וייפוי השיער לא תגדל את הנכרית, כדי שלא תתן עליה חן.

מכך שהירושלמי העמיד את הדין באומנות שזו מלאכתה, מבואר שאף כאשר היא עושה את הדבר בשכר ולצורך פרנסתה, אין התועלת הכספית מפקיעה את איסור נתינת החן. ולכן כתב שיש לאסור לספר יהודי לספר ולייפות נכרי, אף שהוא מקבל שכר על מלאכתו. יסוד הדברים ברור: בניגוד למתנת חנם, איסור נתינת חן אינו נותר רק משום שהישראל מפיק תועלת או מקבל שכר.

לכן אין בעובדה שמדובר בסיוור תיירותי, לימודי או מקצועי כדי להתיר סיוור שכל מגמתו להלל את הנכרי.

ח. ההבדל בין שבח היצירה לשבח היוצר

עם כל זה, יש לחלק בין שבח היצירה עצמה לבין שבח האדם שיצר אותה. איסור 'לא תתן להם חן' מתייחס לנתינת חן לנכרי, ואין כל אמירה חיובית על חפץ שיצר נכרי נחשבת לשבח האדם עצמו.

לכן מותר להתבונן ביצירה ולתאר באופן ענייני את איכותה, את צורתה, את דרך עשייתה או את חשיבותה ההיסטורית. ניתן להסביר שהיצירה נעשתה בטכניקה מסוימת, שהיא משקפת תקופה מסוימת או שהשפיעה על שיטות אמנות מאוחרות יותר. כל אלו יכולים להיות תיאורים עובדתיים או מקצועיים של החפץ והתקופה, ולא נתינת חן ליוצר.

אולם יש להיזהר שלא להפוך את שבח היצירה לאמצעי להאדרת האדם. כאשר אומרים שהיצירה מוכיחה את גאונותו המופלאה של היוצר, את גדולתו ואת עליונותו, או כאשר מציגים את מכלול יצירותיו כדי לעורר הערצה כלפי אישיותו, שוב אין זה שבח החפץ בלבד, אלא שבח הנכרי עצמו.

הגבול אינו נקבע רק לפי המילים הבודדות, אלא לפי מגמת הדברים. תיאור מקצועי של יצירה אינו דומה לסיוור הבנוי כולו סביב דמותו של היוצר, שבו כל יצירה מוצגת כפרק נוסף במסכת גדולתו.

ט. סיוור בעקבות צייר גוי מפורסם

בנידון השאלה, אין מדובר בביקור מקרי במוזיאון או בסיוור כללי בתולדות האמנות, שבו מזכירים בדרך אגב יצירות שנעשו בידי אמנים שונים.

הסיוור מוגדר מלכתחילה כ'סיוור בעקבות צייר גוי מפורסם'. עיקרו לעבור במקומות הקשורים לחייו, להציג את יצירותיו, לספר על

כישרונותיו המרובים ולהלל את גדולתו ואת יצירתו. במסגרת כזו, היצירות אינן עומדות בפני עצמן כנושא מקצועי או היסטורי, אלא משמשות אמצעי להאדרת דמותו של הנכרי. מטרת הסיוור היא לעורר התפעלות מן האדם, מכישרונותיו ומפועלו. הדבר נכלל במה שפסק השולחן ערוך שאסור 'לספר בשבח מעשיו או לחבב דבר מדבריו'. לפיכך, אין להשתתף בסיוור כזה.

י. כניסה לכנסיות

חלק מן היצירות מוצגות בכנסיות. הכניסה לכנסייה היא נידון חמור ונפרד, שאינו תלוי בשאלת 'לא תחנם'. כפי שנאמר בשאלה, אסור להיכנס למקומות אלו.

אולם גם כאשר ניתן לקיים חלק מן הסיוור מחוץ לכנסיות, עדיין עומדת בעינה שאלת נתינת החן. מאחר שעיקר הסיוור הוא האדרת דמותו וכישרונותיו של הנכרי, אין להקל בעצם ההשתתפות בו רק מפני שנמנעים מן הכניסה לכנסיות.

להלכה:

א. מן הכתוב 'לא תחנם' דרשו חז"ל שלושה איסורים: שלא לתת לנכרי חניה בקרקע, שלא לתת לו מתנת חנם ושלא לתת לו חן.

ב. נחלקו הפוסקים אם פרטי איסורים אלו הם מן התורה או מדברי חכמים. להלכה נפסק בשולחן ערוך שאסור לספר בשבחו של נכרי, הן בשבח מראהו והן בשבח מעשיו ודבריו.

ג. טעם האיסור, כפי שביארו הרמב"ם וספר החינוך, הוא שההתפעלות מן הנכרי מביאה להידבק בו, לרדוף אחר אהבתו וללמוד ממעשיו. משום כך, האיסור שייך גם כשהשבח אינו נאמר בפני הנכרי.

ד. ההיתרים שנאמרו בנתינת מתנה לנכרי שמכירו או כאשר הישראל מפיק ממנה תועלת אינם שייכים לאיסור נתינת חן. גם תועלת לימודית, מקצועית או תיירותית אינה מתירה האדרת דמותו של נכרי.

ה. ההתבוננות ביצירה שנעשתה בידי נכרי, ואף תיאור ענייני של איכותה, דרכי עשייתה או חשיבותה ההיסטורית, אינם בכלל האיסור, כל עוד אין הדברים מכוונים להאדיר את היוצר ולחבב את דמותו.

ו. כאשר שבח היצירה משמש אמצעי להלל את האדם שיצר אותה, להציג את כישרונותיו ולהפוך אותו למושא של הערצה, הרי זה בכלל איסור נתינת חן לנכרי.

ז. לפיכך, סיוור שכל עניינו לעסוק בדמותו של צייר גוי מפורסם, להלל את כישרונותיו ולהציג את יצירותיו כמסכת של גדולתו, הוא בכלל איסור 'לא תחנם', ואין להשתתף בו. אך סיוור כללי והיסטורי בתולדות האמנות, שבו נמסרים נתונים ענייניים על יצירות שונות בלי להאדיר את אישיותו של אמן נכרי, אינו אסור מצד עצם העיסוק ביצירות.

ח. הכניסה לכנסיות אסורה מצד עצמה והיא נידון נפרד.

